Україна

ПАСПОРТ

об'єкта культурної спадщини

Замок. (Поселення трипільської культури, городище Висоцької культури, городище давньоруського часу, замок).

(найменування об'єкта)

вид	тип	Категорія пам'ятки
Архітектурний, археологічний	Комплекс, визначне місце	національного значення

1. Дата утворення об'єкта:

XIV – XVII ст. (VIтис р. до н. е. - XVII ст.)

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора

3. Охоронний № пам'ятки:

архітектури національного значення охоронний № 676-Н/1-11,
(археології місцевого значення охоронний № 2782-Тр).

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Ради Міністрів УРСР від 24.08.63 р. № 970.
(Як археологічну пам'ятку місцевого значення - наказ Міністерства культури і туризму від 04.07.2013 р. № 604, рішення виконкому Тернопільської обласної ради від 26.08.1986 р. № 250, наказ управління культури обласної державної адміністрації «Про включення та вилучення з Державного реєстру об'єктів культурної спадщини» №112 від 18.10.2005 р.)

5. Наявність охоронних дощок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок:

Наявна

6. Власник:

Державна власність. Знаходиться на балансі Національного заповідника «Замки Тернопілля». Генеральний директор заповідника - Маціпура Анатолій Вікторович, тел. 03550 2-42-47. 47302, м. Збараж, вул. Б. Хмельницького, 6.

7. Користувач:

Національний заповідник "Замки Тернопілля". Генеральний директор - Маціпура Анатолій Вікторович.

47302, м. Збараж, вул. Б. Хмельницького, 6 тел .(03550) 24247

8. Охоронний договір:

На пам'ятку національного значення - наявний, №14 від 22 серпня 2018 року, підписаний між Міністерством культури України в особі заступника міністра – Тамари Вікторівни Мазур та Національним заповідником "Замки Тернопілля" в особі генерального директора Маціпури Анатолія Вікторовича.

9. Функціональне використання:

сучасне	**первісне**	**інші (протягом часу існування об'єкта)**
Територія національного заповідника «Замки Тернопілля»	Поселення, городище, замок	Міський парк відпочинку

10. Історичні дані про об'єкт:

Комплексна археологічна та архітектурна пам'ятка (VI – IV тис. до н. е., IX-VIII ст. до н. е., IX – I пол. X ст., II пол. – XIII ст. н.е., XIV – XVII ст.) знаходиться в північно-західній частині міста Теребовля, на високому пагорбі, в урочищі Замкова Гора.

Територія пам'ятки почала формуватися з VI тис. до н.е. носіями трипільської культури. Після них залишилося поселення з потужним культурним шаром, житловими та господарськими спорудами і численними знахідками. Під час спільних археологічних досліджень Тернопільського краєзнавчого музею (к.і.н. Ягодинська М.О.) та Прикарпатської археологічної експедиції (д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О.) у 1984 р. на території поселення зафіксовані трипільські площадки з розвалами ліпного глиняного посуду та глиняними пряслицями, а також господарські ями в північній та південній частинах поселення (дослідження к.і.н. Ягодинської М.О. у 1987, 1988, 2011, 2016 роках).

У IX-VIII ст. до н. е. носіями Висоцької культури були споруджені два перші оборонні укріплення – вали, що захищали городище з півночі. Під час дослідження культурних шарів на території замкового двору виявлена споруда із залишками ливарного виробництва.

У IX - X ст. н.е., в пізній період існування Райковецької культури на території Замкової гори був споруджений дитинець слов'янської фортеці - новий вал в основі якого була дерев'яна конструкція та використаний вал попереднього часу (останній, 4-й вал) – носіїв Висоцької культури. Також під час дослідження замкового двору у 2011 році виявлено житло - напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою-кам'янкою. Крім того, виявлено ритуальний «довгий будинок» з кількома опалювальними пристроями – вогнищами.

Будівництво дитинця давньоруського городища – літописного міста Теребовля пов'язують з іменем теребовлянського князя Василька Ростиславовича (кінець XI – I половина XII ст.). Однак, археологічні дослідження доводять, що у XI - XIII ст. оборонні споруди (вали) поновлювались, підсипалися та реконструювались, а рови поглиблювались. Лише один вал був споруджений у XII - XIII ст. Городище проіснувало до кінця

XIII ст.

Вперше територія стародавньої Теребовлі була обстежена в 30-х роках XX століття археологом-аматором Л.Чачковським, який дав опис і план стародавньої Теребовлі. Л.Чачківський вважав, що літописною Теребовлею є городище на Замковій Горі. З точки зору інших дослідників (Я.Пастернак, І.Свєшніков, І.Герета) давня Теребовля могла знаходитись нижче сіл Семенів – Зеленче, в місці злиття рік Серету і Гнізни, де також були давньоруські укріплення. Така думка побутувала в науці довший час. Лише після розкопок на Замковій горі Б.О.Тимощука у 1984 р., фіксації на городищі оборонних споруд і культурних решток X - XIII ст. та запропонованій моделі міста – мегаполіса з поселеннями супутниками, ремісничими посадами, торговою пристанню, могильниками - цвинтарями дослідники остаточно локалізували давню Теребовлю на Замковій Горі.

Подальші археологічні дослідження на Замковій Горі проводились М.О.Ягодинською у 1987, 1988, 2011, 2015, 2016 рр., у 2002 р - М.О.Ягодинською та Л.І.Виногородською, у 2004-2006 роках городище досліджувалося Р.Г.Миською, М.О.Ягодинською.

Теребовля, як князівське місто вперше виступає у 1097 р., коли вона, згідно Іпатіївського літопису, належала правнуку Ярослава Мудрого Василькові Ростиславовичу. Наступна згадка 1154 р. описує військові дії під час міжусобної війни між київським великим князем Ізяславом та галицьким князем Ярославом Володимировичем Осьмомислом. Під час битви прямо згаданий теребовлянський замок, в якому бояри залишили задля безпеки свого юного князя.

Вперше мурована фортеця виникла в 1366р. За розмірами він був значно менший від сучасного. Пізнішої перебудови твердиня зазнала 1534 року Яном Тенчинським. Замкове подвір'я, нерегулярне в плані, оточене товстезними стінами (їх товщина доходила до 4-5 метрів) з однією велетенською вежею на краю гори та ще двома баштами з напільного боку. Форма башт — різна: еліпсоподібна, п'ятигранна і квадратна. Вежі і стіни мають внутрішні галереї та стрільниці, що нагадують своєю формою стрільниці Бучацького замку. Територія фортеці - приблизно 120 на 60м. В'їзд до замку - у вигляді аркового отвору - розташований у східній стіні і обрамлений блоками в ренесансних формах. В'їзд був додатково укріплений зовні барбаканом.

Характерно, що в замку не було інших веж, крім сторожової, бо з трьох боків він мав природний захист. Сторожова вежа стояла з північного боку, де хребет підвищення підходив до самої стіни і брами.

Протягом 1605-1629 рр. Теребовля і її фортеця зазнали близько 20 татарських нападів. Це змусило королівський уряд виділити кошти для будівництва нової, більш міцної оборонної споруди. У 1632 р. Теребовлянський староста О. Балабан завершив спорудження нового замку, значно більшого. Зверху він мав вигляд видовженого п'ятикутника, вершина якого замикалась овальною баштою - ронделем. З протилежного боку боронили замок дві башти: п'ятибічна - від Драганівського вертепу і чотирибічна - від Гнізни, що сполучалися високими стінами. Стінні башти мали багато бійниць, укріплених тесаним каменем; збудовані в два яруси, вони були зручні для ведення вогню з гармат і рушниць. Звідна брама знаходилась

у східній стіні мурів, при чотирибічній башті. Загальна довжина мурів становила 107м, найбільша товщина-3,8м.

Ближче до східної стіни було зведено двоповерховий палац з квадратно тесаного каменю, критий ґонтом. У ньому були кімната з розмальованою піччю та дверима чудової столярної роботи, зала й кімнати з вікнами, оздобленими оловом. Під палацом обладнано чотири підвали; з четвертого мурований хід вів до п'ятого підвалу, а від нього - до шостого, призначеного для зберігання вин. У дворі замку викопано глибоку криницю.

У 1675 році, під час облоги міста та замку військами під керівництвом Ібрагіма Шишмана, замок витримав турецьку навалу. У 1688 р. замок і місто зруйновано татарами і він втрачає своє стратегічне значення.

11. Відомості про сучасний стан об'єкта:

Розташування об'єкта і його роль у навколишньому середовищі	Комплексна археологічна та архітектурна пам'ятка знаходиться на високому корінному мисі правого берега р Гнізна та лівого берега р. Печенія, в урочищі Замкова Гора. Круті схили мису заросли лісом. На території пам'ятки знаходиться міський парк відпочинку, де росте рідкісна чорна сосна. Мис має витягнуту в плані клиноподібну форму із значним пониженням у південній частині. Це пониження зумовлене будівництвом нового кам'яного замку в XVI – XVII ст. Під час будівництва замку був вибраний шар землі та материкової глини до рівня скельних порід і таким чином зруйнована південна частина пам'ятки. З північної сторони комплексна пам'ятка обмежена валом IX ст. Трипільське поселення обмежене з півдня стінами замку, з півночі заходить на 20 м далі від останнього 4-го валу, з заходу і сходу – крутими схилами мису. Культурний шар городищ Висоцької та Райковецької культур починається приблизно від замкового колодязя та обмежуються останнім 4-м валом з півночі. Дитинець літописної Теребовлі з півночі обмежений 2-м валом та ровом. Поселення-супутник (посад) (урочище Замкова Гора (городи) знаходиться на вершині плато, безпосередньо за останнім 2-м валом городища, з півночі обмежено лісом. Кам'яний **Замок з**аймає крайню південну частину мису і споруджений зверху (крім південної круглої вежі) на більш ранніх шарах – трипільської, Висоцької, Райковецької да давньорусьої культур.
Ландшафт	Згідно фізико-географічного районування, територія на якій знаходиться комплексна археологічна та архітектурна пам'ятка - поселення трипільської культури, городище Висоцької культури, городище давньоруського часу, замок біля м. Теребовля в урочищі Замкова Гора відноситься до Західного Поділля. Рельєф пам'ятки неорганізований,

	значна крутизна схилів приводить до ерозії ґрунту. Круті схили обмежують територію пам'ятки з заходу, півдня, сходу. З півночі має місце рівнинна вододільна частина плато. Поруч з руїнами замку, на території інших археологічних складових пам'ятки знаходиться міський парк, первісно засаджений чорною сосною. Сучасні насадження: крім чорної сосни там ростуть листяні породи дерев, у більшості - граб та кущі.
Опис об'єкта	Комплекс археологічних та архітектурних пам'яток складається з окремих пам'яток особливістю яких є часткове накладання різних археологічних періодів, використання ранніх (Висоцької культури) оборонних споруд в пізніші періоди (часи існування Райковецької та давньоруської культур): - поселення трипільської культури займає майже всю територію комплексу, північна межа поселення знаходиться за 20 м на північ від останнього (4-го) валу. Південна межа починається від замкового колодязя. Східна та західна границі співпадають із схилами мису. Поселення представлене глиняними площадками від будівель, численними фрагментами кераміки - горщиками, мисками, кубками тощо, крем'яними (скребки, скребла, різці тощо), кістяними (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняними (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддями праці. - городище Висоцької культури представлене малопотужним культурним шаром, окремими об'єктами (із залишками ливарного виробництва) та оборонними спорудами (два вали з ровами). Тут були зафіксовані дрібні фрагменти ліпної кераміки. Знайдено ліпний черпак. Городище обмежене з півночі останнім (4-м) валом. В південній частині мису культурний шар Висоцької культури фіксувався недалеко від північного оборонного муру. - городище Райковецької культури займає територію від останнього (4-го) валу на півночі до замкового колодязя на півдні. В кінці IX - на початку X ст. вал Висоцької культури був надбудований і використовувався слов'янами для оборони. Із досліджених об'єктів треба відмітити житлову напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою-кам'янкою, культовий довгий будинок кінця IX - початку X ст. з трьома опалювальними спорудами - вогнищами. Культова будівля опущена в материк на глибину 0,3 м, прямокутної форми, розмірами 8 х 2,7 м. В житлі біля пічки крім фрагментів ліпної кераміки знайдено кістяний односторонній гребінь. - дитинець літописного міста Теребовля знаходився в межах другого валу (північна межа) та замкового колодязя на

	півдні. До давньоруського періоду відносяться перший і другий вали з ровами, культурний шар між валами. Археологічними дослідженнями були продатовані 1 (X-XIV ст.) та 2 (X-XII ст.) вали. Другий вал за призначенням виявився культовим валом. Він мав висоту близько 1 м. На його плоскій вершині було влаштовано майданчик - вівтар. Під другим валом знайдена культова споруда - контина. Вона була опущена в материк на глибину 0,9 м, мала в плані прямокутну форму. Її збережена частина мала розміри 3,6 х 1,95 м. До північно - східної стіни прилягав глиняний материковий останець розмірами 1,7 х 0,6 м, на якому був виявлений скелет чоловіка, який лежав на спині, головою на захід. Кістки рук були зігнуті в ліктях, права рука лежала на грудях, ліва рука та нога були порушені (припідняті) корінням дерев. Між першим та другим валами знаходилася сакральна частина городища. Тут зафіксовано курганоподібне підвищення та 11 западин від жител X - XI ст. Приблизно посередині сакральної частини між валами знайдено інгумаційне поховання XII - XIII ст. - Поселення тягнеться від 2-го валу (згідно схеми) до сучасної границі лісу та входить в охоронну зону заповідника. Воно почало формуватися у II половині X ст. проіснувало до другої половини – кінця XIII ст. Культурний шар насичений фрагментами кераміки, окремими речовими знахідками. Зафіксовано залишки від споруд та перепалені камені від печей-кам'янок X - XI ст., печина від зруйнованих глинобитних печей XII - XIII ст., а також виробничі споруди, скоріш за все зрубної конструкції, від однієї була досліджена підкліть будівлі, що мала глибину 1,1 м, розміри 3,9 х 3,3 м. З двору у підкліть йшов окремий хід, що не був зв'язаний з верхнім поверхом. Вниз вели три широкі сходинки (довжина входу 2,35 м, ширина 1,35 м, висота сходинок 0,10-0,15 м, глибина котловану до 1-ї сходинки 0,7 м). В північно-західній стіні підкліті споруджена нішоподібна піч розмірами 1,2 х 0,75 м, висотою 0,6 м та припічною ямою глибиною 0,2 м від рівня підлоги. Черінь увігнутий у материк на 0,2 м. Під західною стінкою у спеціально викопаній ямці знайдено рідкісний для Західного Поділля посуд – сфероконус. Це мініатюрна посудинка з вузьким горлом, товстими стінками та товстим і звуженим дном для перевезення цінної речовини, що широко використовувались у виробництві металу, медицині та у косметиці. - На пониженій південній частині мису споруджено **замок** XIV-XVII ст. Територія фортеці – приблизно 120 на 60 м. В'їзд до замку – у вигляді аркового отвору – розташований у східній оборонній стіні і обрамлений блоками в

	ренесансних формах. В'їзд був додатково укріплений зовні барбаканом та ще двома баштами з напільного боку. На залишках в'їзного порталу прослідковуються білокам'яні різьблені архітектурні деталі, характер виконання яких свідчить про те що і замок і палац мали риси ренесансної стилістики. Форма башт – різна: еліпсоподібна, п'ятигранна і тригранна. Вежі і стіни мають внутрішні галереї та стрільниці, що нагадують своєю формою стрільниці Бучацького замку. Замкове подвір'я, нерегулярне в плані, оточене товстезними стінами башт (їх товщина доходила до 4-5 метрів). Від овальної вежі під гострим кутом розходяться у двох напрямках руїни оборонних мурів. З боку замкового двору вздовж східної стіни знаходився палац із вхідною брамою. Під палацом обладнано чотири підвали; з четвертого мурований хід вів до п'ятого підвалу, а від нього – до шостого, призначеного для зберігання вин. Необхідним атрибутом замку була криниця більше 100 м глибини та товщиною стін до 5 м, розташована в центрі замкової споруди, вирубана у кам'яних породах аж до рівня підніжжя гори. З XVIII ст. замок став руйнуватися. Ще в кінці XVIII ст. існували частково покрівлі замку. Недослідженими є на сьогодні питання наявності підземних ходів. На Замковій горі з північної сторони від замку знаходиться ботанічна пам'ятка природи місцевого значення: - 80-річний бір чорної сосни, внесений до природоохоронних територій 1977 року під назвою «Сосна чорна теребовлянська». Площа бору — 5 га. Перебуває у віданні Теребовлянського комбінату комунальних підприємств. Місцевість поблизу бору є популярною рекреаційною зоною.
Перебудови, втрати й історичні нашарування	Південна частина археологічної складової пам'ятки (поселення трипільської культури, городища висоцької культури, городища Райковецької культури, дитинця городища, де знаходився князівський палац), зруйнована будівництвом у 1631 р. кам'яного замку. Тоді ж був частково зруйнований 1-й оборонний вал. Вже у XIX ст. під час влаштування парку були прокопані проходи в 2, 3 і 4 валах. У 1986 р. на території городища місцева влада вирішила влаштувати міський парк відпочинку. В результаті будівельних робіт був частково пошкоджений культурний шар з внутрішньої частини другого валу, а також сакральна частина городища між 1-м та 2-м валами. У 1987-1988 роках XX ст. центральна частина поселення – супутника (посаду), що безпосередньо прилягає до городища (урочище Замкова Гора (городи) в частково

	зруйнована влаштуванням атракціонів, а північна частина повністю зруйнована котлованом під стадіон. Етапи історичних нашарувань замку: - Початок XIX ст. територія та приміщення **замку** використовуються військовими. В другій половині XIX століття споруди на території дитинця були масово розібрано для влаштування частини доріг і житлових будинків в центрі міста. З цього періоду іде занепад замку. - В 20-30 роках XX ст. на замку були спроби проведення реставраційних робіт: розчищено головну південну вежу, в якій відкрито корчму, розчищено і колодязь, з якого воду діставали насосом. У післявоєнні роки замок залишався в руїнах. В 50-х роках XX ст. залишки фортечних мурів накрито кам'яними плитами і вирубано частину самосівних чагарників. До святкування 900-річчя міста у 1997 р. було прийнято рішення створити на базі замкової території (на Замковій горі та руїнах замку) культурно-освітній осередок міста. Проведено ряд першочергових ремонтно-реставраційних робіт. А на території замкового парку побудовано дисгармонуючу споруду - літній театр, для проведення масових заходів міста. Етапи історичних нашарувань замку: **I етап:** XI-XIII ст. – дерев'яний княжий замок на замковій горі; **II етап:** XIV ст. - будівництво другого мурованого замку; **III етап:** XVI ст. - перебудований власником міста Яном Тенчинським в кам'яно-дерев'яний замок; **IV етап:** XVII ст замок перебуває у власності Балабана, який перебудовує замок в кам'яний, залишки якого збереглися до сьогодні. **V етап:** на території замку знаходиться міська управа. В цей період на замку не відбувалось ніяких великих перебудов; **VI етап:** початок XIX ст. територія та приміщення замку використовуються військовими. В другій половині XIX століття споруди на території дитинця були масово розібрано для влаштування частини доріг і житлових будинків в центрі міста. З цього періоду іде занепад замку. **VII етап:** В 20-30 роках XX ст на замку були спроби проведення реставраційних робіт. Було розчищено головну південну вежу, в якій було відкрито корчму. Розчищено і колодязь, з якого воду діставали насосом.. Після воєнні роки замок залишався в руїнах. В 50-х роках XX ст залишки фортечних мурів накрито кам'яними плитами і вирубано частину самосівних чагарників. До святкування 900 річчя міста на замковій горі та руїнах

	замку було принято рішення створити на базі замкової території культурно-освітній осередок міста. Проведено ряд ремонтно-реставраційних першочергових робіт. А на території замкового парку побудовано дисгармонуючу споруду - літній театр, для проведення масових заходів міста.
Наявність творів мистецтва та їх опис	Відсутні
Опис території об'єкта	Поселення та городища знаходяться на вершині мисоподібного пагорба. Оборонні споруди городища знаходяться частково і на схилах гори. До середини XX століття територія городища була не заліснена. Зараз схил гори і територію городища вкривають зарослі кущів (бузина), дерева граб та чорна сосна. Територія поселення – супутника (посаду) у вододільній частині плато була не заліснена, але в кінці 80-х років XX ст. тут були посаджені алеї ялинок. **Замок** в наш час складається з трьох веж, в'їзної брами та оборонних мурів. Оборонні рови прослідковуються з сходу, півночі та заходу. Біля південної вежі особливо спостерігається руйнування земляного покриття гори, що може з часом призвести до не передбачуваних наслідків. На схилах гори через густо насаджені дерева, зовсім нема трав'яного покриву і земля з дощами вимивається з–під коріння дерев. Місцями земля вимита до самого скельного материка. Поруч з замком встановлений пам'ятник жінці капітана Хшановського Софії за відважність під час облоги Теребовлі турками у 1675 р, який відреставровано в 2012 р.
Загальна оцінка технічного стану об'єкта, дата, № акта технічного стану	Стан городища та поселення – супутника –задовільний. Стан замку - задовільний та аварійний. Акт технічного стану № 13 від 14.05.2018 року
Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання	Відсутні
Дата і № довідки про майнову цінність об'єкта, найменування організації, яка провела оцінку,	03 грудня 2008 р, управління містобудування та архітектури Тернопільської облдержадміністрації 263 445грн Балансова вартість станом на 2018 рік – 3 165 020 грн

вартість в гривнях	

12. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

1. Південна овальна вежа – бастея.
2. Східна тригранна вежа.
3. Західна п’ятигранна вежа.
4. Східний оборонний мур.
5. Північний оборонний мур.
6. Західний оборонний мур
7. В’їзна брама.
8. Казemати.
9. Палац.
10. Криниця.
11. Парк.

Складові пам’ятки археології місцевого значення

- Поселення трипільської культури.
- Городище висоцької культури.
- Дитинець городища літописного міста Теребовля.
- Городище райковецької культури
- Давньоруське поселення (посад) літописного міста Теребовля.

13. Територія об’єкта:

Площа	Територія охоронної зони-14,5га, площа території 15470 м^2, площа забудови –5544 кв. м.
Опис меж території об’єкта	Територія пам’ятки обмежена з півдня, заходу та сходу обривистими схилами гори, що, в свою чергу, обмежена річками Гнізна та Печенія. З півночі територія обмежена листяним лісом. З півночі територія городища обмежена четвертим валом. Територія поселення-супутника простягається від четвертого вала городища (на півдні) до валу, що обмежує поселення кінці IX, першої половини X ст. (на півночі). Приблизно з цього місця починається листяний ліс. З заходу і сходу поселення обмежено краями площадки і різкими обривами. За територією поселення починається ліс. В межах замкової гори фортечні мури із замковим комплексом. На вершині гори замок оточує лісопаркова смуга. В межах охоронної зони замку розміщена дисонуюча будова літнього театру. В підніжжі гори, з південно-західної сторони проходить центральна дорога.

14. Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об’єкта:

Якості об’єкта, завдяки яким він	Збережені культурний шар поселення трипільської культури, оборонні споруди – вали городища часів

набуває культурної цінності як пам'ятка	Висоцької культури, оборонні споруди - вали та житлові та культові об'єкти фінальної фази пізньослов'янської (райковецької) культури (IX – I-ої половини X ст.). На території пам'ятки зафіксований не тільки потужний культурний шар всіх періодів, але й збережені оборонні, культові (в т.ч. поховання), житлові об'єкти та виробничі приміщення, розташовані на дитинці городища літописного міста Теребовля та його поселенні-супутнику X-XIII ст. **Фортеця** є цінною пам'яткою оборонної архітектури західного Поділля XVI - XVII ст. - являє собою головну просторову та смислову домінанту міста, відіграє провідну роль в організації його об'ємно-просторової композиції. Цінність пам'ятки також полягає в хорошому збереженні різнопланових об'єктів та культурних шарів різних періодів.

15. Зони охорони пам'ятки:

Організація-розробник науково-проектної документації	Охоронна зона замку - архітектурно-проектне бюро при відділі будівництва Тернопільського облвиконкому Інженер-геодезист - Сирант В. Н.
Дата розроблення науково-проектної документації	19.03.1969 р.
Дата і номер документа про затвердження науково-проектної документації	Погоджено начальником Тернопільського обласного відділу по справах будівництва та архітектури 23.07.1969р.
Короткий опис меж зон охорони із зазначенням площі кожної зони	З південно-північної сторони, в підніжжі гори житлова забудова та проходить центральна дорога. З північного сходу лісопаркова смуга. З південно-східної сторони – забудови. В межах охоронної зони замку розміщена дисонуюча будова літнього театру

16. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №

Науково-проектна документація з реставрації Замку у м. Теребовля	1990	Український спеціальний науково-реставраційний ін-т “Укрпроектреставрація” м Львів Д-р Могитич.	Архів інституту
Звіти Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Інститут археології НАН України
Звіти Теребовлянської археологічної експедиції	2005, 2006	к.і.н. Миська Р. Г.	Інститут археології НАН України

17. Дослідницькі й реставраційні роботи на об’єкті:

Найменування робіт	Рік проведення	Замовник	Виконавець	Підрядна організація
Дослідження території замку	1931	Подільське краєзнавче товариство	Я. Пастернак-Львівський археолог	
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1984	Прикарпатська археологічна експедиція, Давньоруська археологічна експедиція Тернопільського краєзнавчого музею	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1987	Давньоруська археологічна експедиція Тернопільського краєзнавчого музею	к.і.н. Ягодинська М.О.	
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1988	Давньоруська археологічна експедиція Тернопільського краєзнавчого музею	к.і.н. Ягодинська М.О.	
Архітектурно-археологічні дослідження	1996-1997	Управління охорони та реставрації пам’яток містобудування та архітектури	НДІ "Укрзахідпроектреставрація", археолог к.і.н. Ягодинська М.О.	

Дослідження території замку	1996р	Управління охорони та реставрації пам'яток містобудування та архітектури	НДІ "Укрзахідпроектреставрація"	
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля, двору замку	2002	Інститут археології НАН України, Тернопільська обласна комунальна інспекція охорони пам'яток історії та культури	к.і.н. Виногродська Л.І., к.і.н. Ягодинська М.О.	
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	2004	Львівський національний університет ім. І.Франка	к.і.н. Миська Р.Г.	
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	2005	Львівський національний університет ім. І.Франка	к.і.н. Миська Р.Г.	
Археологічні дослідження двору замку	2011	Тернопільська обласна комунальна інспекція охорони пам'яток історії та культури (надалі ТОКІОПІК)	к.і.н. Ягодинська М.О.	
Археологічні дослідження двору замку	2015	ТОКІОПІК	к.і.н. Ягодинська М.О.	
Археологічні дослідження двору замку	2016	ТОКІОПІК	к.і.н. Ягодинська М.О.	

18. Основні джерела відомостей про об'єкт:

Археологічні матеріали	Археологічні матеріали основного та науково-допоміжного фонду були передані на постійне зберігання до фондів Національного заповідника "Замки Тернопілля" та Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Колекції містять фрагменти керамічного посуду періоду середнього (період СІ) та пізнього (період СІІ) трипілля, Висоцької (IX – VIII ст. до н.е.), Райковецької (IX – X ст. н.е.), давньоруської культур (XI – XIII ст.), нового часу (XVI – XVII ст.), елементи зброї, прикрас, скляних знахідок, кахлів без поливи та з кольоровою поливою, монет XVI – XVII ст., предметів побуту.
Іконографічні матеріали	Відсутні
Архівні	**Архів Тернопільського обласного центру охорони та наукових**

матеріали	**досліджень пам'яток культурної спадщини:** - Могитич Р., Лагуш З., Ягодинська М. Звіт про архітектурно-археологічні дослідження Теребовельського замку за 1996, 1997 рр. Львів, 1998 р., 27 арк. - Ягодинская М. А. Отчет об археологических раскопках Древнерусской археологической экспедиции около г. Теребовля, уроч. Замкова Гора, уроч. Черпало, с. Крутилов Гусятинського района, уроч. Бабина долина и разведки в Бучачском и Козовском районах Тернопольської области в 1987 году. Тернополь, 1988 г., 67 л. - Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження Давньоруської археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею на території Тернопільської області. Тернопіль, 1987 р., 61 арк. - Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на пам'ятці археології – поселенні Теребовля II в урочищі Черпало, дитинці літописної Теребовлі в уроч. Замкова Гора та центральній історичній частині м. Теребовля Тернопільської області. Тернопіль, 2002 р., 47 арк. **Науковий архів відділу археології Інтитуту українознавства ім. І. Крип'якевича:** Чачковський Л. Княжа Теребовля. Львів, 1931, 52 арк. **Науковий архів Інституту археології НАН України** Ф. Експедицій (64), Оп. 1 - Спр. 1984/97. Русанова И. П. Отчет о работе Прикарпатской экспедиции ИА АН СССР в 1984 г., 69 л. - Спр. 1988/87. Ягодинская М. А. Отчет о результатах исследований Древнерусской археологической экспедиции в 1988 г., 87 л. - Спр. 2004/158. Миська Р. Звіт про археологічні дослідження на території Теребовлянського, Бучацького та Чортківського районів Тернопільської області у 2004 році [Рукопис],109 арк. - Спр. 2004/209. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження давньоруських городищ біля с. Онишківці Шумського р-ну, урочище Городище та м. Теребовля, урочище Замкова Гора в 2004 р., 43 арк. - ЦДІ А УРСРв м Львові, ф.17, оп.1, спр. 127; с 966-970 - ЦДІ А УРСРв м Львові, ф. 616, оп.1, спр.4; а 95 - ЛБН ім. Стефаника АН УРСР, від. рук., ф. Управління консервації,е 38 - ЛБН ім. Стефаника АН УРСР, від., ф. Бавор,№719/777 ЛБН ім. Стефаника АН УРСР, від., ф.Чолов., "244/1
Бібліографічні матеріали	1.Войнович Л. Княжа доба на Русі / Л. Войнович. – Біла Церква, 2006. –782 с. 2.Голубець М. Теребовля / М. Голубець. – Львів, 1927. 3.Енциклопедія Українознавства /під ред. В. Кубійовича/. Париж-Нью-Йорк, 1962. - Т. 4. – С. 1205-1600. Енциклопедія Українознавства /під ред. В. Кубійовича/. Париж-Нью-Йорк, 1984. - Т.10. - С. 3605-4014. 4. Ільницький В. Стародавні галицькі городи. Теребовля / В. Ільницький. - Львів,1863. 5.Історія українського мистецтва. - Київ,1986. - т. 2. - С. 83. 6.Котляр М. Галицько-Волинська Русь / М. Котляр. - Київ,1998. - Т. 5. – С. 335. 7.Клименко О., Хаварівський Б. Міська геральдика Тернопільщини. Т.-2003 8.Куза А. В. Малые города Древней Руси / А. В. Куза. – М.: Наука, 1989. – 168 с. 9.Літопис Руський / пер. тексту, передмова, прим., ім.-особ., геог.-археол.-етногр. покажч., табл., карти і плани Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с. 10. Логвін Г.Н. По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки / Г. Н. Логвін. –

Київ,1968.
11. Мазур О. Антропологічні прикмети жительки княжої Теребовлі / О. Мазур, Р. Миська // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2007. – Вип. 10. – С. 200–209.
12. Миська Р. Археологічні дослідження у Теребовлі / Роман Миська, Ярослав Погоральський // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2006. – Вип. 9. – С. 249–268.
13. Миська Р. Долітописний Теребовль / Роман Миська // МДАПВ. – Львів, 2008. – Вип. 12. – С. 313–323.
14. Миська Р. Дослідження А. Кіркора та В. Деметрикевича в околицях Теребовлі / Роман Миська // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці, 2009. – Том 2(26). – С. 270–279.
15. Миська Р. Літописний Теребовль у світлі літописних джерел / Роман Миська // МДАПВ. – Львів, 2010. – Вип. 14. – С. 313–323.
16. -Миська Р. Теребовельська земля в XI–XIII ст. / Роман Миська // МДАПВ. – Львів, 2011. – Вип. 15. – С. 186–209.
17. Могитич Р. І. Теребовля (штрихи історичної топографії) / Р.І.Могитич // Археологічні студії. – Київ-Чернівці, 2000. – Вип. 1. – С. 132-141.
18. Нариси історії та архітектури Української РСР (дожовтневий період). – Київ: Держбудвидав УРСР, 1957. - С. 73.
19. Нельговський Ю. Некоторые способности замков подольських земель Украины XVI – начала XVII вв. /- Ю. Нельговський// Архитектурное наследство. – М: Стройиздат, 1992. - Вып. 27. - С. 89-96.
20. Пастернак Я. Стародавні часи Теребовельщини / Ярослав Пастернак// Історико-меморіальний збірник «Теребовельська Земля». – Нью-Йорк, Сідней, 1968.
21. Пламеницька О. Початок мурованого оборонного будівництва на Поділлі / Олена Пламеницька// Архітектурна спадщина України. - Київ. - Вип. 1. – С. 39-57.
22. -Полное собрание русских летописей. – Т. 1: Лаврентиевская летопись. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 496 с.
23. Полное собрание русских летописей. – Т. 2: Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – XVI с.+938 стб.+87 с.
24. Раппопорт П. А. Военное зодчество западно-русских земель X–XV вв. / П. А. Раппопорт. – М.-Л., 1967. – 240 с. – (МИА. – № 140).
25. Ратич О. Древньоруські археологічні пам’ятки на території західних областей УРСР / О. Ратич. – К.: Видавництво АН УРСР, 1957. – 96 с.
26. Тимощук Б. А. Исследования в Теребовле / Б. А. Тимощук // АО 1986 г. – М., 1988 – С. 341–342.
27. Тимощук Б. А. Об археологических признаках древнерусского города / Б. А. Тимощук // Археологические источники об общественных отношениях епохи средневековья. – М., 1988. – С. 69–89.
28. Тимощук Б. О. Дослідження давньоруської Теребовлі / Б. О. Тимощук //Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції: Секція археології. – Кам’янець-Подільський, 1985. – С. 57–59.
29. Тимощук Б. О. Теребовль – місто Галицької Русі / Б. О. Тимощук // Галич і Галицька земля. – Київ-Галич, 1998. – С. 124–127.
30. Тихомиров М. Н. Древнерусские города / М. Н. Тихомиров. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956. – 475 с.
31. Ягодинська М. Археологічні дослідження в м. Теребовля Тернопільської області та його околиці у 2002 році / М. Ягодинська, Л. Виногродська // Археологічний відкриття в Україні в 2001–2002 рр. – К., 2003. – С. 299–302.

	32. Ягодинська М. Літописна Теребовля: етапи заселення / Марина Ягодинська // Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля». – Збараж, 2011. – С. 57–62. 33. Ягодинська М. Попередні результати археологічних досліджень у 2011 році на території замку XIV–XVII ст. в м. Теребовля, уроч. Замкова Гора Тернопільської області / Марина Ягодинська // Нові дослідження пам'яток козацької доби. – К., 2012. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 26–28. 34. Ягодинська М. О. Давньоруське житло на підкліті з Теребовлі / М. О. Ягодинська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль, 1999. – С. 96–101. 35. Demetrykiewicz W. Poszukiwania archeologiczne w powecie Trembowelskim w Galicyi wschodniej / W. Demetrykiewicz // Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. – Krakow, 1900. –T. IV. – S. 92–125. 36. Salke W. Powiat Tarnopolski pod wzgladem geograficzno-statystycznym przez nauczycieli ludowych / Władysław Salke. – Tarnopol, 1895. – 163 s.

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фото фіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Генеральний план з позначенням зон охорони	1	1969 р	Сирант В.Н.
Генплан Замку М1:2000	1	2018 р	Яременюк С.Д.-начальник Теребовлянського відділу
План замку М 1:400	1	2018 р	Яременюк С. Д.
Топозйомка	1	2006	ДП «ОАСУ Подільська Археологія»
Історична довідка загальна	1	2018 р	Ягодинська М. О.
Фото архівне	4	1675-1930рр	
Фото з дрона	1	2018 р	
Облікова картка архітектурного виду	1	2018 р	НЗ «Замки Тернопілля»
Облікові картки археологічного виду	5	2018 р	Ягодинська М. О.

Паспорт склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культспадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації _____Г. П. Шергей

	32. Ягодинська М. Літописна Теребовля: етапи заселення / Марина Ягодинська // Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля». – Збараж, 2011. – С. 57–62. 33. Ягодинська М. Попередні результати археологічних досліджень у 2011 році на території замку XIV–XVII ст. в м. Теребовля, уроч. Замкова Гора Тернопільської області / Марина Ягодинська // Нові дослідження пам'яток козацької доби. – К., 2012. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 26–28. 34. Ягодинська М. О. Давньоруське житло на підкліті з Теребовлі / М. О. Ягодинська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль, 1999. – С. 96–101. 35. Demetrykiewicz W. Poszukiwania archeologiczne w powecie Trembowelskim w Galicyi wschodniej / W. Demetrykiewicz // Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. – Krakow, 1900. –T. IV. – S. 92–125. 36. Salke W. Powiat Tarnopolski pod wzgladem geograficzno-statystycznym przez nauczycieli ludowych / Władysław Salke. – Tarnopol, 1895. – 163 s.

19. До паспорта додаються графічні матеріали та фото фіксація:

Найменування	Кіль кість	Дата виконання	Виконавець
Генеральний план з позначенням зон охорони	1	1969 р	Сирант В.Н.
Генплан Замку М1:2000	1	2018 р	Яременюк С.Д.-начальник Теребовлянського відділу
План замку М 1:400	1	2018 р.	Яременюк С. Д.
Топозйомка	1	2006	ДП «ОАСУ Подільська Археологія»
Фото архівне	4	1675-1930р	
Фото з дрона	1	2018 р	
Облікові картки археологічного виду	5	2018 р	Ягодинська М. О.
Облікова картка архітектурного виду	1	2018 р	НЗ «Замки Тернопілля»

Паспорт склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культспадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації _____ **Г. П. Шергей**

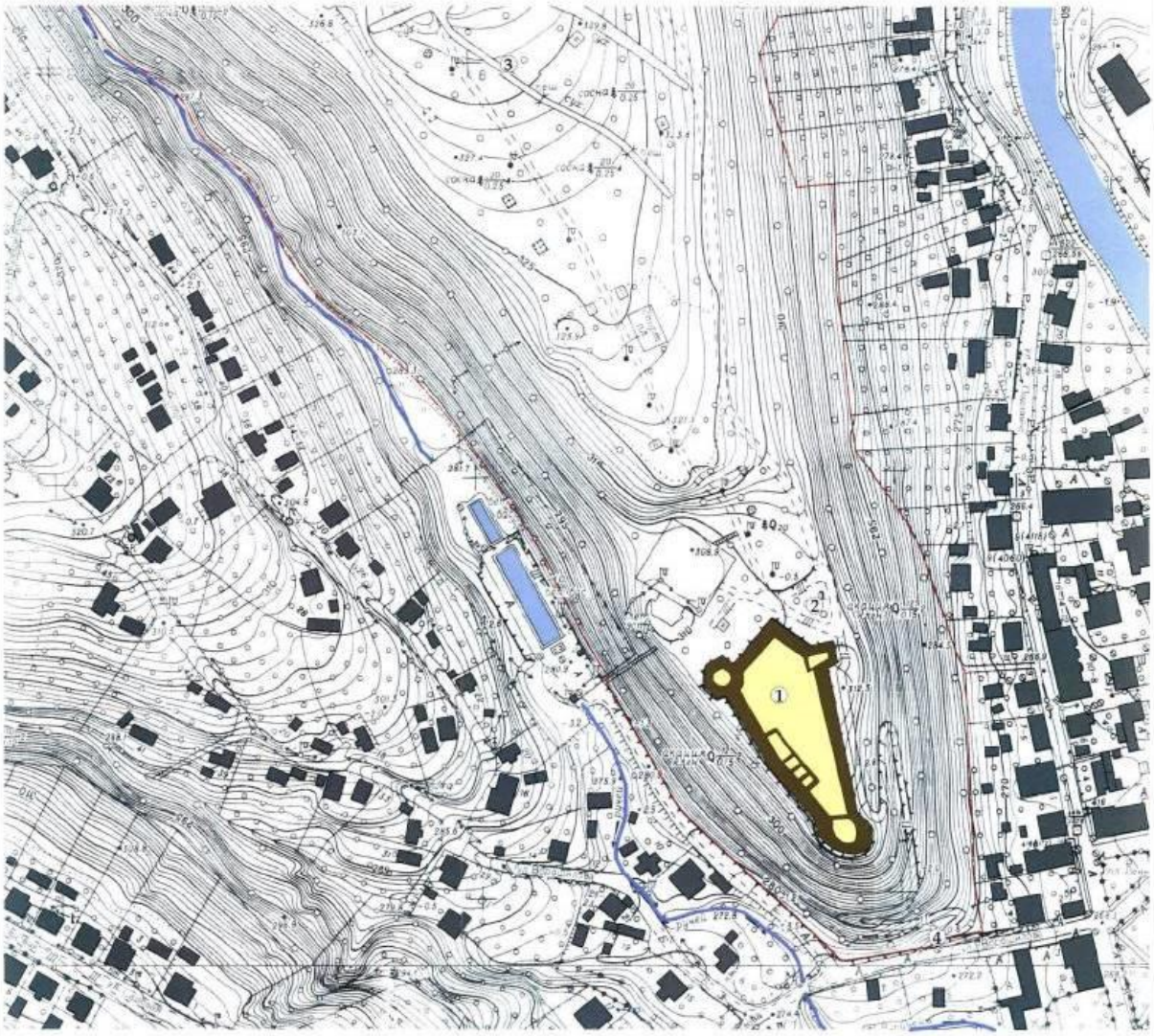
Пам'ятка архітектури XIV- XVII ст. охоронний номер 676
Замок в місті Теребовлі Тернопільської області
М 1:2000

Пн

Експлікація:

1. Замок
2. Пам'ятник С. Кшановські
3. Оборонні вали Княжої доби
4. Вхідна брама на Замкову гору

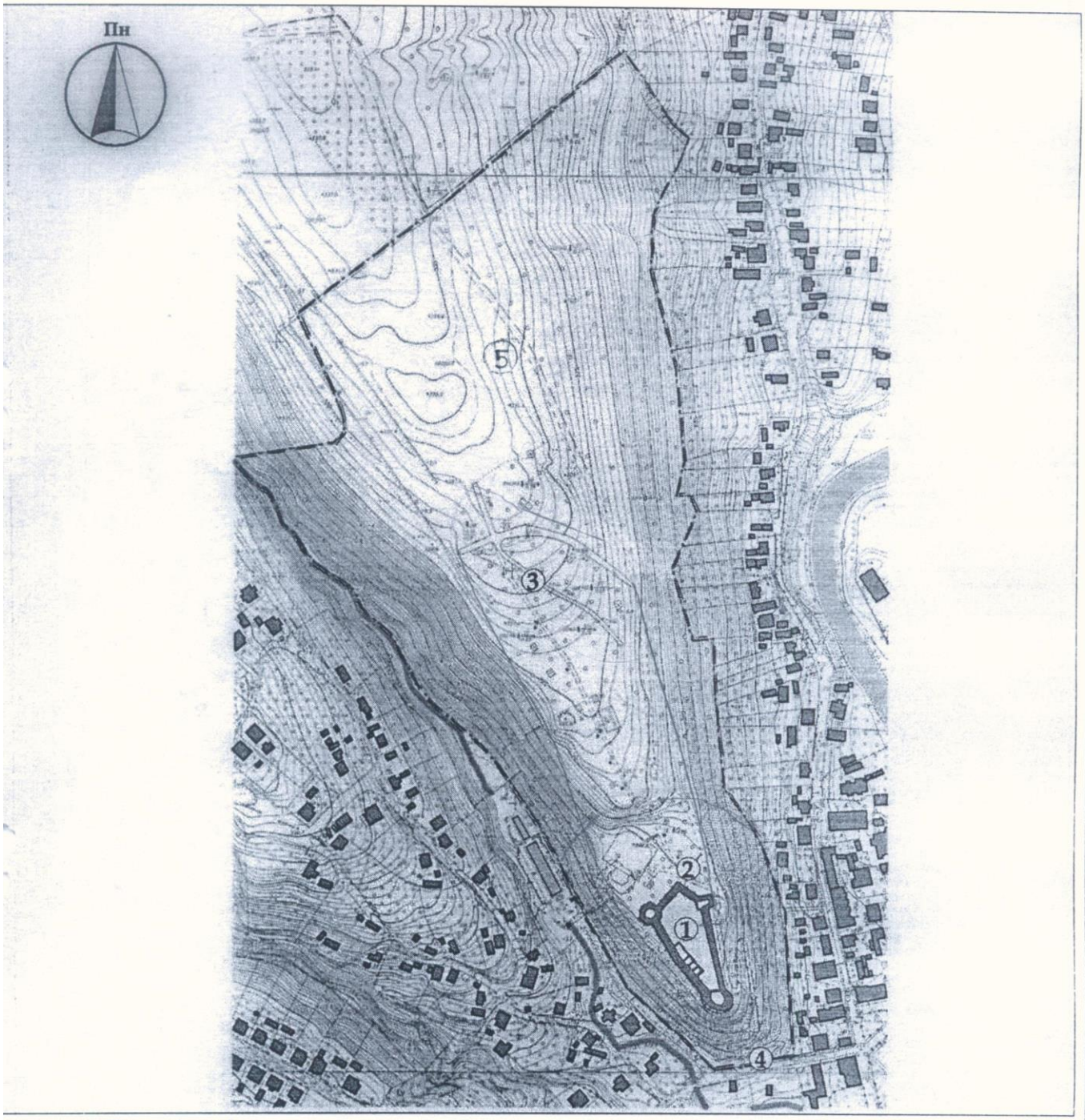
охоронна зона пам'ятки

				- 2018 - АБ		
				Замок XVII ст. в м. Теребовля по вул Підзамче Тернопільской області		
					стадія	аркуш	аркушів
Виконав	С.Яременюк					1	1
				ГЕНПЛАН ЗАМКУ М 1:2000	Національний заповідник "Замки Тернопілля"	

Генеральний план
Пам'ятка архітектури XIV- XVII ст.
охоронний номер 676
Замок в місті Теребовлі Тернопільської області
М 1:5000

ПАМ. АРХЕОЛОГ. ОК. N 2782

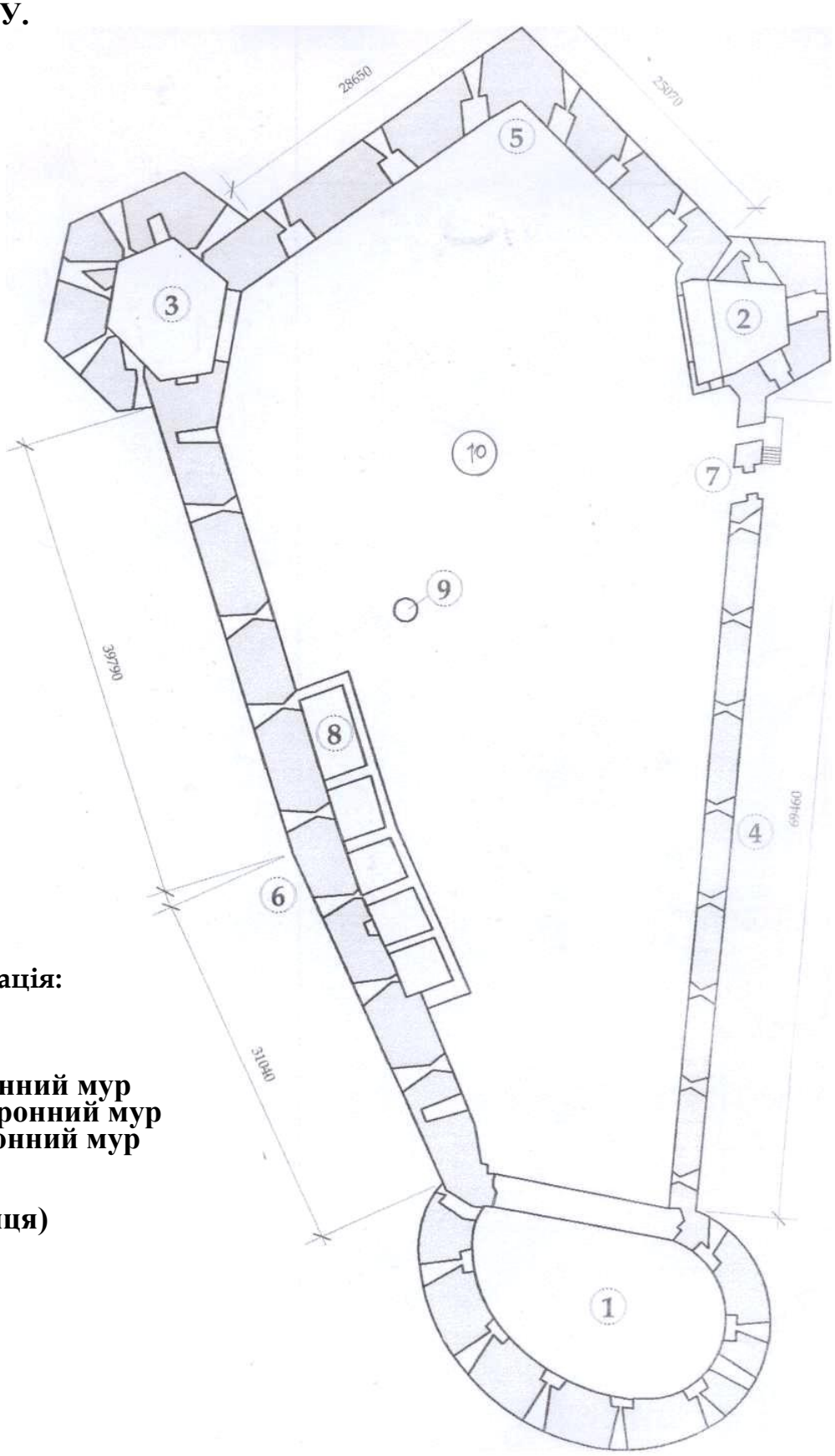
Експлікація:

1. Замок
2. Пам'ятник С. Кшановські
3. Оборонні вали Княжої доби – давньоруське городище
4. Вхідна брама на Замкову гору
5. Поселення – супутник давньоруського городища

охоронна зона пам'ятки

Науково-реставраційний інститут "Укрзахідпроектреставрація"
м. Львів -1996 р.

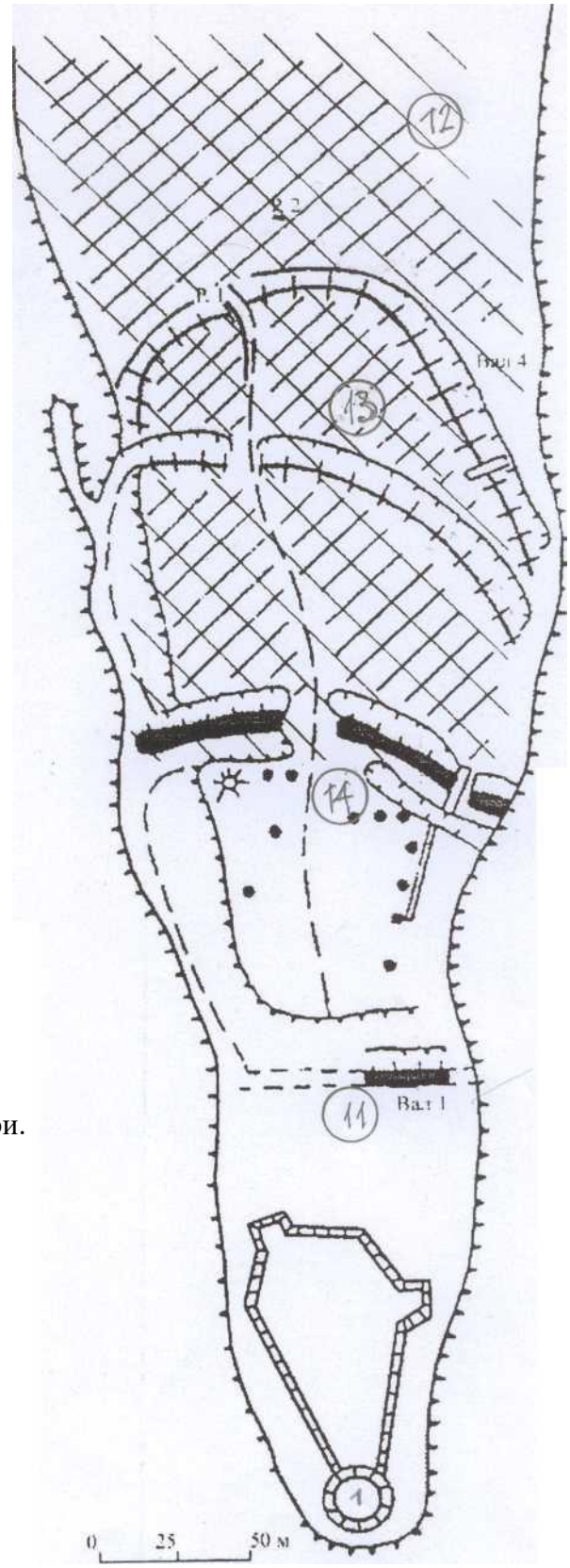
ПЛАН ЗАМКУ.

Експлікація:

1. **Південна вежа**
2. **Східна вежа**
3. **Західна вежа**
4. **Східний оборонний мур**
5. **Північний оборонний мур**
6. **Західний оборонний мур**
7. **Вїздна брама**
8. **Каземати**
9. **Студня (криниця)**
10. **Палац**

Науково-реставраційний інститут «Укрзахідпроектреставрація»
м. Львів - 1996 р.

11. Парк
12. Городище давньоруського часу.
13. Поселення трипільської культури.
14. Городище висоцької культури

	ДП ОАСУ Подільська археологія''		**Тернопільська область. м.Теребовля**
2006			
Обміри	**Стронець Б. С.**	**VIII .2006**	**Топозйомка городища**

Історична довідка.
Замок-пам'ятка архітектури національного значення (XIV-XVII ст.), ох №676 у м Теребовля Тернопільської обл.

(Багатошарова пам'ятка археології місцевого значення - Теребовля I (урочище «Замкова гора») - городище, дитинець літописного міста Теребовля, поселення трипільської культури давньоруського часу, замок).

Територія Замкової гори в м. Теребовля Тернопільської області почала заселятися у VI – IV тис. до н.е. носіями трипільської культури. Після них залишилося поселення з потужним культурним шаром, житловими та господарськими спорудами і численними знахідками. Житлові споруди являють собою типові трипільські площадки, на одній з яких знайдено розвали глиняних ліпних горщиків (один з яких був реставрований і знаходиться в експозиції Тернопільського обласного краєзнавчого музею. В культурному шарі та господарських ямах знайдено фрагменти горщиків, мисок, кубків тощо, крем'яні (скребки, скребла, різці тощо), кістяні (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняні (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддя праці. Керамічні знахідки датують поселення середнім (С I) та пізнім (С II (фіксуються господарські ями з ліпними мисками, прикрашеними шнуроподібним орнаментом) періодами існування трипільської культури.

Після припинення існування поселення трипільської культури територія Замкової гори не заселялася аж до приходу носіїв Висоцької культури, якими у IX-VIII ст. до н. е. були споруджені з напільної сторони два перші оборонні укріплення – вали, що захищали городище з півночі. Скоріш за все, це було городище – сховище, де переховувалось населення. Про це свідчить малопотужний культурний шар, відсутність житлових споруд. Виявлено лише одну господарську яму із залишками ливарного виробництва та нечисленними фрагментами ліпних горщиків.

Під час дослідження території пам'ятки виявлено, що наступний період заселення датується IX – першою половиною X ст., пізнім етапом пізньослов'янської культури – Райковецької культури. В цей період слов'яни заселили Замкову гору, укріпили її з напільної сторони (підсипали та удосконалили останній (4-ий вал згідно схеми). Біля валу з внутрішньої сторони споруджені підкліті. На території городища (під 2-им валом (згідно схеми) зафіксовано наземну культову споруду – «довгий» будинок з трьома опалювальними пристроями – вогнищами, в попелі яких фіксувалися кальциновані кістки. В приміщенні знайдено характерну ліпну кераміку (горщики), а також прикраси – глиняні намистини у вигляді кульок. На краю мису (сучасна територія подвір'я замку) під час археологічних досліджень виявлено типове слов'янське житло – напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою кам'янкою. На поверхні печі лежав кістяний гребінь для чесання коноплі.

Виникнення дитинця – городища пов'язують з іменем князя Василька Ростиславовича, правнука київського князя Ярослава Мудрого. Перша літописна згадка, що пов'язує його з Теребовлею датується 1097 роком, коли під час з'їзду князів в Любечі за князем Васильком було закріплено і віддано в удільне володіння місто Теребовля. Наступна згадка під 1154 р. описує військові дії під час міжусобної війни між київським великим князем Ізяславом та галицьким князем Ярославом Володимировичем Осьмомислом. Під час битви прямо згаданий теребовлянський замок, в якому бояри залишили задля безпеки свого юного князя.

Виділяються 2 періоди будівництва оборонних споруд городища:

1. X –XI ст. – будівництво валу і рову № 2 (згідно схеми). Вал збережений, перебуває у задовільному стані. Висота 3 м. Він являє собою земляний укос, яким була підсипана дерев'яна оборонна стіна. Основу стіни складали порожньотілі житлово-господарські кліті опалювальні кліті для дружинників, шириною понад 3 м. Під час реконструкції у XII ст. вал був розширений (до 7-8 м) та поглиблений (до 1,8 від давньої поверхні) рів. Вал був збудований на місці ритуального «довгого» будинку Райковецької культури (IX ст.).
2. XII - XIII ст. будівництво валу і рову № 1 (згідно схеми), проведення ремонтних робіт валу № 2. Він збудований ближче до стрілки мису і збережений фрагментарно, зруйнований під час будівництва кам'яного замку. В тілі валу у XV – XVI ст. спорудили житлову споруду.

У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання.

Можливо, укріплення давньоруського міста використовувались пізніше у XIV – XVI ст., до моменту побудови першого кам'яного замку. Поставлений на небезпечному через татарські напади Кучманському шляху, **Теребовлянський замок** часто зазнавав татарських набігів. Звістки про них датуються 1453, 1467, 1498 рр. Особливо останній напад, очолюваний молдавським господарем Стефаном, спричинив до руйнувань замку та деякого упадку міста.

Згодом, у 1534 р. каштелян краківський Ян Тенчинський відбудував твердиню. Документи свідчать, що замок був частково дерев'яним, частково мурованим. Збереглись матеріали інвентаря 1551 р. з описом замкових приміщень. Відзначено розширення у цьому році напільного замкового рову.

У 1631 р. староста Олександр Балабан будує повністю нові мури і вежі за межами попередніх. Саме ці залишки мурів і збереглись до нашого часу і підлягають охороні як пам'ятка архітектури. Збереглось свідчення, що під час згаданого будівництва у північній частині замкового подвір'я з великим трудом розібрано давню мурована споруду, чи то церкву, чи то монастир, очевидно збудовану ще у княжих часах.

У 1675 році, під час облоги міста та замку військами під керівництвом Ібрагіма Шишмана, замок витримав турецьку навалу. У 1688 р. замок і місто зруйновано татарами і він втрачає своє стратегічне значення. А з 1699 р. Теребовельський замок, виконує лише функції старостинської резиденції.

А по переході Галичини під владу Австрії в кінці XVIII ст. замок віддають під розбірку на будівельні матеріали. Зокрема на початку XIX ст. з розібраних матеріалів збудовано військові казарми в місті.

У 1866 році стараннями першого консерватора Східної Галичини Мечислава Потоцького проведено першу у цьому столітті реставрацію. Тоді підмуровано дві башти, відреставровано браму, яка грозила заваленням, до руїн замку прокладено дорогу. Наступні реставраційно-консерваційні роботи відбулися у 1930-1938 р.р. Проведено реставрацію північної башти при в'їздовій брамі. Під час цієї реставрації були проведені археологічні дослідження археологом – аматором Л. Чачковським, який дав опис і план стародавньої Теребовлі, згідно якого літописною Теребовлею є давньоруське городище на Замковій горі. У серпні 1931 р. заходами Подільського краєзнавчого товариства під керівництвом директора гімназії Казимира Міссон приступили до робіт по розчищенню руїн замку. Розчищено до низу південну та західну вежі, а посередині замкового подвір'я відкопано криницю на глибину 40 м.

З грудня, 2008 року Теребовлянський Замок входить до пам'яток Національного заповідника "Замки Тернопілля".

Замок належить до кращих зразків оборонної архітектури XIV-XVII ст. В ньому, нарівні з досягненням передових ідей фортифікаційного мистецтва того часу збереглися чисто місцеві риси і прийоми оборонного будівництва з застосуванням заломлених куртин у сполученні з баштами.

Історія археологічних досліджень пам'яток на Замковій горі.

Першим, хто локалізував літописну Теребовлю саме на Замковій Горі, був відомий краєзнавець Л.Чачковський, що у 30-х рр. XX ст. дав опис городища, його план та характеристику околиць. Підняте ним питання місцезнаходження Теребовлі було дискусійним до 1984 р. Дослідники Я.Пастернак, а за ним І.Свєшніков та П.Раппопорт вважали, що князівське місто розташовувалось при злитті рік Гнізна і Серет, на городищі біля с. Семенів (Зеленче), в урочищі Замчище. Це пояснювалося тим, що Я.Пастернак під час археологічних досліджень на території двору замку XIV-XVII ст., що згідно переказів був побудований на місці князівського палацу Василька Ростиславовича, не знайшов давньоруського культурного шару. Підсилювало тезу Я.Пастернака свідчення у літопису про те, що Теребовля розташовувалась на р. Серет. Відсутність культурного шару XI – XIII ст. на дитинці пояснювалось тим, що свої дослідження він проводив в середній частині замкового двору, де дійсно був мінімальний культурний шар з пізнім керамічним матеріалом.

У 1984-86 р.р. Замкову гору досліджували І. Русанова та Б. Тимощук. Досліджений найвищий вал мав три етапи спорудження: IX-X ст., X- XI ст., XII-XIII ст., первісно мав культове призначення, а надалі: реконструйований в оборонний рубіж. Висунуті до півночі

вигнуті дугою два вали Б. Тимощук датує добою раннього заліза, а платформа їх містить ще давніші матеріали – епохи неоліту.

Охоронні розкопки на Замковій Горі проводились М. О. Ягодинською у 1987 р. У 2002 . городище досліджувалося М. О. Ягодинською та Л. І. Виногородською. У 2004-2006 рр. городище досліджувалося Р. Г. Миською.

У 2011, 2015 та 2016 роках на території пам'ятки проводила планові дослідження по вивченню двору замку М. О. Ягодинська.

На сьогоднішній день в комплекс пам'яток та об'єктів культурної спадщини, зосереджених на Замковій горі входять:

1. Південна овальна вежа – бастея (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
2. Східна тригранна вежа (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
3. Західна п'ятигранна вежа (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
4. Східний оборонний мур (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
5. Північний оборонний мур (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
6. Західний оборонний мур (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
7. В'їзна брама (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
8. Казе мати (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
9. Палац (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
10. Криниця (складова кам'яного замку XIV – XVII ст.).
11. Парк.
12. Поселення трипільської культури.
13. Городище висоцької культури.
14. Дитинець городища літописного міста Теребовля.
15. Городище райковецької культури
16. Давньоруське поселення (посад) літописного міста Теребовля.

Джерела:

Архів Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини:

- Могитич Р., Лагуш З., Ягодинська М. Звіт про архітектурно-археологічні дослідження Теребовельського замку за 1996, 1997 рр. Львів, 1998 р., 27 арк.
- Ягодинская М. А. Отчет об археологических раскопках Древнерусской археологической экспедиции около г. Теребовля, уроч. Замкова Гора, уроч. Черпало, с. Крутилов Гусятинського района, уроч. Бабина долина и разведки в Бучачском и Козовском районах Тернопольської области в 1987 году. Тернополь, 1988 г., 67 л.
- Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження Давньоруської археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею на території Тернопільської області. Тернопіль, 1987 р., 61 арк.
- Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на пам'ятці археології – поселенні Теребовля II в урочищі Черпало, дитинці літописної Теребовлі в уроч. Замкова Гора та центральній історичній частині м. Теребовля Тернопільської області. Тернопіль, 2002 р., 47 арк.

Львівська національна наукова бібліотека України імені В.Стефаника

- від. рук., ф. Управління консервації,е 38.
- від., ф. Бавор,№719/777
- від., ф.Чолов., "244/1.

Науковий архів відділу археології Інтитуту українознавства ім. І. Крип'якевича:

Чачковський Л. Княжа Теребовля. Львів, 1931, 52 арк.

Науковий архів Інституту археології НАН України

Ф. Експедицій (64), Оп. 1

- Спр. 1984/97. Русанова И. П. Отчет о работе Прикарпатской экспедиции ИА АН СССР в 1984 г., 69 л.
- Спр. 1988/87. Ягодинская М. А. Отчет о результатах исследований Древнерусской археологической экспедиции в 1988 г., 87 л.
- Спр. 2004/158. Миська Р. Звіт про археологічні дослідження на території Теребовлянського, Бучацького та Чортківського районів Тернопільської області у 2004 році [Рукопис],109 арк.
- Спр. 2004/209. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження давньоруських городищ біля с. Онишківці Шумського р-ну, урочище Городище та м. Теребовля, урочище Замкова Гора в 2004 р., 43 арк.

Центральний державний історичний архів України в м Львові

- ф.17, оп.1, спр. 127; с 966-970
- ф. 616, оп.1, спр.4; а 95

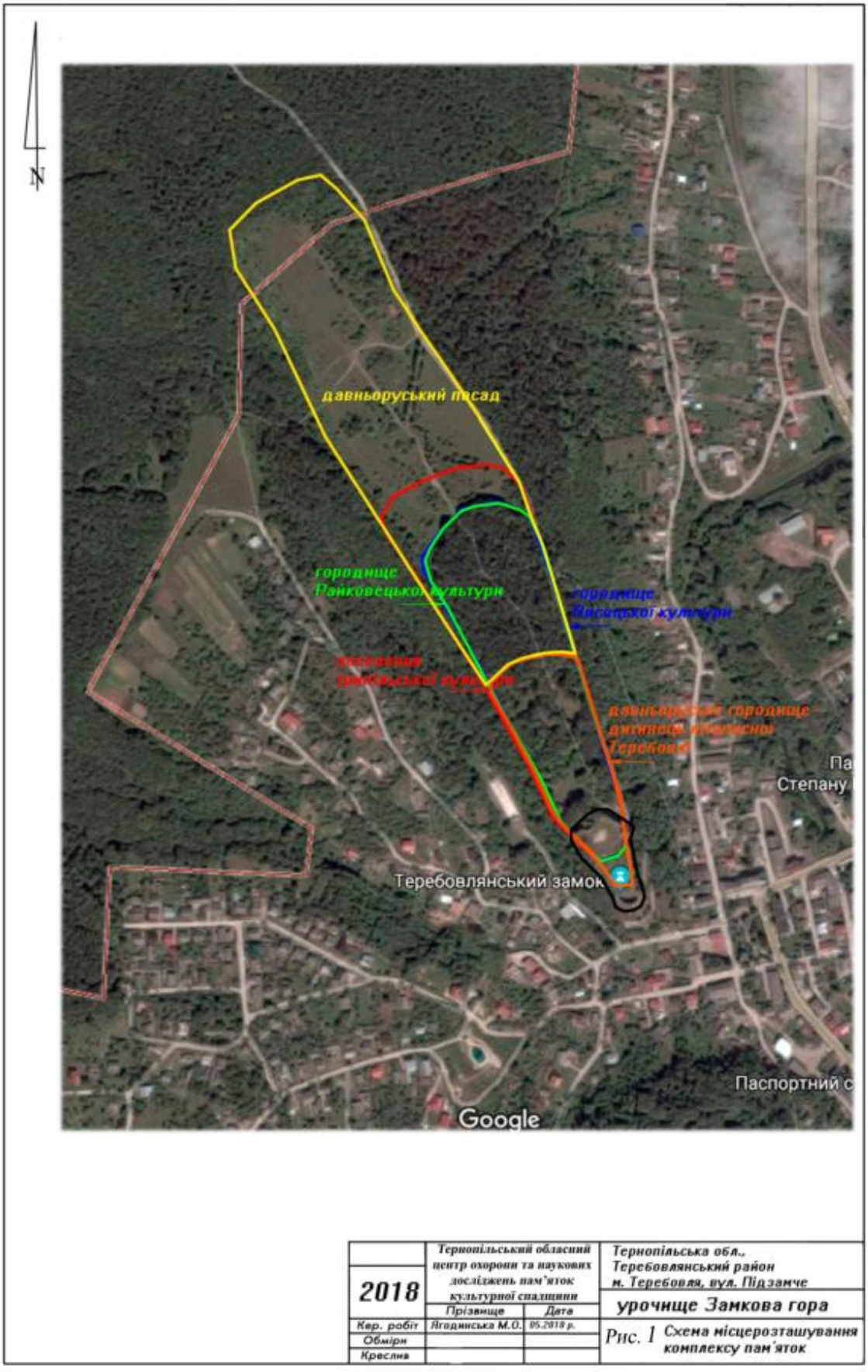
Література:

1. Войнович Л. Княжа доба на Русі / Л. Войнович. – Біла Церква, 2006. –782 с.
2. Голубець М. Теребовля / М. Голубець. – Львів, 1927.
3. Енциклопедія Українознавства /під ред. В. Кубійовича/. Париж-Нью-Йорк, 1962. - Т. 4. – С. 1205-1600.
   Енциклопедія Українознавства /під ред. В. Кубійовича/. Париж-Нью-Йорк, 1984. - Т.10. - С. 3605-4014.
4. Ільницький В. Стародавні галицькі городи. Теребовля / В. Ільницький. - Львів,1863.
5. Історія українського мистецтва. - Київ,1986. - т. 2. - С. 83.
6. Котляр М. Галицько-Волинська Русь / М. Котляр. - Київ,1998. - Т. 5. – С. 335.
7. Клименко О., Хаварівський Б. Міська геральдика Тернопільщини. Т.-2003
8. Куза А. В. Малые города Древней Руси / А. В. Куза. – М.: Наука, 1989. – 168 с.
9. Літопис Руський / пер. тексту, передмова, прим., ім.-особ., геог.-археол.-етногр. покажч., табл., карти і плани Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с.
10. Логвін Г.Н. По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки / Г. Н. Логвін. – Київ,1968.
11. Мазур О. Антропологічні прикмети жительки княжої Теребовлі / О. Мазур, Р. Миська // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2007. – Вип. 10. – С. 200–209.
12. Миська Р. Археологічні дослідження у Теребовлі / Роман Миська, Ярослав Погоральський // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2006. – Вип. 9. – С. 249–268.
13. Миська Р. Долітописний Теребовль / Роман Миська // МДАПВ. – Львів, 2008. – Вип. 12. – С. 313–323.
14. Миська Р. Дослідження А. Кіркора та В. Деметрикевича в околицях Теребовлі / Роман Миська // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці, 2009. – Том 2(26). – С. 270–279.
15. Миська Р. Літописний Теребовль у світлі літописних джерел / Роман Миська // МДАПВ. – Львів, 2010. – Вип. 14. – С. 313–323.
16. -Миська Р. Теребовельська земля в XI–XIII ст. / Роман Миська // МДАПВ. – Львів, 2011. – Вип. 15. – С. 186–209.
17. Могитич Р. І. Теребовля (штрихи історичної топографії) / Р.І.Могитич // Археологічні студії. – Київ-Чернівці, 2000. – Вип. 1. – С. 132-141.
18. Нариси історії та архітектури Української РСР (дожовтневий період). – Київ: Держбудвидав УРСР, 1957. - С. 73.
19. Нельговський Ю. Некоторые способности замков подольських земель
19. Украины XVI – начала XVII вв. /- Ю. Нельговський// Архитектурное наследство. – М: Стройиздат, 1992. - Вып. 27. - С. 89-96.
20. Пастернак Я. Стародавні часи Теребовельщини / Ярослав Пастернак// Історико-меморіальний збірник «Теребовельська Земля». – Нью-Йорк, Сідней, 1968.
21. Пламеницька О. Початок мурованого оборонного будівництва на Поділлі / Олена Пламеницька// Архітектурна спадщина України. - Київ. - Вип. 1. – С. 39-57.
22. -Полное собрание русских летописей. – Т. 1: Лаврентиевская летопись. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 496 с.

23. Полное собрание русских летописей. – Т. 2: Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – XVI с.+938 стб.+87 с.
24. Раппопорт П. А. Военное зодчество западно-русских земель X–XV вв. / П. А. Раппопорт. – М.-Л., 1967. – 240 с. – (МИА. – № 140).
25. Ратич О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР / О. Ратич. – К.: Видавництво АН УРСР, 1957. – 96 с.
26. Тимощук Б. А. Исследования в Теребовле / Б. А. Тимощук // АО 1986 г. – М., 1988 – С. 341–342.
27. Тимощук Б. А. Об археологических признаках древнерусского города / Б. А. Тимощук // Археологические источники об общественных отношениях епохи средневековья. – М., 1988. – С. 69–89.
28. Тимощук Б. О. Дослідження давньоруської Теребовлі / Б. О. Тимощук //Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції: Секція археології. – Кам'янець-Подільський, 1985. – С. 57–59.
29. Тимощук Б. О. Теребовль – місто Галицької Русі / Б. О. Тимощук // Галич і Галицька земля. – Київ-Галич, 1998. – С. 124–127.
30. Тихомиров М. Н. Древнерусские города / М. Н. Тихомиров. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956. – 475 с.
31. Ягодинська М. Археологічні дослідження в м. Теребовля Тернопільської області та його околиці у 2002 році / М. Ягодинська, Л. Виногродська // Археологічний відкриття в Україні в 2001–2002 рр. – К., 2003. – С. 299–302.
32. Ягодинська М. Літописна Теребовля: етапи заселення / Марина Ягодинська // Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля». – Збараж, 2011. – С. 57–62.
33. Ягодинська М. Попередні результати археологічних досліджень у 2011 році на території замку XIV–XVII ст. в м. Теребовля, уроч. Замкова Гора Тернопільської області / Марина Ягодинська // Нові дослідження пам'яток козацької доби. – К., 2012. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 26–28.
34. Ягодинська М. О. Давньоруське житло на підкліті з Теребовлі / М. О. Ягодинська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Тернопіль, 1999. – С. 96–101.
35. Demetrykiewicz W. Poszukiwania archeologiczne w powecie Trembowelskim w Galicyi wschodniej / W. Demetrykiewicz // Materyaly antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. – Krakow, 1900. –T. IV. – S. 92–125.
36. Salke W. Powiat Tarnopolski pod wzgladem geograficzno-statystycznym przez nauczycieli ludowych / Władysław Salke. – Tarnopol, 1895. – 163 s.

Фото з дрона. 2018 р.

	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини		Тернопільська обл., Теребовлянський район м. Теребовля, вул. Підзамче
2018			урочище Замкова гора
	Прізвище	Дата	
Кер. робіт	Ягодинська М.О.	05.2018 р.	Рис. 1 Схема місцерозташування комплексу пам'яток
Обмірн			
Креслив			

Вид на замок м .Теребовля з південної сторони . Фото 1920-1930 років.

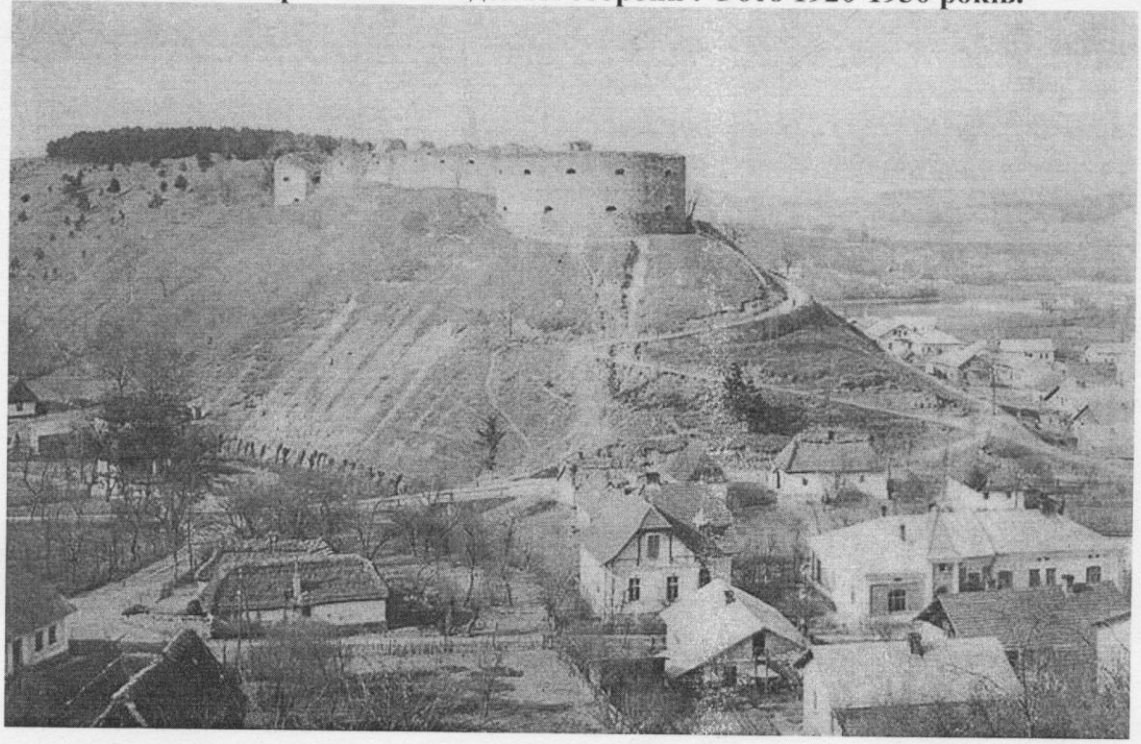

Фото. Оборона Теребовлі - картина написана 1675 році.

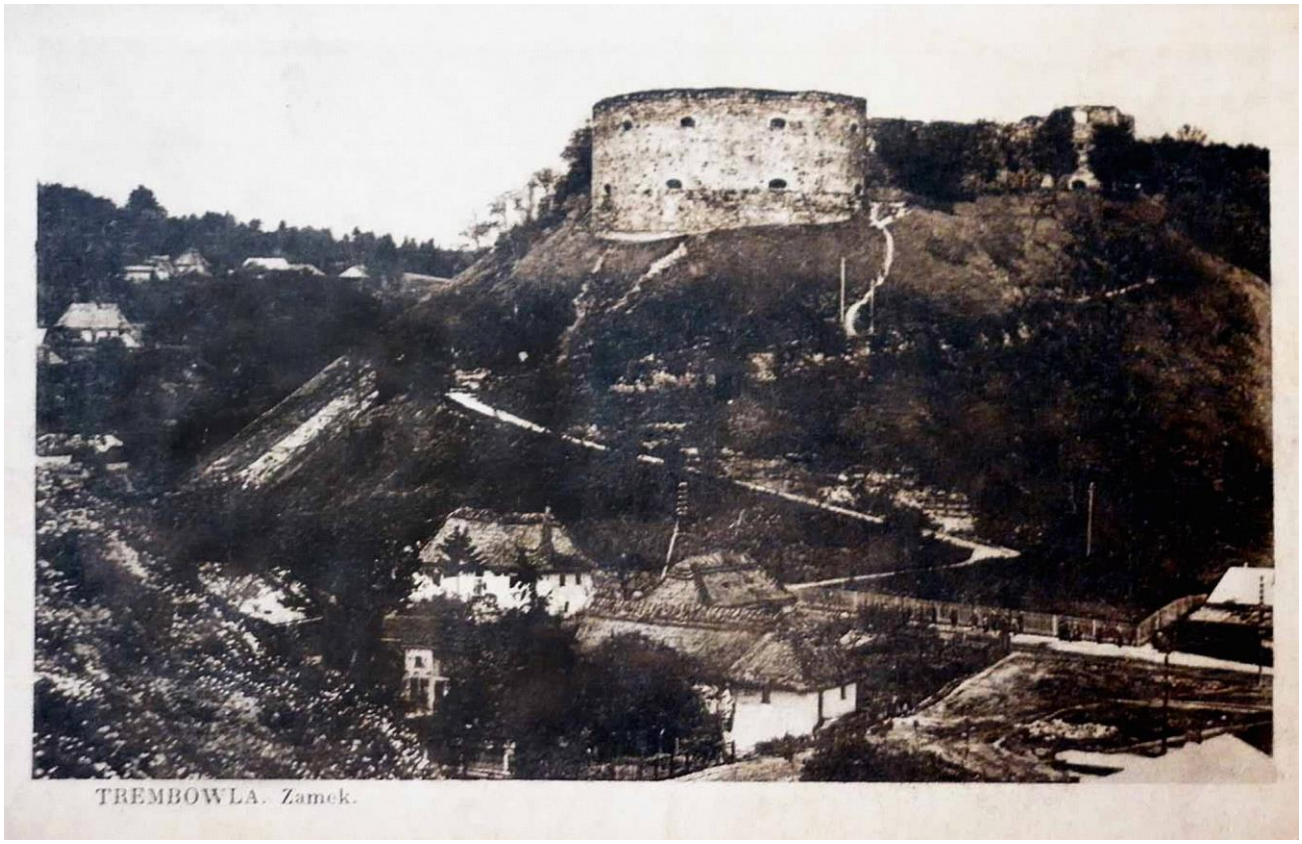
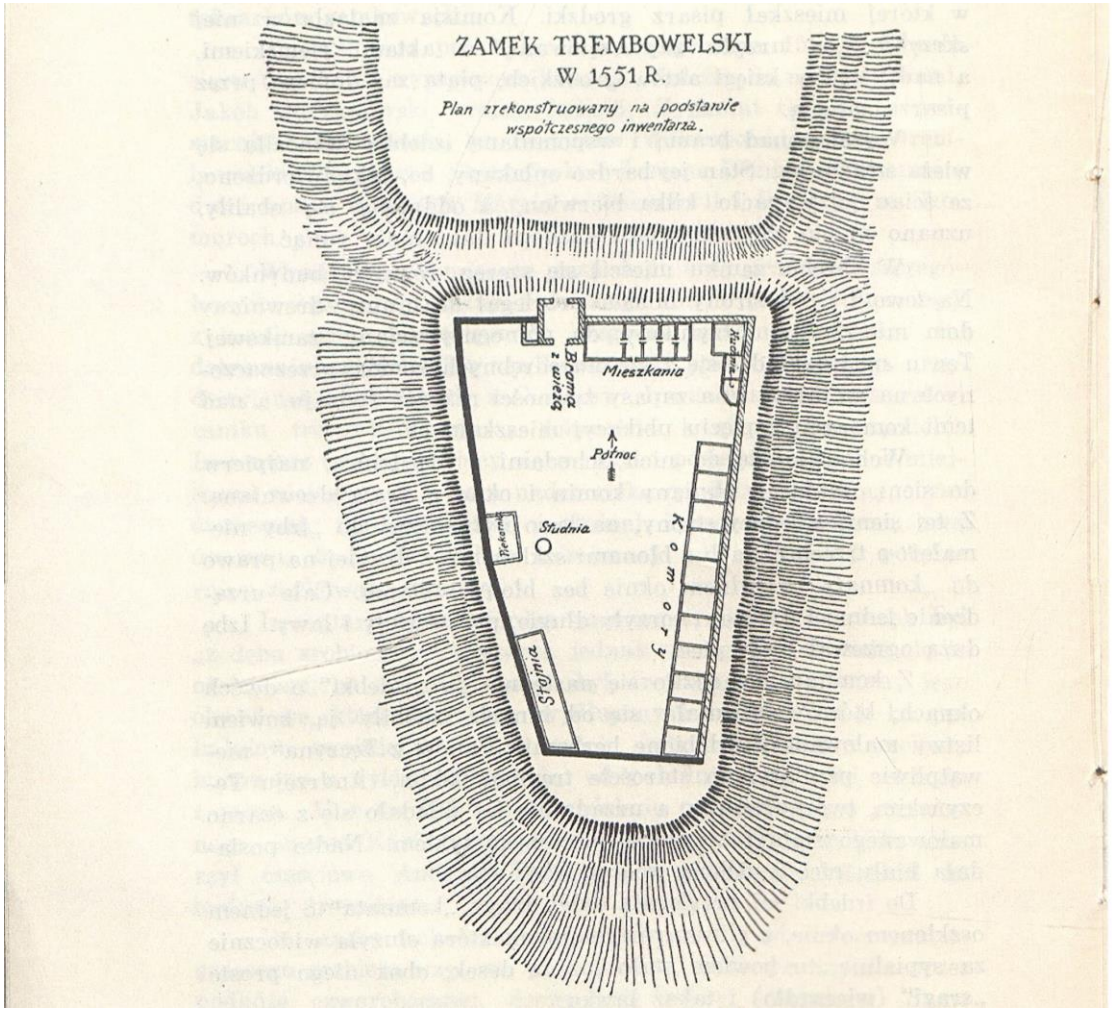

Фото невідомого автора 1920-1930 рр.

План Чоловського 1551 року.

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Замок.

(найменування об'єкта)

вид	Тип	Категорія пам'ятки
Архітектурний	Комплекс	Національного значення.

1. Дата утворення об'єкта:

XIV-XVII ст

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, Теребовлянський район, м. Теребовля, вул. Підзамче

3. Охоронний № пам'ятки:

архітектури національного значення ох. **№ 676-Н/1-11**

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Постанова Ради Міністрів УРСР від 24.08.63р. №970

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Науково-дослідницьке, туристично - екскурсійне	Оборонна функція	Міський парк відпочинку

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Древній замок розташований на горі зі стрімкими схилами. Нерегулярна планувальна конфігурація замку визначилася характером місцевості і знаходиться між рікою Гніздною та потоком Печенія. Кам'яний замок займає крайню південну частину мису і споруджений зверху (крім південної круглої вежі) на більш ранніх шарах – трипільської, Висоцької, Райковецької да давньорусьої культур.
Характеристика об'єкта	Територія фортеці – приблизно 120 на 60м. В'їзд до замку – у вигляді аркового отвору – розташований у східній

оборонній стіні і обрамлений блоками в ренесансних формах. В'їзд був додатково укріплений зовні барбаканом та ще двома баштами з напільного боку. На залишках в'їзного порталу прослідковуються білокам'яні різьблені архітектурні деталі, характер виконання яких свідчить про те, що і замок і палац мали риси ренесансної стилістики.

Західний мур згідно архітектурно-археологічних обмірів встановлено, що має невеликий злом в плані. В стінах муру влаштовані бійниці. Товщина його 3,60-5м, довжина 70,63м та висота зовнішня 3,2-7,8м, (внутрішня 0,3-2,5м). **Східний мур** згідно архітектурно-археологічних обмірів товщ.2,73-2,47 м, довжиною 69,78 м та висотою зовні 9,36-5,47м (з середини 4,06-2,3 м). В стінах муру влаштовані бійниці. Хоч дослідження не закінчені, можна вважати що східне прясло замкових мурів первісного етапу було споруджено близько другої половини XIII ст. – після татарського погрому (ст..35). **Північний мур** згідно архітектурно-археологічних обмірів встановлено, що заломлений в плані під кутом 99°. Товщина муру 4,68-4,8м, довжина зовні 53,72 м та висота зовнішня 8,64-12,35м, внутрішня 1,1-5,47 м. В стінах муру влаштовані бійниці.

Південна овальна шляхетська вежа - бастея являється домінантою пам'ятки. Вона замикає дві видовжені, що сходяться оборонні стіни. З могутньої еліпсовидної башти збереглися стіни на висоту двох - чотирьох ярусів. Проведені дослідження не дали повної інформації для подальшого проектування. Оскільки при побудові вежі було вирубано материкові породи на значну глибину, то у місці сподіваної опори для перекриття не виявлено ніяких слідів. Проте у рівні материкової поверхні простежується заглибина на 10-15см , форма якої дещо заокруглена.

Стіни **східної тригранної вежі** мають внутрішні галереї та стрільниці. Внутрішні стіни є заново викладені під час проведення консерваційних робіт в 1930-х роках. Посередині вежі кам'яний стовп, прямокутній в плані, до відмітки 4,51 м. Вище стовп розібраний. Проведені дослідження не дали повної інформації для подальшого проектування, оскільки західна стіна вежі видається дещо затонкою.

Стіни **західної вежі** (товщиною 4,75-5,1м) мають неправильну форму шестигранника, внутрішні галереї та стрільниці, збережені на рівні I-IV ярусів. У башті збереглися гнізда для балок і ніші, в яких влаштовані бійниці. Бійниці першого ярусу значних розмірів з типовими для Поділля двома-трьома схрещеними ходами. До вежі примикають північна та західна оборонні куртини Внутрішня площа вежі – 89,83 м2, висота 11,5 м.

Каземати зруйновані – кладка стін збережена частково (до 10% всього кладочного об'єму), збережені стрічкові фундаменти з каменю пісковика

Архітектурно - археологічними дослідженнями з'ясовано, що при побудові **казематів замку XVII** століття використано мур попереднього замку. У наріжник покладено великий камінь 40*75*20 см, кладка велась без застосування вапняного розчину на глині. Глиною заповнена і пазуха фундаментного рову (ст. 36)

	З боку замкового двору вздовж східної стіни знаходився **палац** із вхідною брамою. Палацовий корпус зруйнований – збережені тільки стрічкові фундаменти з каменю пісковика на вапняно-цементному розчині. З семи підвалів для зберігання вин розчищено чотири. **Студня** вимурувана з каменю глибиною 45 м, має внутрішній діаметр 2,04 м та товщину стінок 0,65м. Цямрина піднімається на висоту 20-40 см від рівня материка. Глибина студні зараз становить 40,41 м. На території **парку** росте рідкісна чорна сосна. У 1895 році замковою горою заопікувався Алєксандр Блажинський: поставили альтанки та лавиці, гору засадили деревами, а на сякі-такі кошти общини місцевий скульптор Ян Бохенка вирізьбив фігуру Кшановської. 11 листопада 1900 року монумент урочисто відкрили. А під час Другої світової верхня частина фігури жінки зникла. Відновили монумент в серпні 2012 р. З XVIII ст. замок став руйнуватися, ще вкінці XVIII ст. існували частково покрівлі замку. Недослідженими є на сьогодні численні підземні ходи, які зв'язували фортецю з різними частинами міста.
Наявність творів мистецтва	Не має

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

Замок (руїни) :
1. Південно – овальна вежа - бастея
2. Східна тригранна вежа
3. Західна п'ятигранна вежа
4. Східний оборонний мур
5. Північний оборонний мур
6. Західний оборонний мур
7. В'їздна брама
8. Казemати (руїна)
9. Палац (руїна)
10. Криниця
11. Парк

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий, задовільний, незадовільний, аварійний	Замок в м. Теребовлі перебуває в аварійному стані і потребує повного об'єму ремонтно – реставраційних та наукових робіт. Акт технічного стану № 13 від 14.05.2018р .

4

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроб-лення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв.№
Археологічні дослідження Замку у м. Теребовля Науково-проектна документація з реставрації Замку у м. Теребовля	1991 1992 1998 1996 рік	інститут Укрзахідпроектреставрація" м Львів. - II -	Архів інституту - II -

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Акт техстану на пам'ятку архітектури	1	14.05.2018р.	НЗ «Замки Тернопілля»
Історична довідка	1	2018 р	Крохмальна Т.
Схема фотофіксацій	1	2018 р	Соломчак Г.
Фото	14	2018 р	Яременюк С.

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Провідний інженер відділу ОЕРПК НЗ «Замки Тернопілля»	Інженер-будівельник	Соломчак Ганна Володимирівна		2018 р

Начальник управління культури Тернопільської облдержадміністрації _____ **Г. П. Шергей**

Історична довідка

Пам’ятка культурної спадщини XIV-XVII ст. замок в м. Теребовля Тернопільської області. (Багатошарова пам’ятка археології Теребовля I (урочище «Замкова гора») – городище, дитинець літописного міста Теребовля (XI-XIII ст.), поселення трипільської культури, городище Висоцької культури, городище давньоруського часу IX-XIII ст., Замок)

Перша письмова згадка про Теребовлю відноситься до 1097 р., де вона згадується як центр Теребовлянського князівства. Теребовля входила до складу Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

Території пам’ятки почала формуватися з VI тис.до н.е. носіями трипільської культури. Після них залишилося поселення з потужним культурним шаром, житловими та господарськими спорудами і численними знахідками. Під час спільних археологічних досліджень Тернопільського краєзнавчого музею (к.і.н.Ягодинська М.О.) та Прикарпатської археологічної експедиції (д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О.) у 1984 р. на території поселення зафіксовані трипільські площадки з розвалами ліпного глиняного посуду та глиняними пряслицями, а також господарські ями в північній та південній частинах поселення (дослідження к.і.н. Ягодинської М.О. у 1987, 1988, 2011, 2016 роках).

У IX- VIII ст. до н.е. носіями Висоцької культури були споруджені два перші оборонні укріплення – вали, що захищали городище з півночі. Під час дослідження культурних шарів на території замкового двору виявлена споруда із залишками ливарного виробництва.

У IX-X ст. н.е., в пізній період існування Райковецької культури на території Замкової гори був споруджений дитинець слов’янської фортеці – новий вал в основі якого була дерев’яна конструкція та використаний вал попереднього часу (останній, 4-й вал) – носіїв Висоцької культури. Також під час дослідження замкового двору у 2011 році виявлено житло – напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою-кам’янкою. Крім того, виявлено ритуальний «довгий будинок» з кількома опалювальними пристроями – вогнищами.

Будівництво дитинця давньоруського городища – літописного міста Теребовля пов’язують і іменем теребовлянського князя Василька Ростиславовича (кінець XI – I-ша пол.. XII ст). Однак археологічні дослідження доводять, що у XI-XIII ст. оборонні споруди (вали) поновлювалися, підсипалися та реконструювалися, а рови поглиблювались. Лише один вал був споруджений у XII-XIII ст. городище проіснувало до кінця XIII ст.

Можливо, укріплення давньоруського міста використовувались ще у XIV-XVI ст., до моменту побудови першого кам’яного замку.

У 1340 році Польський король Казимир III Великий (1310 - 1370) зробив кілька завойовницьких походів, спрямованих на захоплення земель Галицького князівства. Теребовля згадується в числі міст, захоплених Казимиром в 1341 році.

У 1360 році на замковій горі зводиться перший кам’яний замок. Захист його оборонного периметра забезпечували кам'яні укріплення. Можна припустити, що його кам'яні стіни, товщина яких була близько 1,5 - 2 метрів, а кути оборонної споруди були посилені багатокутними баштами. Вважається, що при Казимирі в скелі був висічений колодязь, глибина якого складала близько 45 метрів.

У 1498 році у період загострення польсько-молдавський відносин Стефан III Великий (близько 1433 - 1504), правитель Молдавського князівства, який розгромив війська поляків в битві в околицях Козмінського лісу (26 жовтня 1497), вторгся на підконтрольні полякам землі Галичини. Він зруйнував Теребовлю і спустошив околиці міста, складові замку теж були перетворені в руїну. Щоб ліквідувати наслідки погрому в Теребовлі король Польщі Ян I Ольбрахт (1459 - 1501) звільнив місто від сплати податків на 8 років.

У 1508 році місто настільки сильно було спустошене і зруйноване в ході потужного татарського нападу, що весь управлінський міський апарат довелося тимчасово перенести в Бучач. Цей факт свідчить про занепад замкових укріплень.

Внаслідок частих нападів татар Теребовлянський замок став непридатним для оборони. Тому, у 1534 р. краківський каштелян Андрей Тенчинський власним коштом розпочав капітальний ремонт замкових стін та його внутрішніх споруд. Замок відновили дуже швидко – всього за кілька місяців. Насамперед було відремонтовано мури, а на місцях їх повного знищення побудовано з дерев’яних брусів комори на високих фундаментах.

З архівних даних відомо, що стіни будівлі, що стикалися з північної і східної сторін, були з дуба. Західну і південну сторону замикав кам'яний мур. Вхід до замку був з півночі, зі сторони прилягаючого підвищення, через браму, яку влаштовано у підніжжі чотирикутної дерев'яної сторожової вежі. Вхід замикав великі подвійні ворота. Піші входили через хвіртку, що, як і ворота, зачинялася на «колодки». Праворуч від воріт була комора для вартових, а над брамою – кімната для міського писаря. У внутрішньому дворі фортеці стояв ряд будинків. Зліва, зі сторони міста, до північної стіни тулилося дерев'яне помешкання. В його підвалі було шість комор для запасів їжі, а над ними – п'ять кімнат, до яких заходили сходами з дитинця.

Із сіней через ліві двері вхід вів до великої кімнати з трьома заскленими вікнами, а праві вели в кімнату з одним незаскленим вікном. Умеблювання обох їх складали довгі прості столи і лави. Велику кімнату обігрівала біла піч. Звідси двері вели до кімнати з двома вікнами. Вона відрізнялася від інших розмальованими стінами, оздобленими до того ж портретами «панів з Тенчина», а також були стіл помальований на чорно, крісло плетене з лика і піч викладена зеленими кахлями. Наступна кімната служила за спальню. За цим помешканням, у куті замку з боку міста, стояв дерев'яний будиночок, де містилися замкова кухня і дві кухарські комори.

Під дерев'яною стіною з боку міста стояло одинадцять однакових за величиною комор, збудованих з дерева на кам'яному фундаменті. Призначені вони були для того, щоб у разі небезпеки оборонці мали де жити. В одній з них пушкар тримав запаси вугілля, сірки і селітри для виробництва пороху. Дах комор і житла, служив одночасно за поміст для захисників замку: з нього можна було разити ворога «камінням і дерев'яними колодами».

При мурованій церкві стояли дерев'яна стайня для одинадцяти коней, з жолобами і драбинами, та пекарня з двома вікнами і з двома печами: чорною і білою, кахельною на залізі. Відомо обладнання пекарні:стіл з дошки, дві діжки для хліба, одна – для борщу, два сита, корито велике для засолювання веприни, перед пекарнею була криниця над якою було розташоване дерев'яне колесо, що тягнуло воду, з коловоротом, ланцюгом і двома окутими залізом відрами.

Характерно, що в замку не було інших веж, крім сторожової, бо з трьох боків він мав природний захист. Сторожова вежа стояла з північного боку, де хребет підвищення підходив до самої стіни і брами. Тільки великий перекоп міг не дати доступу і зміцнити північну сторону. Такий перекоп шириною 40 ліктів (приблизно 20 м.) почали копати в 1551 році.

Протягом 1605-1629 рр. Теребовля і її фортеця зазнали близько 20 татарських нападів. Це змусило королівський уряд виділити кошти для будівництва нової, більш міцної оборонної споруди.

У 1631-32 рр. стараннями старости міста Олександра Балабана було споруджено новий замок, який зберігся до нашого часу. У плані замок має неправильну, видовжену форму п`ятикутника, вершина якого замикалась овальною баштою-ронделем. Він має три вежі, що сполучались високими стінами. Стіни і башти забезпечені бійницями для ведення вогню з гармат і ручної зброї.

Новий замок розширив свою площу в порівнянні з площею попереднього укріплення часів Казимира і Тенчинського. Фундаменти нових оборонних стін із західного і східного боків були закладені на схилах гори нижче фундаментів старих укріплень, висунулася вперед і північна секція укріплень. Матеріалом для будівництва замкових споруд служив місцевий камінь (теребовлянський пісковик). Кам'яні будівлі старого замку частково були розібрані на будматеріал, а частково були включені в обсяги новозведенних споруд (казематів і палацу). Новий замок був нерегулярним в плані. Комплекс оборонних споруд твердині був представлений 4-ма стінами, три кути яких були посилені бастеями. Довжина замку від південної бастеї до крайньої точки північної стіни - близько 120 метрів, максимальна ширина замка (від крайньої точки західної бастеї до крайньої точки східної бастеї) – близько 65 метрів.

На той час замок складався:

Східна стіна.

Товщина стін і їх висота відрізняються в залежності від ділянки оборонного периметра. Так найпотужніші стіни (товщиною до 5 метрів) перебували в західній та північній стороні укріплення. Східна стіна мала значно меншу товщину - приблизно 2 - 2.5 метра. Північна частина замку була укріплена характерним для багатьох подільських замків вузлом оборони - тут в одній точці сходилися 2 замкові куртини з заломом (творить кут 100°). В результаті такого

прийому в підлогову сторону був звернений клин з 2-х стін, простір перед яким фланкірували 2 бастеї (західна і східна). Такий фортифікаційний прийом ускладнював ворогові прямий обстріл фасадів стін, розташованих по відношенню до нього під кутом. Стіни замку з зовнішньої сторони були в основному 3-ярусними, але оскільки рівень замкового двору був піднятий до рівня 2-го ярусу, то з боку внутрішнього двору стіни виглядали 2-ярусними. Стіни прорізали бійниці з лучковими перемичками. У західній стіні були зведені каземати. З внутрішньої сторони до замкових стін примикали криті гонтом дерев'яні бойові галереї. Ймовірно, завершення стін були виконані у вигляді кам'яних зубців.

Ворота і Барбакан.

Якщо в замку XVI століття ворота були розташовані в північній стіні, то в Новому замку їх влаштували в східній стіні. Нові ворота були надійно захищені - вони були розташовані на висоті 2-го ярусу стіни (на рівні замкового двору) і були забезпечені підйомним мостом. До воріт, ймовірно, вів дерев'яний пандус, який в разі небезпеки можна було легко розібрати або знищити. В'їзд в замок був виконаний у вигляді арочного отвору, влаштованого в стіні поруч зі східною бастеєю. Арка була обрамлена в стилі ренесансу тесаними блоками, укладеними рустом. Між аркою головних воріт і східною бастеєю в стіні була влаштована невелика арка другорядного входу (для піших). Ближні підступи до воріт були захищеними барбаканом, який примикав до замку зі сходу. Ворота також добре прикривала східна бастея. Таким чином, щоб потрапити до воріт ворогові потрібно було пройти вздовж північної ділянки замкових стін, обігнути східну бастею, подолати барбакан і тільки тоді він міг спробувати захопити ворота.

На даний час в'їзна брама розташована у східній оборонній стіні замкового комплексу. Вона у вигляді аркового отвору, обрамлена блоками в ренесансних формах, входить в об'єм мурів. В'їзна брама перебуває в незадовільному стані.

Північно-східна бастея замку.

Найменша бастея замку. Чотирикутна в плані, формоподібна до трапеції. Бастея 3-ярусна. Товщина її зовнішніх стін досягала 4 метрів, ділянки стін, звернені в бік замкового двору, мали товщину близько 1 метра. Стіни бастеї були прорізані бійницями, частина яких мала складну структуру (бійниці з 2-3 схрещеними каналами-ходами). Оскільки стіни мали солідну товщину, бійниці були влаштовані в спеціальних нішах. Перекриття бастеї - дерев'яні, яруси сполучалися між собою за допомогою дерев'яних сходів. У центрі бастеї знаходився кам'яний (квадратний в плані) стовп, який підтримував перекриття. Бастея фланкувала одну зі стін північного клину укріплень, а так само прикривала східну стіну і влаштовані в її товщі ворота.

На даний час стіни східної тригранної вежі мають внутрішні галереї та стрільниці. Внутрішні стіни є заново викладені під час проведення консерваційних робіт в 1930-х роках. Посередині вежі кам'яний стовп, прямокутній в плані, до відмітки 4,51 м. Вище стовп розібраний.

Західна бастея.

За розмірами ця бастея більша за східну. Західна бастея 3-ярусна. Товщина її зовнішніх стін досягала 5 метрів, ділянки стін, звернені в бік замкового двору, мала товщину близько 1 метра. Пристрій бійниць і перекриттів в загальних рисах ідентичний пристрою цих елементів в східній бастеї. Західна бастея фланкувала одну зі стін північного клину укріплень, а так само прикривала західну стіну замку.

На сьогоднішній день бастея збережена на рівні I-IV ярусів. У башті збереглися гнізда для балок і ніші, в яких влаштовані бійниці. Бійниці першого ярусу значних розмірів з типовими для Поділля двома- трьома схрещеними ходами. До вежі примикають північна та західна оборонні куртини.

Південна бастея.

Найпотужніша і масивна бастея замку. Вона була зведена на краю мису, в південній частині замкового двору, і значно виступала за лінію замкових стін. Ця бастея мала округлу форму. Товщина її стін досягала 4,5 метрів. Всередині обсяг бастеї був розділений на 2 оборонних яруси. На рівні цих ярусів в стінах (з внутрішньої сторони) були влаштовані ніші з бійницями. З внутрішньої сторони обидва яруси бастеї обминали по периметру дерев'яні бойові галереї, що спиралися на дерев'яні балки, вмуровані в товщу стіни.

До сьогоднішнього дня з могутньої еліпсовидної башти збереглися стіни на висоту двох-чотирьох ярусів.

Спірним залишається питання про те, як виглядали завершення бастеїв, та їхні верхні яруси. На гравюрі, яка показує замок періоду 1675 року, твердиня зображена з зубчастим парапетом, який був влаштований у верхній частині як стін, так і веж. Таким чином, у верхній частині бастеїв створювався додатковий відкритий (без даху покрівлі) ярус оборони. Однак, ймовірно, пізніше вежу накрили гонтовим дахом.

Каземати прибудовані до західного оборонного муру, в західній частині замкового комплексу. Каземати зруйновані – кладка стін збережена частково (до 10% всього кладочного об'єму), збережені стрічкові фундаменти з каменю пісковика

Архітектурно - археологічними дослідженнями з'ясовано, що при побудові казематів замку XVII століття використано мур попереднього замку. У наріжник покладено великий камінь, кладка велась без застосування вапняного розчину на глині. Глиною заповнена і пазуха фундаментного рову. Каземати знаходяться в незадовільному стані.

Внутрішній двір і його споруди

Головною спорудою внутрішнього двору був кам'яний 2-поверховий палац (з великими підвальними приміщеннями), зведений біля східної стіни, між східною і південною бастеями. Палац був прямокутним у плані, накритий двосхилим гонтовим дахом. Були на території замку і інші житлові і господарські будівлі, зведені з дерева.

Замкова криниця знаходиться в північно-західній частині замкового подвір`я. Перший ряд кам`яної кладки знаходиться дещо нижче рівня сучасного замкового подвір`я. Зараз над криницею в цілях безпеки встановлено дерев`яне перекриття.

Криниця мурована в два ряди бутовим каменем - місцевим пісковиком. Верхня її частина (орієнтовно 1,2 – 1,5 м від поверхні) складається з рубленого каменю правильної форми. На глибині 3-3,5 м від сучасного дна в кладці є фрагмент, ймовірно, природнього каменю вапнякової породи. Висота фрагмента 0,7-0,8 м. Даний фрагмент проходить через усе коло криниці. Криниця має конусну форму. Діаметр верхньої частини складає 2,2 м і йде на звуження донизу, де, відповідно, становить 1,6-1,7 м.

До 1664 року збереглася люстрація, яка описувала замок цього періоду. У ній коротко описані споруди, а також зазначається, що у підвалі східної башти, яка була біля воріт, було влаштовано сховище, де знаходилася важлива документація – міські та земські книги і різні акти.

У 1672 році Османська імперія почала війну з Річчю Посполитою. Велика турецько-татарська армія, яку очолював особисто султан Мехмед IV на своєму шляху руйнує багато замків і фортець. Місто було взято відразу, замок здався після нетривалої облоги.

У 1675 році польський сейм не підтвердив Бучацький мирний договір, який був укладений 18 жовтня 1672 року. Фактично польська сторона відмовлялася у подальшому дотримуватися умов цього договору і тому війна відновилася. У 1675 році турецький паша Ібрагім Шишман розпочав наступ на Львів. Під його командуванням було біля 30 тисяч турок і біля 30 тисяч татар. Ці сили почали спустошувати Поділля.

19 вересня турецько-татарська армія, яка нараховувала на той момент біля 10 тисяч чоловік, підійшла до Теребовлі. Місто відразу було захоплено і зруйновано, однак гарнізон замку відмовився здаватися.

Турки розпочали правильну облогу і почали підводити до північних стін замку апроші (зигзагоподібні траншеї із зовнішнім насипом), щоби впритул підібратися до укріплень і взірвати стіни за допомогою порохових мін. Незважаючи на значну чисельну перевагу, туркам не вдавалося захопити замкові укріплення, однак поступово бойовий дух захисників почав падати. На початку жовтня турки підібралися до основ замкових стін і робили неодноразові спроби взірвати їх, одночасно замок постійно обстрілювався ворожою артилерією.

Після двотижневої облоги фортеця перетворилася в купу руїн: мури порозбивані, дахи попалені.

У 1676 році замок відновили. У 80-і роки XVII століття замок безуспішно атакували татари. 9 травня в ході раптового татарського нападу місто та замок були захоплені і спалені. Після цього нападу замок поступово занепадає. На початку XVIII століття турки і татари вже не загрожували Речі Посполитій, тому укріплення Теребовлі втрачають значення і занепадають.

У 1734 році арсенал Теребовлянського замку було перевезено до Кам'янець-Подільської фортеці. Замкові приміщення починають використовувати для розміщення різних міських та земських закладів.

Наприкінці XVIII століття замок був у запущеному стані, однак на той момент основний комплекс замкових споруд був відносно цілим і навіть покрівлі башт були зруйновані лишень частково. У 1772 році в результаті Першого поділу Речі Посполитої Теребовля відійшла до Австрії. При австріяках внутрішні споруди замкового двору були розібрані, а на їх місці спорудили казарми. У 1880 році австрійські казарми знесли. Замкові споруди було дозволено розбирати на будівельний матеріал.

Наприкінці 20-х – на початку 30-х років XX століття з ініціативи комісара міста Сильвестра Комісевича і бургомістра Казимира Міссони у замку проводяться консерваційні роботи. У ході цих робіт була розчищена і упорядкована південна бастея замку, в якій була відкрита корчма. Вхід в корчму був влаштований у нижньому ярусі башти, поблизу східної замкової стіни. В цей самий період було розчищено криницю, воду з якого доставали за допомогою насосу. В пам'ять про ці роботи у східну замкову стіну були вмуровані плити з іменами людей, які приймали участь у консервації стародавніх укріплень.

В 1990 році група архітекторів інституту «Укрзахідпроектреставрація» під керівництвом Р.І.Могитича виявили на глибині 20-40 см. залишки кам'яного мурування, у вигляді стіни витягненої по прямій лінії. Після зачищення мурування та його детального аналізу було встановлено, що фрагмент виявленої стіни був першим рядом, яким стародавній майстер почав надавати оборонній вежі її форми. Піднявши повне розкриття виявлення залишків стіни та відслідковуючи спосіб ведення роботи - укладку кожного з каменів, що залишилися в мурі вдалося чітко зафіксувати два кути вежі. Віднайдено два виразні кути та залишки трьох стін вежі, два з яких мали зафіксовані напрямки. Регулярне мурування стін вежі базувалося на хаотичній кладці каміння, забудуванню, що загально прочитувалося. Стіна зафіксована двома кутами була північною стіною вежі. Забетонування було підмурівком, а навіть, її цоколем. Проведений аналіз дозволив окреслити форму та припустити габарити первісної південної вежі замку XIII ст. Ця вежа була шестигранною у плані.

У 1996 – 1997 роках проводяться архітектурно-археологічні дослідження замкової гори, в ході яких було установлено, що укріплення замкової гори пройшли через 6 основних будівельних етапів. У 1997 році на основі отриманих у ході досліджень матеріалів було складено ескізний проект консервації і часткової реставрації замку. Цей проект передбачав консервацію казематів західної стіни, консервацію і часткову реставрацію замкових бастей ("нарощування" стін башт, покрівельні роботи, відновлення дерев'яних галерей та перекриттів ярусів башт), відновлення початкового виду куртин, а також оборонних галерей мурів.

5 листопада 2008 року – за наказом Кабінету Міністрів України Теребовлянський замок увійшов до складу Національного заповідника "Замки Тернопілля" .

Замок в м. Теребовлі є цінною пам'яткою оборонної архітектури західного Поділля XVII ст, що являє собою головну просторову та смислову домінанту міста, відіграє провідну роль в організації його об'ємно-просторової композиції.

10.10.2018 р. Підготувала: молодший науковий співробітник Крохмальна Т.І.

АКТ

технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини

(необхідне підкреслити)

№ 13 **від 14.05.2018р**

Замок

(найменування об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

Архітектурний.

(вид/види об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

Національного значення

(категорія об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

Постанова Ради Міністрів УРСР від 24.08.63р №970

(номер і дата рішення про взяття на облік)

676

(існуючий охоронний номер (за наявності)

Ми, що нижче підписалися, представники: **Управління культури Тернопільської обласної державної адміністрації:**

(найменування органу охорони культурної спадщини,

Шергей Григорій Платонович – начальник управління культури

П.І.Б., найменування посади)

Пелехатий Ярослав Омелянович - головний спеціаліст відділу культури, охорони культурної спадщини

П.І.Б., найменування посади)

з одного боку і **Маціпура Анатолій Вікторович- генеральний директор Національного заповідника «Замки Тернопілля»**

(П.І.Б., найменування посади)

з іншого боку (далі - користувач), склали цей Акт про те, що цього числа нами проведено огляд технічного стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини

Замок, ох. № 676

(найменування об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини, охоронний номер)

розташована Тернопільська область, м. Теребовля, вул. Підзамче,1.

(місцезнаходження об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини)

загальною площею 460,3 м^2

технічна адреса вказаного об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини:

Тернопільська область, Теребовлянський р-н, м. Теребовля, вул. Підзамче,1.

У результаті огляду об'єкта (пам'ятки) встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ОБ'ЄКТА (ПАМ'ЯТКИ) КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ:

1.Загальний стан об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини. Замок в наш час складається з трьох веж, в'їзної брами, оборонних мурів, перебуває в аварійному

(коротка характеристика стану об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини в цілому)

стані і потребує комплекс науково-пошукових, протиаварійних та консерваційних робіт.

2.Стан збереження. План замку неправильної п'ятикутної форми, пристосований до особливостей рельєфу, розміром приблизно 120*60м. Зовнішні мури та вежі (детальний опис вигляду, стану збереження окремих частин, конструктивних елементів об'єкта кам'яні. Форма башт: еліпсоподібна, п'ятигранна і тригранна. Вежі і стіни мають (пам'ятки)культурної спадщини із зазначенням матеріалу, розміру, наявності меморіальних дошок тощо) внутрішні галереї та стрільниці, збережені по периметру на рівні II-III ярусів, товщина стін до 5 метрів, присутні вивали каменю та деформації стін, стан аварійний. Від овальної вежі під гострим кутом розходяться у двох напрямках руїни оборонних мурів. Лучкові перемички веж та мурів частково зруйновані, в аварійному стані. Обрамлення бійниць, що декоративно оформлені суцільним білокам'яним піщаником частково в незадовільному стані. Рядом з замком зі сходу поставлений пам'ятник жінці капітана Хшановського Софії за відважність під час нападу турками, в задовільному стані. На **пам**'ятнику встановлена меморіальна таблиця з пісковика в 2012 році Софії Хшановській та героям оборони м Теребовлі.

3.Відомості про реставраційні та інші роботи, які були проведені на об'єкті (пам'ятці) культурної спадщини (за наявності) Замок був реставрований першим серед історичних пам'яток Східної Галичини у 1866 р. У 1920 році (дата здійснення, проектна та підрядна організації, характер проведених робіт) Львівським окружним консерватором були виділені кошти на проведення консерваційних робіт на замку, їх здійснило Подільське туристично-краєзнавче товариство. Було розчищено головну південну вежу, в якій було відкрито корчму. Розчищено і колодязь, з якого воду діставали насосом. В другій половині XIX століття споруди на території дитинця були масово розібрані для влаштування частини доріг і житлових будинків в центрі міста. Певні роботи проводились до святкування 900-річчя міста у 1997р. В 2008 р. Замок передано на баланс заповідника. Власними силами частково відреставровано кам'яну кладку овальної вежі та східного муру, проведено частково мощення серпантинної доріжки.

4. Стан території об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини: Площа території – 14,5га. Територія замку невпорядкована, окрім часткового відновлення мощення (площа, благоустрій, озеленення, огорожа тощо) серпантинної доріжки.

5. Додатки 2 аркуші
(матеріали фотофіксації)

Представники органу охорони культурної спадщини _____ **Шергей Г.П.**
(Підпис) (П.І.Б.)

_____ **Пелехатий Я. О.**
(Підпис) (П.І.Б.)

Маціпура А.В. _____
(П.І.Б.користувача/власника) (Підпис)

Заступник Міністра культури України _____ **Мазур Т. В.**
(найменування посади керівника органу охорони культурної спадщини (Підпис) (П.І.Б.)

2.Стан збереження. План замку неправильної п'ятикутної форми, пристосований до особливостей рельєфу, розміром приблизно 120*60м. Зовнішні мури та вежі
(детальний опис вигляду, стану збереження окремих частин, конструктивних елементів об'єкта
кам'яні. Форма башт: еліпсоподібна, п'ятигранна і тригранна. Вежі і стіни мають
(пам'ятки)культурної спадщини із зазначенням матеріалу, розміру, наявності меморіальних дошок тощо)
внутрішні галереї та стрільниці, збережені по периметру на рівні II-III ярусів, товщина стін до 5 метрів, присутні вивали каменю та деформації стін, стан аварійний. Від овальної вежі під гострим кутом розходяться у двох напрямках руїни оборонних мурів. Лучкові перемички веж та мурів частково зруйновані, в аварійному стані. Обрамлення бійниць, що декоративно оформлені суцільним білокам'яним піщаником частково в незадовільному стані. Рядом з замком зі сходу поставлений пам'ятник жінці капітана Хшановського Софії за відважність під час нападу турками, в задовільному стані. На пам'ятнику встановлена меморіальна таблиця з пісковика в 2012 році Софії Хшановській та героям оборони м Теребовлі.

3.Відомості про реставраційні та інші роботи, які були проведені на об'єкті (пам'ятці) культурної спадщини (за наявності) Замок був реставрований першим серед історичних пам'яток Східної Галичини у 1866 р. У 1920 році Львівським
(дата здійснення, проектна та підрядна організації, характер проведених робіт)
окружним консерватором були виділені кошти на проведення консерваційних робіт на замку, їх здійснило Подільське туристично-краєзнавче товариство. Було розчищено головну південну вежу, в якій було відкрито корчму. Розчищено і колодязь, з якого воду діставали насосом. В другій половині XIX століття споруди на території дитинця були масово розібрані для влаштування частини доріг і житлових будинків в центрі міста. Певні роботи проводились до святкування 900-річчя міста у 1997р. В 2008 р. Замок передано на баланс заповідника. Власними силами частково відреставровано кам'яну кладку овальної вежі та східного муру, проведено частково мощення серпантинної доріжки.

4. Стан території об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини: Площа території – 14,5га. Територія замку невпорядкована, окрім часткового відновлення мощення
(площа, благоустрій, озеленення, огорожа тощо)
серпантинної доріжки.

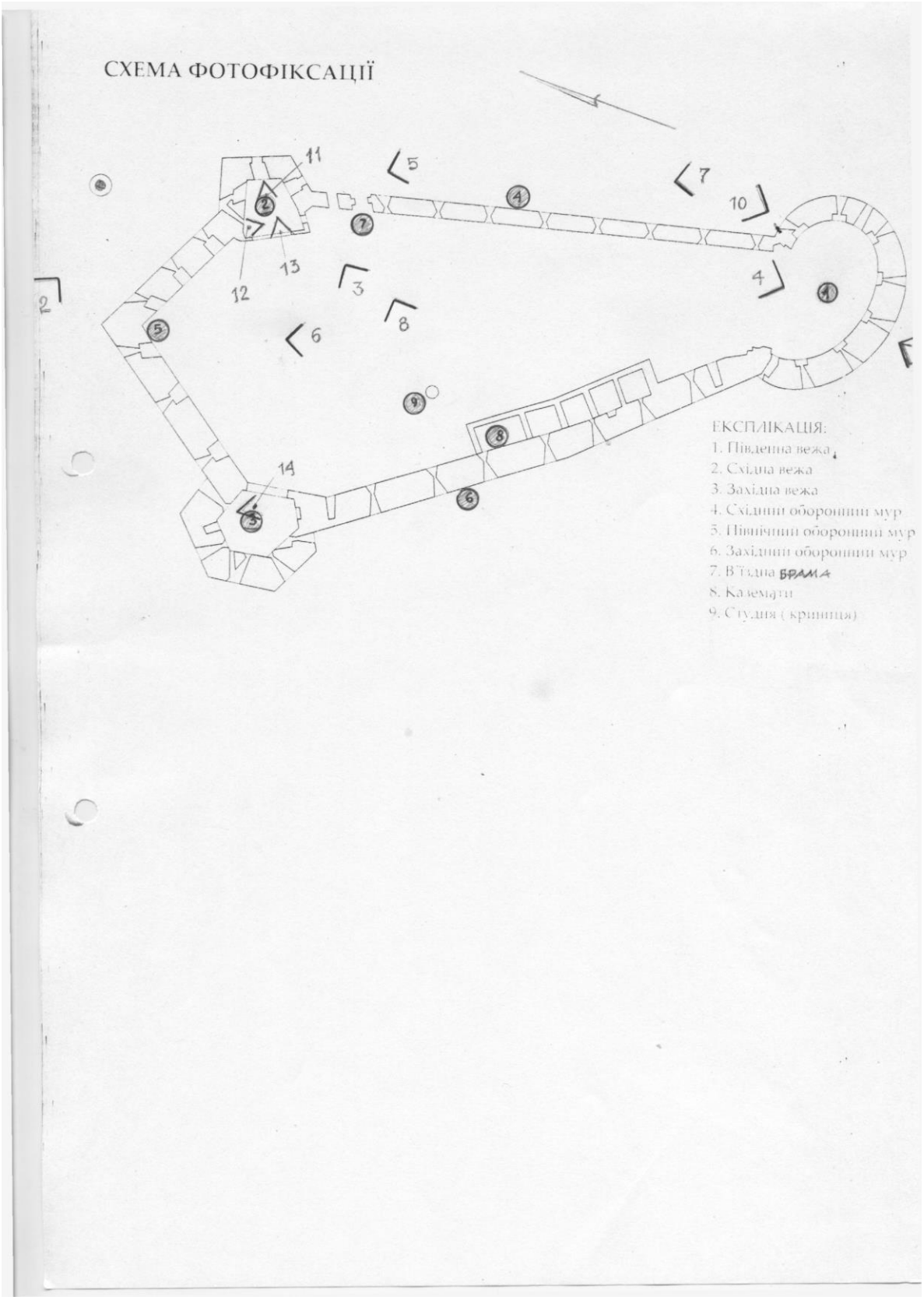
5. Додатки 2 аркуші
(матеріали фотофіксації)

Представники органу охорони культурної спадщини _____ **Шергей Г.П.**
(Підпис) (П.І.Б.)

_____ **Пелехатий Я. О.**
(Підпис) (П.І.Б.)

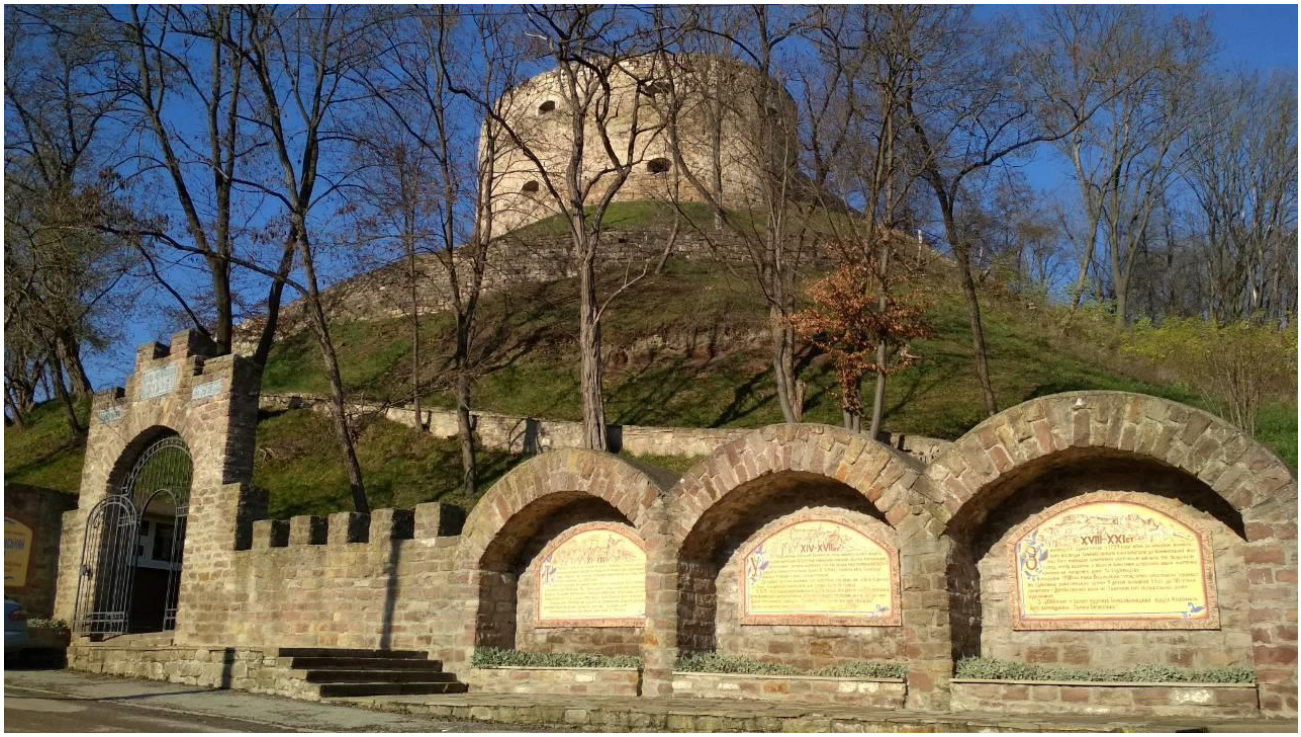
Маціпура А.В.
(П.І.Б.користувача/власника) _____
(Підпис)

Заступник Міністра культури України _____ **Мазур Т. В.**
(найменування посади керівника органу охорони культурної спадщини (Підпис) (П.І.Б.)

СХЕМА ФОТОФІКСАЦІЇ
ЕКСПЛІКАЦІЯ:
1. Південна вежа
2. Східна вежа
3. Західна вежа
4. Східний оборонний мур
5. Північний оборонний мур
6. Західний оборонний мур
7. В'їздна БРАМА
8. Казематн
9. Студня (криниця)

Перелік фото фіксацій.

1. **Загальний вид на замок. 2018 рік.**
2. **Пам’ятник Софії хшановській та фрагменти північного муру та східної вежі. Вигляд з півдня. 2018рік.**
3. **Північний мур та західна вежа. Вид з дитинця. 2018 р.**
4. **Вид з дитинця південної овальної вежі. 2018 р.**
5. **В’їзна брама та східна вежа. Вид з сходу. 2018 р**
6. **Північний оборонний мур. Вид з дитинця замку. 2018р**
7. **Східний оборонний мур та східна вежа. Вид з півдня. 2018р.**
8. **Східна вежа та в’їзна брама. Вид з дитинця замку з півдня. 2018 р**
9. **Вид з півдня на південну вежу. 2018р.**
10. **Вид з півночі на південну вежу. 2018 р.**
11. **Фрагменти лучкових перемичок віконних прорізів східної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018р.**
12. **Фрагменти лучкових перемичок східної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018р.**
13. **Фрагменти лучкових перемичок віконних прорізів східної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018р.**
14. **Каміни І ярусу західної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018 р**

1. Загальний вид на замок. 2018 рік. Світлина Яременюк С.

2. Пам’ятник Софії Хшановській та фрагменти північного муру та східної вежі. Вигляд з півдня. 2018рік. Світлина Яременюк С.

3. Північний мур та західна вежа. Вид з дитинця. 2018 р. Фото Яременюк С
4. Вид з дитинця південної овальної вежі. 2018 р. Фото Яременюк С.

5. В’їзна брама та східна вежа. Вид з сходу. 2018р Фото Яременюк С.

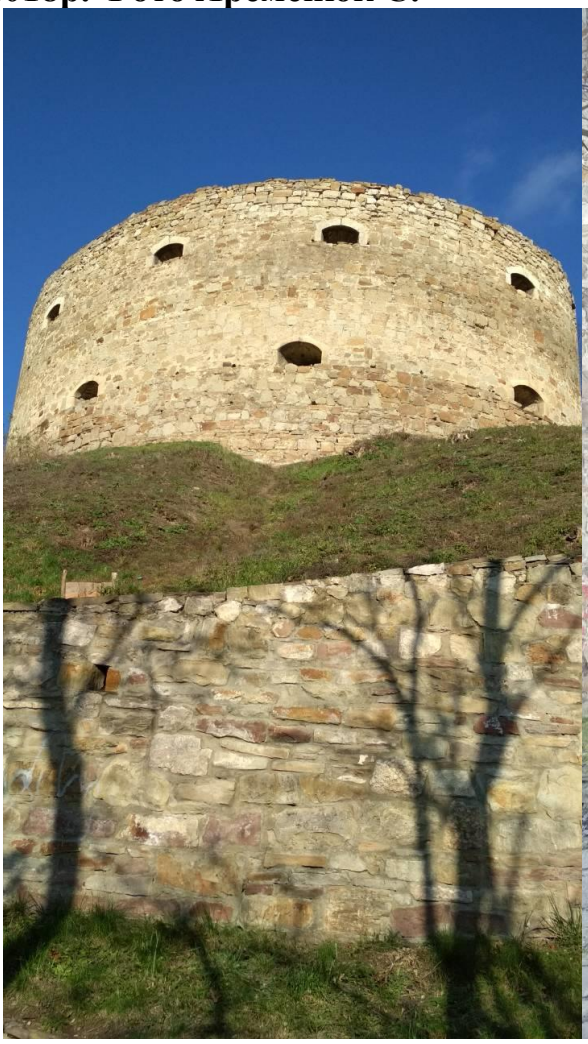
6. Північний оборонний мур. Вид з дитинця замку. 2018р Фото Яременюк С.

7. Східний оборонний мур та східна вежа. Вид з півдня. 2018р. Фото Яременюк С.

8. Східна вежа та в'їзна брама. Вид з дитинця замку з півдня. 2018р. Фото Яременюк С.

9. Вид з півдня на південну вежу. 2018р. Фото Яременюк С.

10. Вид з півночі на південну вежу. 2018р Фото Яременюк С.

11. Фрагменти лучкових перемичок віконних прорізів східної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018р. Фото Яременюк С.

12. Фрагменти лучкових перемичок прорізів східної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018р. Фото Яременюк С.

13. Фрагменти лучкових перемичок віконних прорізів східної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018р. Вик. Яременюк С.

14. Каміни І ярусу західної вежі. Вид з дитинця вежі. 2018 р Вик. Яременюк С.

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Поселення трипільської культури

(найменування об'єкта)

вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	Визначне місце	Місцевого значення.

1. Дата утворення об'єкта:

VI – IVтис. до н. е.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, Теребовлянський район, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора

3. Охоронний № пам'ятки:

2782-Тр/1

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Наказ Міністерства культури і туризму від 04.07.2013 р. № 604, рішення виконкому Тернопільської обласної ради від 26.08.1986р №250, наказ управління культури обласної державної адміністрації «Про включення та вилучення з Державного реєстру об'єктів культурної спадщини» №112 від 18.10.2005 р.

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Територія НЗ «Замки Тернопілля»	Поселення	-

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Поселення розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Поселення обмежене з півдня баштою замку, з півночі заходить на 20 м далі від останнього 4-го валу, з заходу і сходу – крутими схилами мису. Воно займає майже всю територію комплексу.
Характеристика об'єкта	Територія пам'ятки почала формуватися з VI тис. до н.е. носіями трипільської культури, в результаті чого було сформовано поселення, на території якого знайдені трипільські площадки з розвалами ліпного глиняного посуду та глиняними пряслицями, а також господарські ями в північній та південній частинах поселення. Під час дослідження глиняних площадок від будівель знайдено

	численні фрагменти кераміки - горщики, миски, кубки тощо, крем'яні (скребки, скребла, різці тощо), кістяні (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняні (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддя праці.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану № від 07.05.2018 р

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кіл-сть	Дата виконання	Виконавець
Фото загального вигляду об'єкта	1	2018р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		05.2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

	крем'яні (скребки, скребла, різці тощо), кістяні (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняні (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддя праці.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану № 1 від 07.05.2018 р

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв №
Археологічні дослідження території дитинця літо-писного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту архе-ології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Фото загального вигляду об'єкта	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Акт технічного стану	1	2018 р	- II -
Історична довідка	1	2018 р	- II -

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

Історична довідка

Територія Замкової гори в м. Теребовля Тернопільської області почала заселятися у VI – IV тис. до н.е. носіями трипільської культури. Після них залишилося поселення з потужним культурним шаром, житловими та господарськими спорудами і численними знахідками. Житлові споруди являють собою типові трипільські площадки, на одній з яких знайдено розвали глиняних ліпних горщиків (один з яких був реставрований і знаходиться в експозиції Тернопільського обласного краєзнавчого музею. В культурному шарі та господарських ямах знайдено фрагменти горщиків, мисок, кубків тощо, крем'яні (скребки, скребла, різці тощо), кістяні (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняні (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддя праці. Керамічні знахідки датують поселення середнім (С I) та пізнім (С II (фіксуються господарські ями з ліпними мисками, прикрашеними шнуроподібним орнаментом) періодами існування трипільської культури.

Поселення розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Охоплює територію від овальної вежі замку з півдня і заходить за останній (4-ий згідно схеми) вал на 20 м далі на півночі. Із заходу та сходу обмежене крутими схилами мису.

Вперше археологічно зафіксовано у 1984 р. під час роботи Прикарпатської археологічної експедиції АН СРСР під керівництвом д.і.н. Русанової І.П., д.і.н. Тимощука Б.О. за участі старшого наукового співробітника Тернопільського обласного краєзнавчого музею Ягодинської М.О. Об'єкти трипільської культури під час дослідження дитинця літописного міста Теребовля (1984, 2011, 2015, 2016 рр.) та давньоруського поселення – посаду літописного міста Теребовля (1987, 1988 рр.).

Джерела:

1. Русанова И. П. Отчет о работе Прикарпатской экспедиции ИА АН СССР в 1984 г., 69 л. Спр. 1984/97.

2. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження Давньоруської археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею на території Тернопільської області. Тернопіль, 1987 р., 61 арк.

3. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження давньоруських городищ біля с. Онишківці Шумського р-ну, урочище Городище та м. Теребовля, урочище Замкова Гора в 2004 р., 43 арк. Спр. 2004/209.

4. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля I) Тернопільської області у 2011 р., 155 арк.

5. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля I) Тернопільської області у 2016 р., 107 арк.

А К Т № __1__ від __07.05.2017р___ р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - поселення трипільської культури*

(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/1
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Поселення розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна.

Площа_____

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Поселення обмежене з півдня баштою замку, з півночі заходить на 20 м далі від останнього 4-го валу, з заходу і сходу – крутими схилами мису. Воно займає майже всю загальну територію пам'ятки. На території поселення знайдені трипільські площадки з розвалами ліпного глиняного посуду та глиняними пряслицями, а також господарські ями в північній та південній частинах поселення.

Під час дослідження глиняних площадок від будівель знайдено численні фрагменти кераміки - горщики, миски, кубки тощо, крем'яні (скребки, скребла, різці тощо), кістяні (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняні (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддя праці. Датування поселення - VI - IV тис. до н.е.

Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного
Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

А К Т № _____ від 07. 05. 17 р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - поселення трипільської культури*
(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/1
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Поселення розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна.

Площа_____

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Поселення обмежене з півдня баштою замку, з півночі заходить на 20 м далі від останнього 4-го валу, з заходу і сходу – крутими схилами мису. Воно займає майже всю загальну територію пам'ятки. На території поселення знайдені трипільські площадки з розвалами ліпного глиняного посуду та глиняними пряслицями, а також господарські ями в північній та південній частинах поселення.

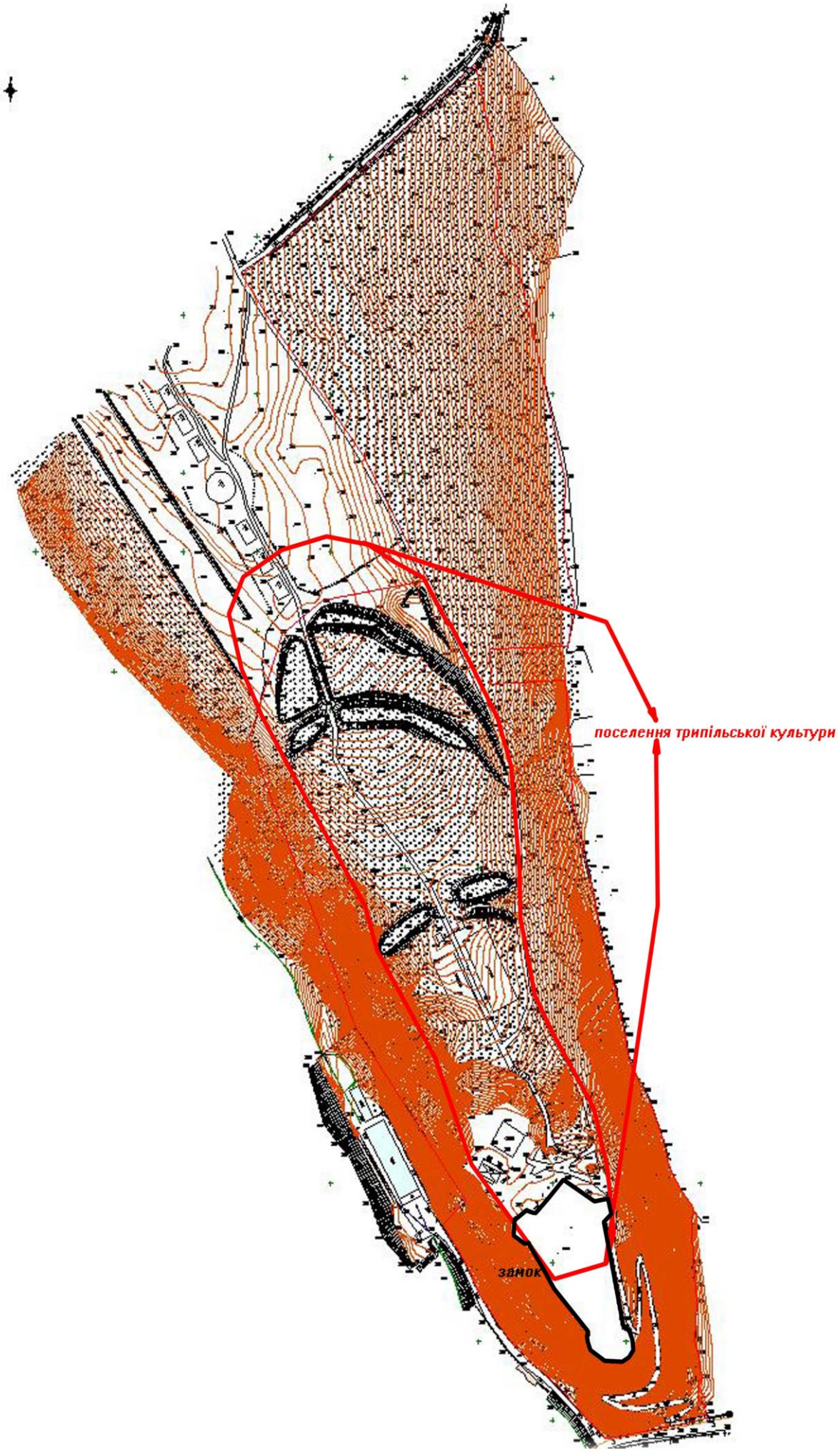
Під час дослідження глиняних площадок від будівель знайдено численні фрагменти кераміки - горщики, миски, кубки тощо, крем'яні (скребки, скребла, різці тощо), кістяні (провертки, мотики, лощила тощо) та глиняні (пряслиця, грузила від ткацьких станків) знаряддя праці. Датування поселення - VI - IV тис. до н.е.

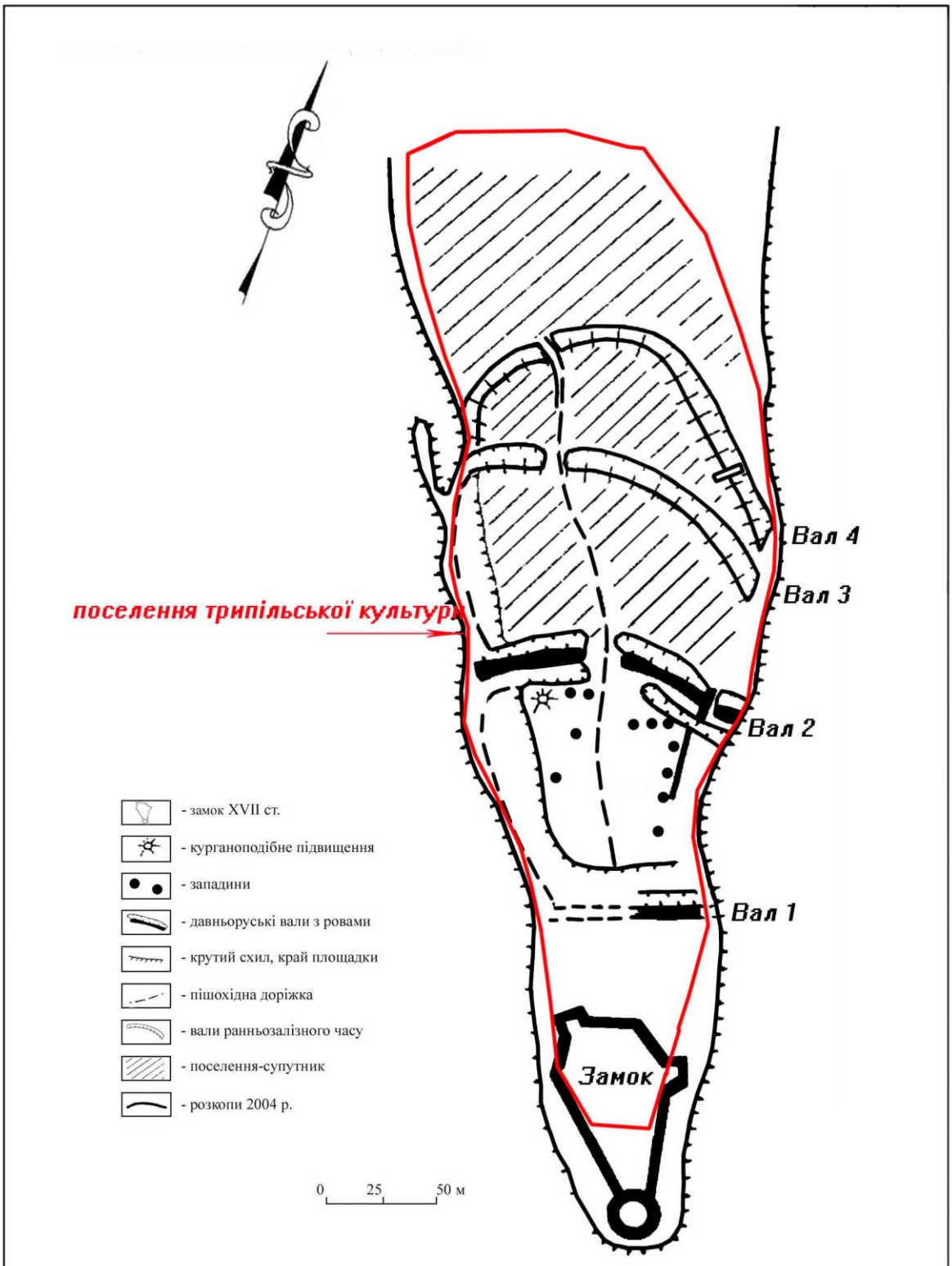
Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного
Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

поселення трипільської культури
замок

2018	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини		Тернопільська обл., Теребовлянський район м. Теребовля, вул. Підзамче
	Прізвище	Дата	урочище Замкова гора
Кер. робіт	Ягодинська М.О.	05.2018 р.	Рис.1 Схема місцерозташування поселення трипільської культури
Обміри			
Креслив			

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Замок (Городище Висоцької культури).

(найменування об'єкта)

вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	Визначне місце	Місцевого значення

1. Дата утворення об'єкта:

IX – VIII століття до н. е.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, Теребовлянський район, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора

3. Охоронний № пам'ятки:

2782-Тр/2

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Наказ Міністерства культури і туризму від 04.07.2013 р. № 604, рішення виконкому Тернопільської обласної ради від 26.08.1986р №250, наказ управління культури обласної державної адміністрації «Про включення та вилучення з Державного реєстру об'єктів культурної спадщини» №112 від 18.10.2005 р.

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Територія НЗ «Замки Тернопілля»	Городище	

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Городище обмежене з півночі останнім (4-м) валом. В південній частині мису збережений культурний шар Висоцької культури фіксувався поруч з замковим колодязем.
Характеристика об'єкта	У IX-VIII ст. до н. е. носіями Висоцької культури були споруджені два перші оборонні укріплення – вали, що захищали городище з півночі. Вони були споруджені з материкової глини. У насипі та в ровах знайдено кераміку ранньозалізного часу, Висоцької культури. Зовнішній вал мав довжину 3500м і своїми кінцями сягав обривистих схилів Замкової Гори. До кінців цього валу примикали ескарпові схили Замкової Гори, що тягнулися від кінця мису до валів.

	Під час дослідження культурних шарів на території замкового двору виявлена споруда із залишками ливарного виробництва, а також значну кількість керамічного матеріалу Висоцької культури
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану №2 від 07.05.2018 р

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Звіт Прикарпатської експедиції ІА АН СРСР	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Акт техстану	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Історична довідка	1	2018 р	
Фото загального вигляду	1	2018 р	

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

	Під час дослідження культурних шарів на території замкового двору виявлена споруда із залишками ливарного виробництва, а також значну кількість керамічного матеріалу Висоцької культури
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану №2 від 07.05.2018 р

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Звіт Прикарпатської експедиції ІА АН СРСР	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Акт техстану	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Історична довідка	1	2018 р	
Фото загального вигляду	1	2018 р	

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

Історична довідка

Носії Висоцької культури заселили територію Замкової гори у IX-VIII ст. до н. е. Ними були споруджені перші оборонні укріплення на Замковій горі два вали, що захищали городище з напільної сторони, з півночі. Зовнішній вал мав довжину 3500м і своїми кінцями сягав обривистих схилів Замкової Гори. До кінців цього валу примикали ескарпові схили Замкової Гори, що тягнулися від кінця мису до валів. Ці ескарпи були підсилені дерев'яною стіною, залишки якої були знайдені Прикарпатською археологічною експедицією СРСР (пізніше РАН).

Скоріш за все, це було городище – сховище, де переховувалось населення. Про це свідчить малопотужний культурний шар, відсутність житлових споруд. Виявлено лише одну господарську яму із залишками ливарного виробництва та нечисленними фрагментами ліпних горщиків.

Вперше матеріали ранньозалізного віку на городищі були зафіксовані І.П. Русановою під час дослідження конструкції валів городища у 1984 р. Вони були збудовані із жовтої материкової глини, в насипі та у ровах яких знайдено кераміку Висоцької культури.

Дослідження території пам'ятки М.О. Ягодинської у 2004, 2011, 2015, 2016 роках зафіксували залишки культурного шару та один об'єкт на початку городища (сучасний двір замку) та між 3-тім та 4-тим валом (згідно схеми). Знайдено значну кількість керамічного матеріалу висоцької культури та один об'єкт – господарську яму із залишками ливарного виробництва.

Культурний шар городищ Висоцької та Райковецької культур починається приблизно від замкового колодязя (двір замку) та обмежуються останнім 4-м валом з півночі.

Література:

1. Русанова И. П. Отчет о работе Прикарпатской экспедиции ИА АН СССР в 1984 г., 69 л. Спр. 1984/97.
2. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження Давньоруської археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею на території Тернопільської області. Тернопіль, 1987 р., 61 арк.
3. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження давньоруських городищ біля с. Онишківці Шумського р-ну, урочище Городище та м. Теребовля, урочище Замкова Гора в 2004 р., 43 арк. Спр. 2004/209.
4. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля І) Тернопільської області у 2011 р., 155 арк.
5. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля І) Тернопільської області у 2016 р., 107 арк.

А К Т № __2___ від ___7.05.2018 р__ р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - городище Висоцької культури*
(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/2
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом
р. Гнізна.

Площа_____

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Городище обмежене з півночі останнім (4-м) валом. В південній частині мису збережений культурний шар Висоцької культури фіксувався поруч з замковим колодязем.

У IX-VIII ст. до н. е. носіями Висоцької культури були споруджені два перші оборонні укріплення – вали, що захищали городище з півночі. Вони були споруджені з материкової глини. У насипі та в ровах знайдено кераміку ранньозалізного часу, Висоцької культури. Зовнішній вал мав довжину 3500м і своїми кінцями сягав обривистих схилів Замкової Гори. До кінців цього валу примикали ескарпові схили Замкової Гори, що тягнулися від кінця мису до валів. Під час дослідження культурних шарів на території замкового двору виявлена споруда із залишками ливарного виробництва. Під час досліджень внутрішнього двору замку у культурному шарі виявлено значну кількість керамічного матеріалу Висоцької культури.

Датування - IX – VIII століття до н. е.

Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного
Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

А К Т № 2 від 07.05.18 р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - городище Висоцької культури*
(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/3
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна.

Площа

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Городище обмежене з півночі останнім (4-м) валом. В південній частині мису збережений культурний шар Висоцької культури фіксувався поруч з замковим колодязем.

У IX-VIII ст. до н. е. носіями Висоцької культури були споруджені два перші оборонні укріплення – вали, що захищали городище з півночі. Вони були споруджені з материкової глини. У насипі та в ровах знайдено кераміку ранньозалізного часу, Висоцької культури. Зовнішній вал мав довжину 3500м і своїми кінцями сягав обривистих схилів Замкової Гори. До кінців цього валу примикали ескарпові схили Замкової Гори, що тягнулися від кінця мису до валів. Під час дослідження культурних шарів на території замкового двору виявлена споруда із залишками ливарного виробництва. Під час досліджень внутрішнього двору замку у культурному шарі виявлено значну кількість керамічного матеріалу Висоцької культури.

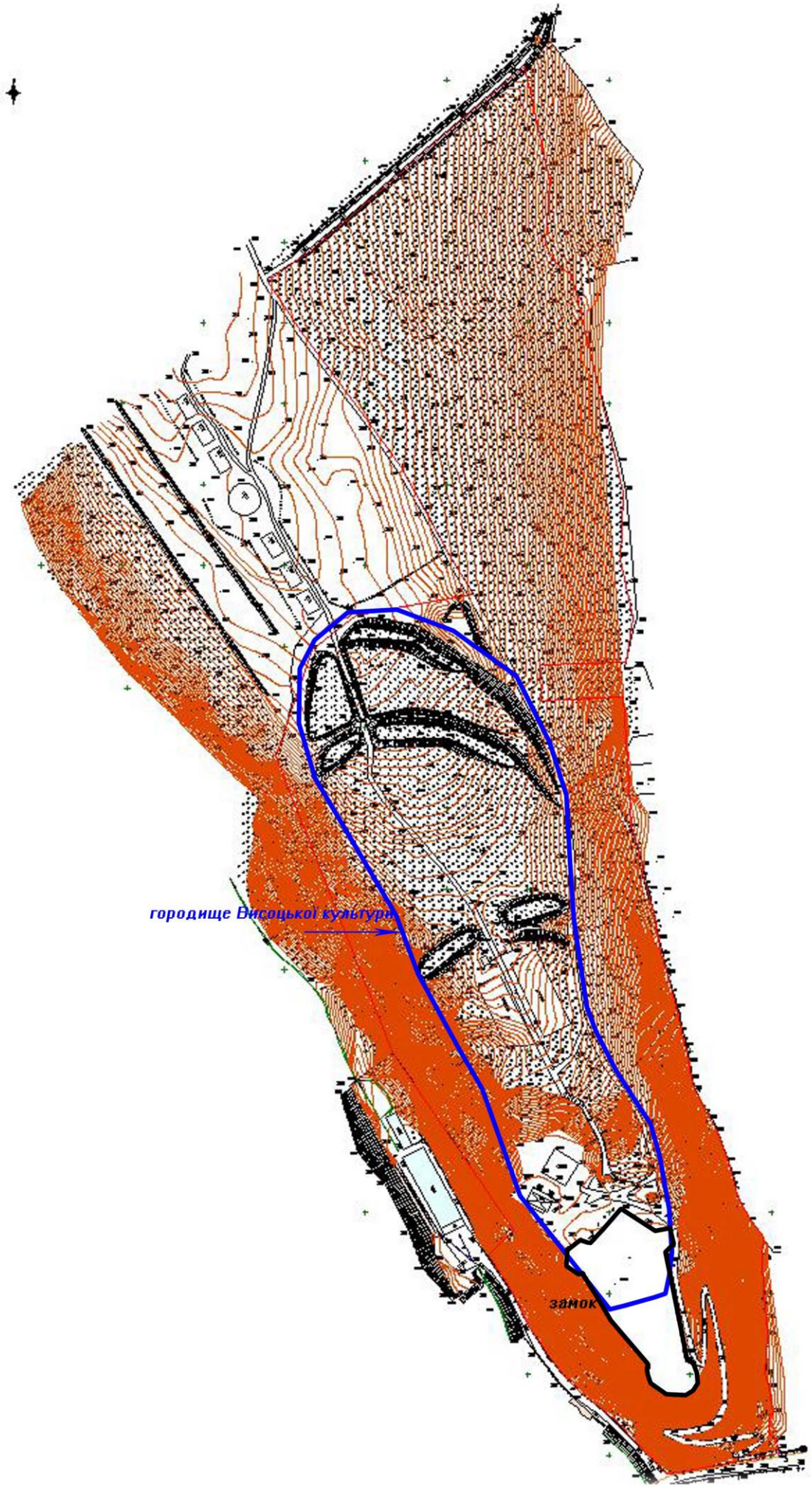
Датування - IX – VIII століття до н. е.

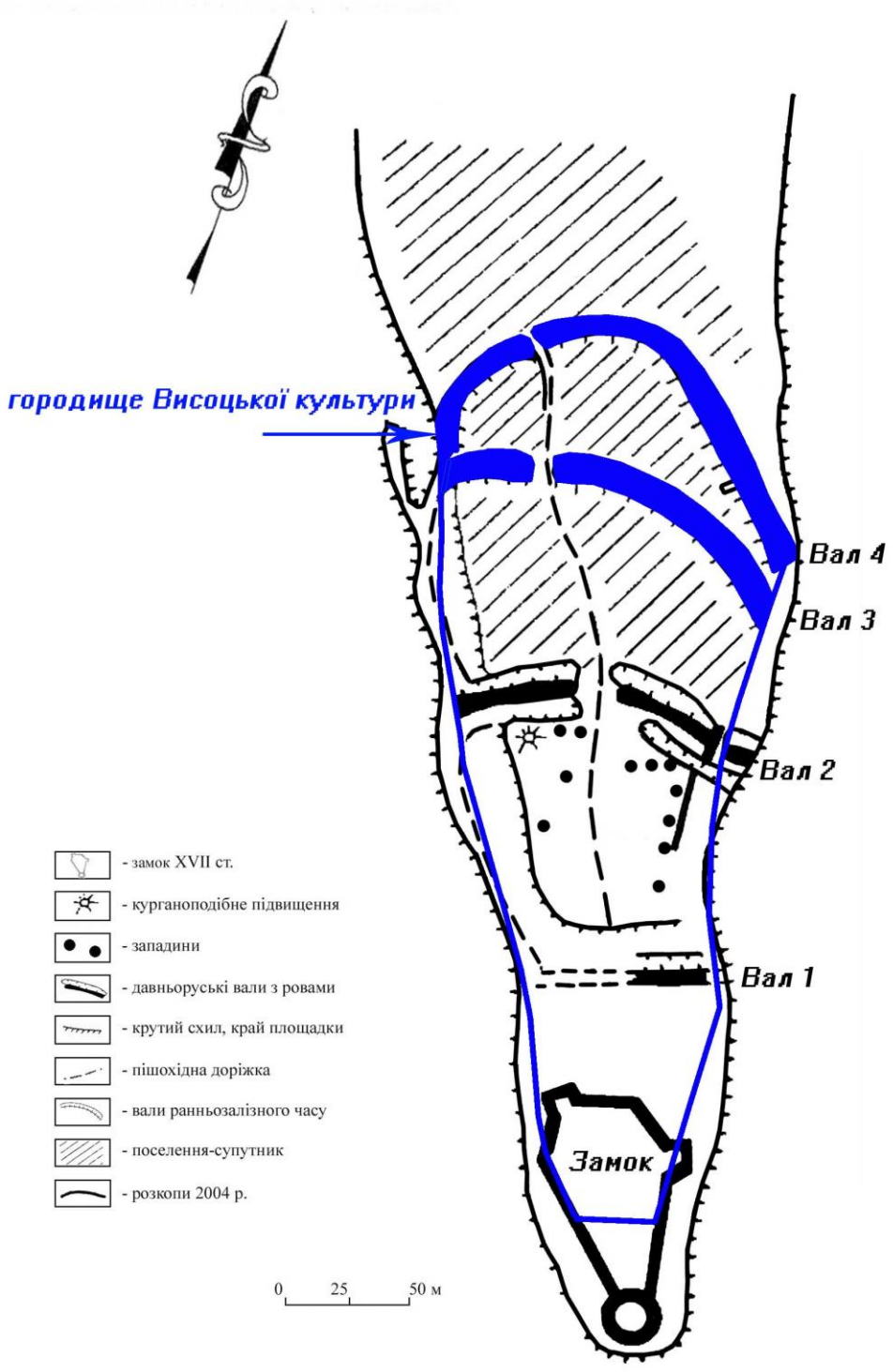
Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного
Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

городище Висоцької культури
замок

городище Висоцької культури
Вал 4
Вал 3
Вал 2
Вал 1
Замок
- замок XVII ст.
- курганоподібне підвищення
- западини
- давньоруські вали з ровами
- крутий схил, край площадки
- пішохідна доріжка
- вали ранньозалізного часу
- поселення-супутник
- розкопи 2004 р.
0
25
50 м

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Замок (Городище давньоруського часу)

(найменування об'єкта)

вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	Визначне місце	Місцевого значення.

1. Дата утворення об'єкта:

II пол. X – XIII ст н. е.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, Теребовлянський район, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора

3. Охоронний № пам'ятки:

2782-Тр/3

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Наказ Міністерства культури і туризму від 04.07.2013 р. № 604, рішення виконкому Тернопільської обласної ради від 26.08.1986р №250, наказ управління культури обласної державної адміністрації «Про включення та вилучення з Державного реєстру об'єктів культурної спадщини» №112 від 18.10.2005 р.

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Територія НЗ «Замки Тернопілля»	Городище	-

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Городище обмежене з півночі 2-м валом (згідно схеми). В південній частині мису збережений культурний шар давньоруської культури фіксується від південної вежі замку. Площа складає
Характеристика об'єкта	Городище являє собою ділянку мису, обмеженого з півночі двома валами. Виділяються 2 періоди будівництва оборонних споруд городища: 3. X –XI ст. – будівництво валу і рову № 2 (згідно схеми). Вал збережений, перебуває у задовільному стані. Висота 3 м. Він являє собою земляний укос, яким була підсипана дерев'яна оборонна стіна. Основу стіни складали порожньотілі житлово-господарські кліті опалювальні кліті для дружинників, шириною понад 3 м. Під час реконструкції у XII ст. вал був розширений (до 7-8 м) та поглиблений (до 1,8 від давньої поверхні) рів. Вал був збудований на місці ритуального «довгого» будинку Райковецької культури (IX ст.). 4. XII - XIII ст. будівництво валу і рову № 1 (згідно схеми), проведення

	ремонтних робіт валу № 2. Він збудований ближче до стрілки мису і збережений фрагментарно, зруйнований під час будівництва кам'яного замку. В тілі валу у XV – XVI ст. спорудили житлову споруду. У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання. Будівництво давньоруського городища – дитинця літописного міста Теребовля пов'язують з іменем теребовлянського князя Василька Ростиславовича (кінець XI – I половина XII ст.). Археологічні дослідження доводять, що у XI - XIII ст. оборонні споруди (вали) поновлювались, підсипалися та реконструювались, а рови поглиблювались. З півночі до давньоруських оборонних валів примикає поселення – ремісничий посад літописного міста Теребовля.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану № 3 від 07.05.2018 р.

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інс-ту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Акт техстану	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Історична довідка	1	2018 р	
Фото об'єкта	2	2018 р	

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культспадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

	ремонтних робіт валу № 2. Він збудований ближче до стрілки мису і збережений фрагментарно, зруйнований під час будівництва кам'яного замку. В тілі валу у XV – XVI ст. спорудили житлову споруду. У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання. Будівництво давньоруського городища – дитинця літописного міста Теребовля пов'язують з іменем теребовлянського князя Василька Ростиславовича (кінець XI – I половина XII ст.). Археологічні дослідження доводять, що у XI - XIII ст. оборонні споруди (вали) поновлювались, підсипалися та реконструювались, а рови поглиблювались. З півночі до давньоруських оборонних валів примикає поселення – ремісничий посад літописного міста Теребовля.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану № 3 від 07.05.2018 р.

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Археологічні дослідження території дитинця літопис ного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Акт техстану	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Історична довідка	1	2018 р	
Фото об'єкта	2	2018 р	

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

А К Т № __3___ від __07.05.2018 р_ р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля І - городище давньоруського часу*
(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/3
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Городище являє собою ділянку мису, обмеженого з півночі двома валами.

Площа_____

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Городище обмежене з півночі 2-м валом (згідно схеми). В південній частині мису збережений культурний шар давньоруської культури фіксується від південної вежі замку.

У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання.

Під час досліджень виділений пізньслов'янський етап будівництва укріплень. Археологічні дослідження доводять, що у XI - XIII ст. оборонні споруди (вали) поновлювались, підсипалися та реконструювались, а рови поглиблювались. Зразу до давньоруських укріплень примикає давньоруське поселення – ремісничий посад. Частина поселення раніше оралася, тому верхній шар – перевідкладений. Оборонні укріплення (вали) та території давньоруського поселення – посаду літописного міста Теребовлі частково пошкоджені під час будівельних робіт у 80-их роках XX ст.

Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного
Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

А К Т № 3 від 07.05.18 р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - городище давньоруського часу*
(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/5
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Городище являє собою ділянку мису, обмеженого з півночі двома валами.

Площа

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Городище обмежене з півночі 2-м валом (згідно схеми). В південній частині мису збережений культурний шар давньоруської культури фіксується від південної вежі замку.

У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання.

Під час досліджень виділений пізньслов'янський етап будівництва укріплень. Археологічні дослідження доводять, що у XI - XIII ст. оборонні споруди (вали) поновлювались, підсипалися та реконструювались, а рови поглиблювались. Зразу до давньоруських укріплень примикає давньоруське поселення – ремісничий посад. Частина поселення раніше оралася, тому верхній шар – перевідкладений. Оборонні укріплення (вали) та території давньоруського поселення – посаду літописного міста Теребовлі частково пошкоджені під час будівельних робіт у 80-их роках XX ст.

Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

Історична довідка

Перша згадка про Теребовлю як місто (город) датується 1097 р. у зв'язку з Любецьким з'їздом князів, на якому підтвердили права братам Ростиславичам Володареві та Василько на Перемишль та Теребовлю. Наступна звістка про Теребовлю фіксується під 1144 р., коли відбулося протистояння військ великого князя київського Всеволода Ольговича та галицького князя Володимирка Володаревича під Теребовлею. Ще одна згадка про Теребовлю пов'язана з битвою київського князя Ізяслава Мстиславовича із Ярославом Галицьким у 1154 р.. Ще одна літописна згадка про Теребовлю датується 1206 р. – в Теребовлі сів Ізяслав, син Володимира Ігоровича, що став князем у Галичі. Під 1211 роком згадується Теребовля у зв'язку із походом краківського князя Лєшка (Лестька) Білого на території Західного Поділля.

Востаннє про Теребовлю згадується у 1227 р. у зв'язку з подіями навколо Галича між королем угорським Андрієм та князем Мстиславом Мстиславичем.

Дитинець літописної Теребовлі знаходиться в північних околицях сучасного м. Теребовля Тернопільської області в урочищі Замкова Гора, обмежений з півдня овальною вежою замку, з півночі – 2-им валом (згідно схеми). До валу з півночі примикає давньоруське посалення – посад літописного міста Теребовля.

Першим, хто локалізував літописну Теребовлю саме на Замковій Горі, був відомий краєзнавець Л.Чачковський, що у 30-х рр. XX ст. дав опис городища, його план та характеристику околиць. Підняте ним питання місцезнаходження Теребовлі було дискусійним до 1984 р. Дослідники Я.Пастернак, а за ним І.Свєшніков та П.Раппопорт вважали, що князівське місто розташовувалось при злитті рік Гнізна і Серет, на городищі біля с. Семенів (Зеленче), в урочищі Замчище. Це пояснювалося тим, що Я.Пастернак під час археологічних досліджень на території двору замку XIV-XVII ст., що згідно переказів був побудований на місці князівського палацу Василька Ростиславовича, не знайшов давньоруського культурного шару. Підсилювало тезу Я.Пастернака свідчення у літопису про те, що Теребовля розташовувалась на р. Серет. Відсутність культурного шару XI – XIII ст. на дитинці пояснювалось тим, що свої дослідження він проводив в середній частині замкового двору, де дійсно був мінімальний культурний шар з пізнім керамічним матеріалом.

За результатами досліджень М.О.Ягодинської, Р.Могитича та З.Лагуша у 1996, 1997, 2011, 2015, 2016 роках на території замку виявлений пізньослов'янський (райковецької культури, кінець IX – початок X ст.) та давньоруський (X - XI, XII - XIII ст.) культурний шар, а також житло I половини X ст. Дослідження Б.О.Тимощука та Русанової І.П. у 1984 р. дали відповідь на основні питання: про локалізацію літописної Теребовлі та чому в літописі Теребовля згадувалася на р. Серет. Б.О.Тимощуком за результатами досліджень давньоруських пам'яток в самій Теребовлі (городище, три поселення супутники, торговий посад в долині р. Гнізна, церкви св. Параскеви П'ятниці в Садиках та церкви св. Миколая в історичному центрі сучасного міста) та в її найближчих околицях – торгова пристань (с. Семенів (Зеленче), давній монастир з культурним шаром XII-XIII ст. (с. Підгора) запропоновано модель великого міста. І.П.Русановою, Б.О.Тимощуком, М.О.Ягодинською дослідження конструкцію оборонних споруд городища – валів та рову, культурного шару, будівель. Знайдено речові матеріали (фрагменти горщиків, скляних браслетів, прясел, скроневих кілець), за якими виділено хронологічні періоди існування дитинця - X - XI, XII - XIII ст. Дослідженнями М.О.Ягодинської, Р.Г.Миськи та Я.Погоральського локалізований давньоруський інґумаційний цвинтар (могильник).

Виділяються 2 періоди будівництва оборонних споруд городища:

5. X –XI ст. – будівництво валу і рову № 2 (згідно схеми). Вал збережений, перебуває у задовільному стані. Висота 3 м. Він являє собою земляний укос, яким була підсипана дерев'яна оборонна стіна. Основу стіни складали порожньотілі житлово-господарські кліті опалювальні кліті для дружинників, шириною понад 3 м. Під час реконструкції у XII ст. вал був розширений (до 7-8 м) та поглиблений (до 1,8 від давньої поверхні) рів. Вал був збудований на місці ритуального «довгого» будинку Райковецької культури (IX ст.).

6. XII - XIII ст. будівництво валу і рову № 1 (згідно схеми), проведення ремонтних робіт валу № 2. Він збудований ближче до стрілки мису і збережений фрагментарно, зруйнований під час будівництва кам'яного замку. В тілі валу у XV – XVI ст. спорудили житлову споруду.

У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання.

Можливо, укріплення давньоруського міста використовувались пізніше, вже у XIV – XVI ст., до моменту побудови першого кам'яного замку.

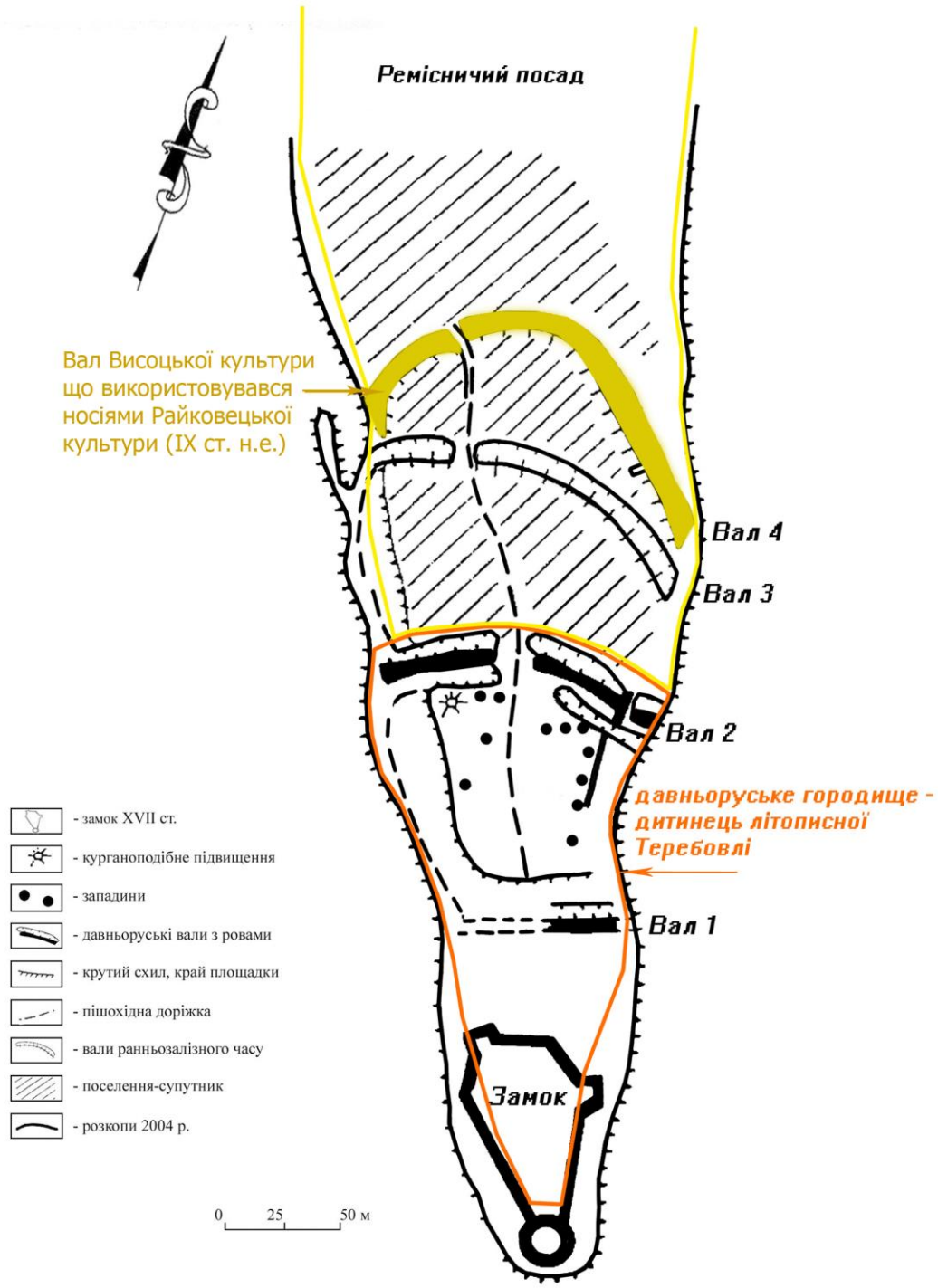
Джерела:

6. Русанова И. П. Отчет о работе Прикарпатской экспедиции ИА АН СССР в 1984 г., 69 л. Спр. 1984/97.
7. Могитич Р., Лагуш З., Ягодинська М. Звіт про архітектурно-археологічні дослідження Теребовельського замку за 1996, 1997 рр. Львів, 1998 р., 27 арк.
8. Миська Р. Звіт про археологічні дослідження на території Теребовлянського, Бучацького та Чортківського районів Тернопільської області у 2004 році [Рукопис],109 арк. Спр. 2004/158.
9. Чачковський Л. Княжа Теребовля. Львів, 1931, 52 арк.
10. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження Давньоруської археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею на території Тернопільської області. Тернопіль, 1987 р., 61 арк.
11. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження давньоруських городищ біля с. Онишківці Шумського р-ну, урочище Городище та м. Теребовля, урочище Замкова Гора в 2004 р., 43 арк. Спр. 2004/209.
12. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля І) Тернопільської області у 2011 р., 155 арк.
13. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля І) Тернопільської області у 2016 р., 107 арк.

Література:

37. Літопис Руський / пер. тексту, передмова, прим., ім.-особ., геог.-археол.-етногр. покажч., табл., карти і плани Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с.
38. Мазур О. Антропологічні прикмети жительки княжої Теребовлі / О. Мазур, Р. Миська // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2007. – Вип. 10. – С. 200–209.
39. Миська Р. Археологічні дослідження у Теребовлі / Роман Миська, Ярослав Погоральський // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2006. – Вип. 9. – С. 249–268.
40. Могитич Р. І. Теребовля (штрихи історичної топографії) / Р.І.Могитич // Археологічні студії. – Київ-Чернівці, 2000. – Вип. 1. – С. 132-141.
41. Полное собрание русских летописей. – Т. 1: Лаврентиевская летопись. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 496 с.
42. Полное собрание русских летописей. – Т. 2: Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – XVI с.+938 стб.+87 с.
43. Тимощук Б. А. Исследования в Теребовле / Б. А. Тимощук // АО 1986 г. – М., 1988 – С. 341–342.
44. Тимощук Б. А. Об археологических признаках древнерусского города / Б. А. Тимощук // Археологические источники об общественных отношениях епохи средневековья. – М., 1988. – С. 69–89.
45. Тимощук Б. О. Дослідження давньоруської Теребовлі / Б. О. Тимощук //Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції: Секція археології. – Кам'янець-Подільський, 1985. – С. 57–59.
46. Тимощук Б. О. Теребовль – місто Галицької Русі / Б. О. Тимощук // Галич і Галицька земля. – Київ-Галич, 1998. – С. 124–127.
47. Ягодинська М. Археологічні дослідження в м. Теребовля Тернопільської області та його околиці у 2002 році / М. Ягодинська, Л. Виногродська // Археологічний відкриття в Україні в 2001–2002 рр. – К., 2003. – С. 299–302.
48. Ягодинська М. Літописна Теребовля: етапи заселення / Марина Ягодинська // Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля». – Збараж, 2011. – С. 57–62.

ремісничий посад, супутник
дитинця літописної Теребовлі
давньоруське городище -
дитинець літописної Теребовлі
замок

2018	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Тернопільська обл., Теребовлянський район м. Теребовля, вул. Підзамче
	Прізвище / Дата	урочище Замкова гора
Кер. робіт	Ягодинська М.О. 05.2018 р.	Рис.1 Схема місцерозташування дитинця городища літописної Теребовлі
Обміри		
Креслив		

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Замок (Городище Райковецької культури)

(найменування об'єкта)

вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	Визначне місце	щойновиявлений

1. Дата утворення об'єкта:

IX - I пол. X ст н. е.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, Теребовлянський район, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора

3. Охоронний № пам'ятки:

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

наказ управління культури обласної державної адміністрації «Про включення та вилучення з Державного реєстру об'єктів культурної спадщини» №112 від 18.10.2005 р.

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Територія НЗ «Замки Тернопілля»	Городище	-

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Городище обмежене з півночі 4-м валом (згідно схеми). В південній частині мису збережений культурний шар райковецької культури фіксується від замкового колодязя. Площа складає
Характеристика об'єкта	Городище являє собою ділянку мису, обмеженого з півночі валом. Основою для оборонних споруд пізньослов'янського городища був вал висоцької культури (4-ий згідно схеми). У IX ст. він був підсипаний, рів поглиблений. Біля валу з внутрішньої сторони споруджені підкліті. На території городища (під 2-им валом (згідно схеми) зафіксовано наземну культову споруду – «довгий» будинок з трьома опалювальними пристроями – вогнищами, в попелі яких фіксувалися кальциновані кістки. В приміщенні знайдено характерну ліпну кераміку (горщики), а також прикраси – глиняні намистини у вигляді кульок. На краю мису (сучасна територія подвір'я замку) під час археологічних досліджень виявлено типове слов'янське житло –

	напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою кам'янкою. На поверхні печі лежав кістяний гребінь для чесання коноплі.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану №4 від 07.05.2018 р.

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Генеральний план з позначенням зон охорони	1	1996р	Інститут "Укр західпроект-реставрація"
План об'єкта	1	1996р	- II -
Фото об'єкта		2018р	Яременюк С Д

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		05.2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

	напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою кам'янкою. На поверхні печі лежав кістяний гребінь для чесання коноплі.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану № 4 від 07.05.2018 р.

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Історична довідка	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Акт технічного стану	1	2018 р	
Схема розташування пам'ятки	1	2018 р	

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		05.2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

А К Т № 4 від 07. 05. 18 р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - городище райковецької культури*
(назва, вид, категорія обліку пам'ятки,
охоронний № 2782-Тр/2
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Городище розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна.

Площа

У результаті огляду пам'ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ'ЯТКИ:

Городище являє собою ділянку мису, обмеженого з півночі валом. Основою для оборонних споруд пізньослов'янського городища був вал висоцької культури (4-ий згідно схеми). У IX ст. він був підсипаний, рів поглиблений. Біля валу з внутрішньої сторони споруджені підкліті. На території городища (під 2-им валом (згідно схеми) зафіксовано наземну культову споруду – «довгий» будинок з трьома опалювальними пристроями – вогнищами, в попелі яких фіксувалися кальциновані кістки. В приміщенні знайдено характерну ліпну кераміку (горщики), а також прикраси – глиняні намистини у вигляді кульок. На краю мису (сучасна територія подвір'я замку) під час археологічних досліджень виявлено типове слов'янське житло – напівземлянку каркасно-стовпової конструкції з пічкою кам'янкою. На поверхні печі лежав кістяний гребінь для чесання коноплі.

Датування - IX – I пол.. X ст.

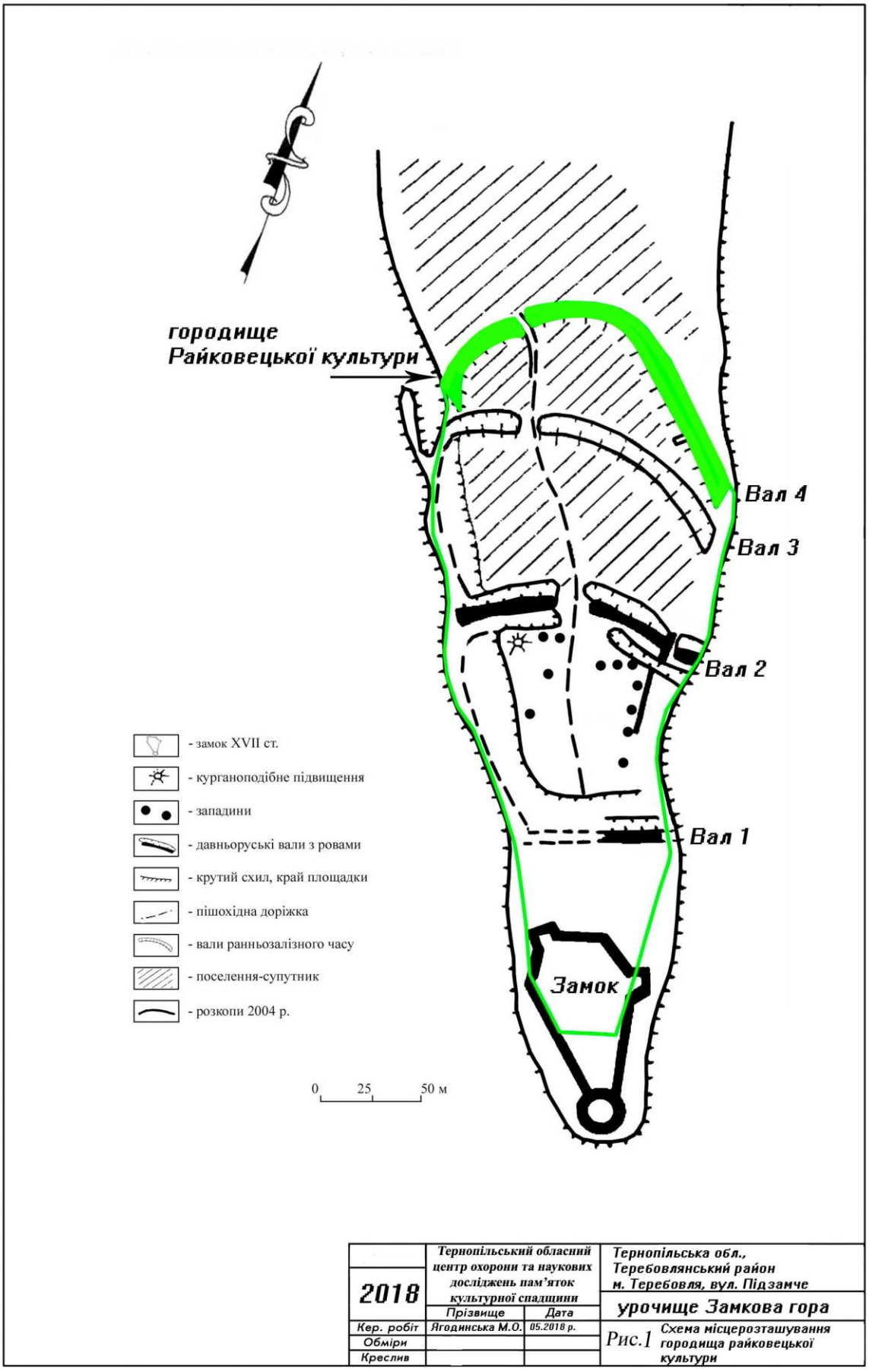
Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**
(підпис, печатка)

Генеральний директор Національного
Заповідника "Замки Тернопілля" **А. В. Маціпура**
(підпис, печатка)

ремісничий посад, супутник
дитинця літописної Теребовлі
давньоруське городище -
дитинець літописної Теребовлі
замок

2018	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини		Тернопільська обл., Теребовлянський район м. Теребовля, вул. Підзамче
	Прізвище	Дата	урочище Замкова гора
Кер. робіт	Ягодинська М.О.	05.2018 р.	Рис.1 Схема місцерозташування городища райковецької культури
Обміри			
Креслив			

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

Замок (Давньоруське поселення)

(найменування об'єкта)

вид	Тип	Категорія пам'ятки
Археологічний	**Визначне місце**	**Щойно виявлений**

1. Дата утворення об'єкта:

X - XIII ст. н. е.

2. Місцезнаходження об'єкта:

Тернопільська область, Теребовлянський район, м. Теребовля, вул. Підзамче, урочище Замкова гора

3. Охоронний № пам'ятки:

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узято на державний облік та визначено категорію пам'ятки:

Наказ управління культури обласної державної адміністрації «Про включення та вилучення з Державного реєстру об'єктів культурної спадщини» №112 від 18.10.2005 р.

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкта)
Територія НЗ «Замки Тернопілля»	поселення	Городи

6. Стислий опис об'єкта:

Розташування	Поселення розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Поселення тягнеться від 2-го валу (згідно схеми) до сучасної границі лісу, входить в охоронну зону заповідника.
Характеристика об'єкта	Давньоруське поселення почало формуватися у II половині X ст. проіснувало до другої половини – кінця XIII ст. Культурний шар насичений фрагментами кераміки, окремими речовими знахідками. Зафіксовано залишки від споруд та перепалені камені від печей-кам'янок X - XI ст., печина від зруйнованих глинобитних печей XII - XIII ст., а також виробничі споруди, скоріш за все зрубної конструкції, від однієї була досліджена підкліть будівлі, що мала глибину 1,1 м, розміри 3,9 х 3,3 м. З двору у підкліть йшов окремий хід, що не був зв'язаний з верхнім поверхом. Вниз вели три широкі сходинки (довжина входу 2,35 м, ширина 1,35 м, висота сходинок 0,10-0,15 м, глибина котловану до 1-ї сходинки 0,7 м). В північно-західній стіні підкліті споруджена нішоподібна піч розмірами 1,2 х 0,75 м, висотою 0,6 м та припічною ямою глибиною 0,2 м від рівня

	підлоги. Черінь увігнутий у материк на 0,2 м. Під західною стінкою у спеціально викопаній ямці знайдено рідкісний для Західного Поділля посуд – сфероконус. Це мініатюрна посудинка з вузьким горлом, товстими стінками та товстим і звуженим дном для перевезення цінної речовини, що широко використовувались у виробництві металу, медицині та у косметиці.
Наявність творів мистецтва	Відсутні

7. Перелік складових (для комплексу (ансамблю), визначного місця):

-

8. Ступінь схоронності об'єкта:

Добрий,задовільний, незадовільний, аварійний	Задовільний Акт технічного стану № 5 від 07.05.2018 р.

9. Наявність науково-дослідної та науково-проектної документації на об'єкт

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №
Археологічні дослідження території дитинця літописного міста Теребовля	1984	д.і.н. Русанова І.П., д.і.н. Тимощук Б.О., к.і.н. Ягодинська М.О.	Архів Інституту археології НАН України
Звіт Давньоруської археологічної експедиції	1987, 1988, 2002, 2011, 2015, 2016	к.і.н. Ягодинська М. О.	Архів Інституту археології НАН України

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Історична довідка	1	2018 р	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Акт техстану	1	2018 р	
Фото об'єкта	1	2018 р	

Облікову картку склав:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Директор Тернопільсь-кого обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культ спадщини	Археолог, кандидат історичних наук	Ягодинська М.О.		2018 р.

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації **Г. П. Шергей**

Історична довідка

Перша згадка про Теребовлю як місто (город) датується 1097 р. у зв'язку з Любецьким з'їздом князів, на якому підтвердили права братам Ростиславичам Володареві та Васильку на Перемишль та Теребовлю. Наступна звістка про Теребовлю фіксується під 1144 р., коли відбулося протистояння військ великого князя київського Всеволода Ольговича та галицького князя Володимирка Володаревича під Теребовлею. Ще одна згадка про Теребовлю пов'язана з битвою київського князя Ізяслава Мстиславовича із Ярославом Галицьким у 1154 р.. Ще одна літописна згадка про Теребовлю датується 1206 р. – в Теребовлі сів Ізяслав, син Володимира Ігоровича, що став князем у Галичі. Під 1211 роком згадується Теребовля у зв'язку із походом краківського князя Лєшка (Лестька) Білого на території Західного Поділля.

Востаннє про Теребовлю згадується у 1227 р. у зв'язку з подіями навколо Галича між королем угорським Андрієм та князем Мстиславом Мстиславичем.

Дитинець літописної Теребовлі знаходиться в північних околицях сучасного м. Теребовля Тернопільської області в урочищі Замкова Гора, обмежений з півдня овальною вежою замку, з півночі – 2-им валом (згідно схеми). До валу з півночі примикає давньоруське посалення – посад літописного міста Теребовля.

Першим, хто локалізував літописну Теребовлю саме на Замковій Горі, був відомий краєзнавець Л.Чачковський, що у 30-х рр. XX ст. дав опис городища, його план та характеристику околиць. Підняте ним питання місцезнаходження Теребовлі було дискусійним до 1984 р. Дослідники Я.Пастернак, а за ним І.Свєшніков та П.Раппопорт вважали, що князівське місто розташовувалось при злитті рік Гнізна і Серет, на городищі біля с. Семенів (Зеленче), в урочищі Замчище. Це пояснювалося тим, що Я.Пастернак під час археологічних досліджень на території двору замку XIV-XVII ст., що згідно переказів був побудований на місці князівського палацу Василька Ростиславовича, не знайшов давньоруського культурного шару. Підсилювало тезу Я.Пастернака свідчення у літопису про те, що Теребовля розташовувалась на р. Серет. Відсутність культурного шару XI – XIII ст. на дитинці пояснювалось тим, що свої дослідження він проводив в середній частині замкового двору, де дійсно був мінімальний культурний шар з пізнім керамічним матеріалом.

За результатами досліджень М.О.Ягодинської, Р.Могитича та З.Лагуша у 1996, 1997, 2011, 2015, 2016 роках на території замку виявлений пізньослов'янський (райковецької культури, кінець IX – початок X ст.) та давньоруський (X - XI, XII - XIII ст.) культурний шар, а також житло I половини X ст. Дослідження Б.О.Тимощука та Русанової І.П. у 1984 р. дали відповідь на основні питання: про локалізацію літописної Теребовлі та чому в літописі Теребовля згадувалася на р. Серет. Б.О.Тимощуком за результатами досліджень давньоруських пам'яток в самій Теребовлі (городище, три поселення супутники, торговий посад в долині р. Гнізна, церкви св. Параскеви П'ятниці в Садиках та церкви св. Миколая в історичному центрі сучасного міста) та в її найближчих околицях – торгова пристань (с. Семенів (Зеленче), давній монастир з культурним шаром XII-XIII ст. (с. Підгора) запропоновано модель великого міста. І.П.Русановою, Б.О.Тимощуком, М.О.Ягодинською дослідження конструкцію оборонних споруд городища – валів та рову, культурного шару, будівель. Знайдено речові матеріали (фрагменти горщиків, скляних браслетів, прясел, скроневих кілець), за якими виділено хронологічні періоди існування дитинця - X - XI, XII - XIII ст. Дослідженнями М.О.Ягодинської, Р.Г.Миськи та Я.Погоральського локалізований давньоруський інґумаційний цвинтар (могильник).

Виділяються 2 періоди будівництва оборонних споруд городища:

7. X –XI ст. – будівництво валу і рову № 2 (згідно схеми). Вал збережений, перебуває у задовільному стані. Висота 3 м. Він являє собою земляний укос, яким була підсипана дерев'яна оборонна стіна. Основу стіни складали порожньотілі житлово-господарські кліті опалювальні кліті для дружинників, шириною понад 3 м. Під час реконструкції у XII ст. вал був розширений (до 7-8 м) та поглиблений (до 1,8 від давньої поверхні) рів. Вал був збудований на місці ритуального «довгого» будинку Райковецької культури (IX ст.).
8. XII - XIII ст. будівництво валу і рову № 1 (згідно схеми), проведення ремонтних робіт валу № 2. Він збудований ближче до стрілки мису і збережений фрагментарно, зруйнований під час будівництва кам'яного замку. В тілі валу у XV – XVI ст. спорудили житлову споруду.

У XII – XIII ст. між валами був влаштований давньоруський цвинтар, від якого досліджено жіноче поховання.

Можливо, укріплення давньоруського міста використовувались пізніше, вже у XIV – XVI ст., до моменту побудови першого кам'яного замку.

Джерела:

14. Русанова И. П. Отчет о работе Прикарпатской экспедиции ИА АН СССР в 1984 г., 69 л. Спр. 1984/97.
15. Могитич Р., Лагуш З., Ягодинська М. Звіт про архітектурно-археологічні дослідження Теребовельського замку за 1996, 1997 рр. Львів, 1998 р., 27 арк.
16. Миська Р. Звіт про археологічні дослідження на території Теребовлянського, Бучацького та Чортківського районів Тернопільської області у 2004 році [Рукопис],109 арк. Спр. 2004/158.
17. Чачковський Л. Княжа Теребовля. Львів, 1931, 52 арк.
18. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження Давньоруської археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею на території Тернопільської області. Тернопіль, 1987 р., 61 арк.
19. Ягодинська М. О. Звіт про археологічні дослідження давньоруських городищ біля с. Онишківці Шумського р-ну, урочище Городище та м. Теребовля, урочище Замкова Гора в 2004 р., 43 арк. Спр. 2004/209.
20. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам’ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля І) Тернопільської області у 2011 р., 155 арк.
21. Ягодинська М. О. Звіт про пам'яткоохоронні дослідження на багатошаровій пам’ятці археології –дитинці літописного міста Теребовля (Теребовля І) Тернопільської області у 2016 р., 107 арк.

Література:

49. Літопис Руський / пер. тексту, передмова, прим., ім.-особ., геог.-археол.-етногр. покажч., табл., карти і плани Л. Є. Махновця. – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с.
50. Мазур О. Антропологічні прикмети жительки княжої Теребовлі / О. Мазур, Р. Миська // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2007. – Вип. 10. – С. 200–209.
51. Миська Р. Археологічні дослідження у Теребовлі / Роман Миська, Ярослав Погоральський // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2006. – Вип. 9. – С. 249–268.
52. Могитич Р. І. Теребовля (штрихи історичної топографії) / Р.І.Могитич // Археологічні студії. – Київ-Чернівці, 2000. – Вип. 1. – С. 132-141.
53. Полное собрание русских летописей. – Т. 1: Лаврентиевская летопись. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 496 с.
54. Полное собрание русских летописей. – Т. 2: Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – XVI с.+938 стб.+87 с.
55. Тимощук Б. А. Исследования в Теребовле / Б. А. Тимощук // АО 1986 г. – М., 1988 – С. 341–342.
56. Тимощук Б. А. Об археологических признаках древнерусского города / Б. А. Тимощук // Археологические источники об общественных отношениях епохи средневековья. – М., 1988. – С. 69–89.
57. Тимощук Б. О. Дослідження давньоруської Теребовлі / Б. О. Тимощук //Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції: Секція археології. – Кам’янець-Подільський, 1985. – С. 57–59.
58. Тимощук Б. О. Теребовль – місто Галицької Русі / Б. О. Тимощук // Галич і Галицька земля. – Київ-Галич, 1998. – С. 124–127.
59. Ягодинська М. Археологічні дослідження в м. Теребовля Тернопільської області та його околиці у 2002 році / М. Ягодинська, Л. Виногродська // Археологічний відкриття в Україні в 2001–2002 рр. – К., 2003. – С. 299–302.
60. Ягодинська М. Літописна Теребовля: етапи заселення / Марина Ягодинська // Наукові записки Національного заповідника «Замки Тернопілля». – Збараж, 2011. – С. 57–62.

Історична довідка

Давньоруське поселення – посад літописної Теребовлі розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна. Поселення тягнеться від 2-го валу (згідно схеми) до сучасної границі лісу, входить в охоронну зону заповідника.

Давньоруське поселення почало формуватися у ІІ половині Х ст. проіснувало до другої половини – кінця ХІІІ ст. Культурний шар насичений фрагментами кераміки, окремими речовими знахідками. Зафіксовано залишки від споруд та перепалені камені від печей-кам'янок Х - ХІ ст., печина від зруйнованих глинобитних печей ХІІ - ХІІІ ст., а також виробничі споруди, скоріш за все зрубної конструкції, від однієї була досліджена підкліть будівлі, що мала глибину 1,1 м, розміри 3,9 х 3,3 м. З двору у підкліть йшов окремий хід, що не був зв'язаний з верхнім поверхом. Вниз вели три широкі сходинки (довжина входу 2,35 м, ширина 1,35 м, висота сходинок 0,10-0,15 м, глибина котловану до 1-ї сходинки 0,7 м). В північно-західній стіні підкліті споруджена нішоподібна піч розмірами 1,2 х 0,75 м, висотою 0,6 м та припічною ямою глибиною 0,2 м від рівня підлоги. Черінь увігнутий у материк на 0,2 м. Під західною стінкою у спеціально викопаній ямці знайдено рідкісний для Західного Поділля посуд – сфероконус. Це мініатюрна посудинка з вузьким горлом, товстими стінками та товстим і звуженим дном для перевезення цінної речовини, що широко використовувались у виробництві металу, медицині та у косметиці.

Вперше поселення – посад було локалізовано роботами Прикарпатської археологічної експедиції (д.і.н. І.П. Русановою, д.і.н. Б.О.Тимощуком, М.О.Ягодинською) у 1984 р. Наступні археологічні дослідження 1986 – 1988, 2002, 2004, 2005, 2011, 2015, 2016 років дозволили детальніше дослідити культурний шар поселення – посаду, окремі об'єкти ХІІ, ХІІ – ХІІ ст., а також зафіксувати культурний шар

А К Т № _5_ від __07.05.2018 __ р.

технічного стану *пам'ятки археології місцевого значення Теребовля I - поселення давньоруське*
(назва, вид, категорія обліку пам`ятки,
охоронний № 2782-Тр/5
її охоронний номер)

Ареса пам'ятки: *Тернопільська область, Тернопільський район, м. Теребовля,вул. Підзамче, урочище Замкова гора*

Місцезнаходження пам'ятки: Поселення розташоване у північно-західній частині м. Теребовля, на високому мисоподібному пагорбі, в урочищі Замкова гора. Мис обмежений лівим берегом потічка Печенія та правим берегом р. Гнізна.

Площа_____

У результаті огляду пам`ятки встановлено:

ТЕХНІЧНИЙ СТАН ПАМ`ЯТКИ:

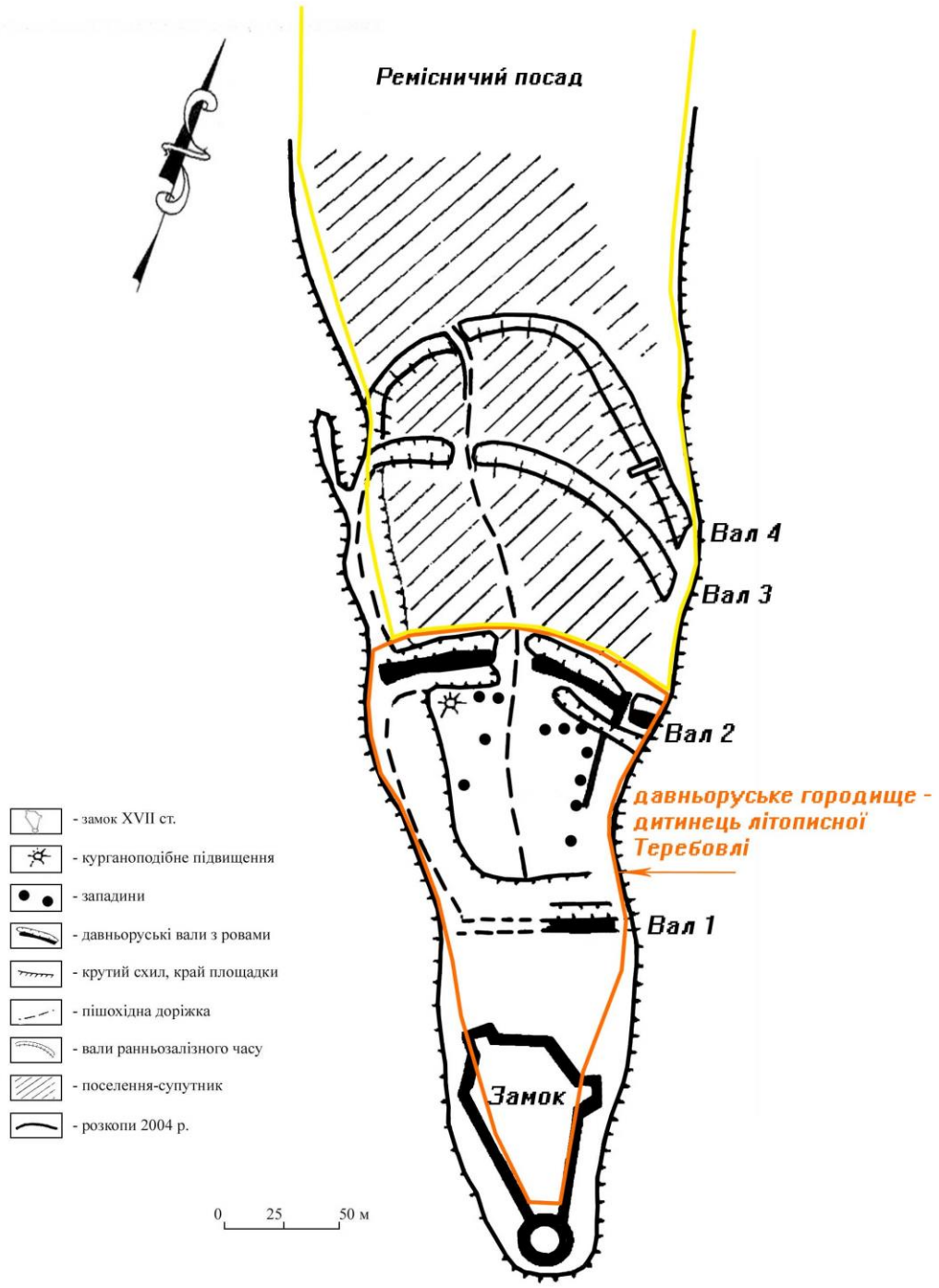
Давньоруське поселення почало формуватися у II половині X ст. проіснувало до другої половини – кінця XIII ст. Культурний шар насичений фрагментами кераміки, окремими речовими знахідками. Зафіксовано залишки від споруд та перепалені камені від печей-кам`янок X - XI ст., печина від зруйнованих глинобитних печей XII - XIII ст., а також виробничі споруди, скоріш за все зрубної конструкції, від однієї була досліджена підкліть будівлі, що мала глибину 1,1 м, розміри 3,9 х 3,3 м. З двору у підкліть йшов окремий хід, що не був зв'язаний з верхнім поверхом. Вниз вели три широкі сходинки (довжина входу 2,35 м, ширина 1,35 м, висота сходинок 0,10-0,15 м, глибина котловану до 1-ї сходинки 0,7 м). В північно-західній стіні підкліті споруджена нішоподібна піч розмірами 1,2 х 0,75 м, висотою 0,6 м та припічною ямою глибиною 0,2 м від рівня підлоги. Черінь увігнутий у материк на 0,2 м. Під західною стінкою у спеціально викопаній ямці знайдено рідкісний для Західного Поділля посуд – сфероконус. Це мініатюрна посудинка з вузьким горлом, товстими стінками та товстим і звуженим дном для перевезення цінної речовини, що широко використовувались у виробництві металу, медицині та у косметиці.

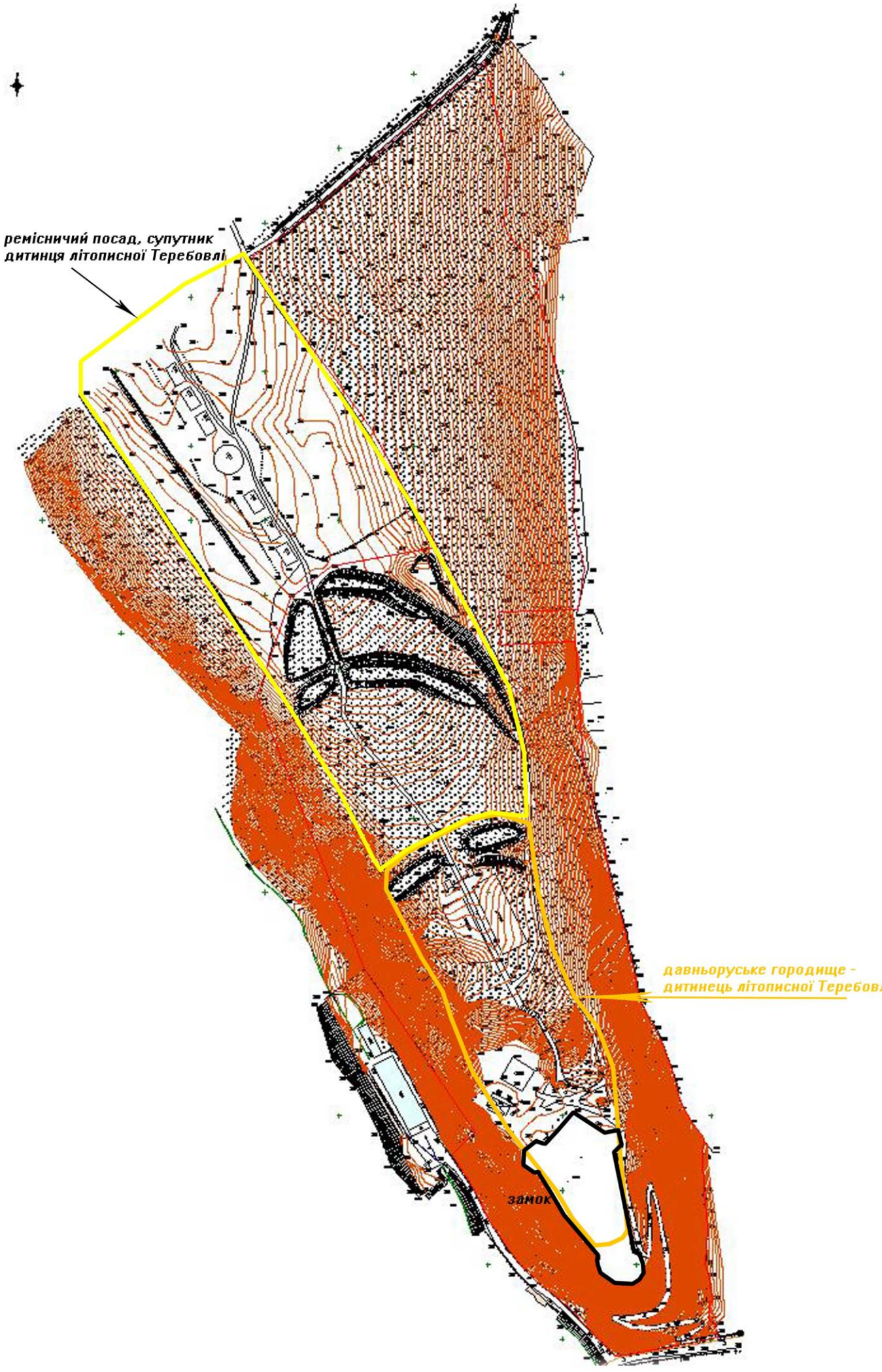
Датування поселення - X - XIII ст. н. е.

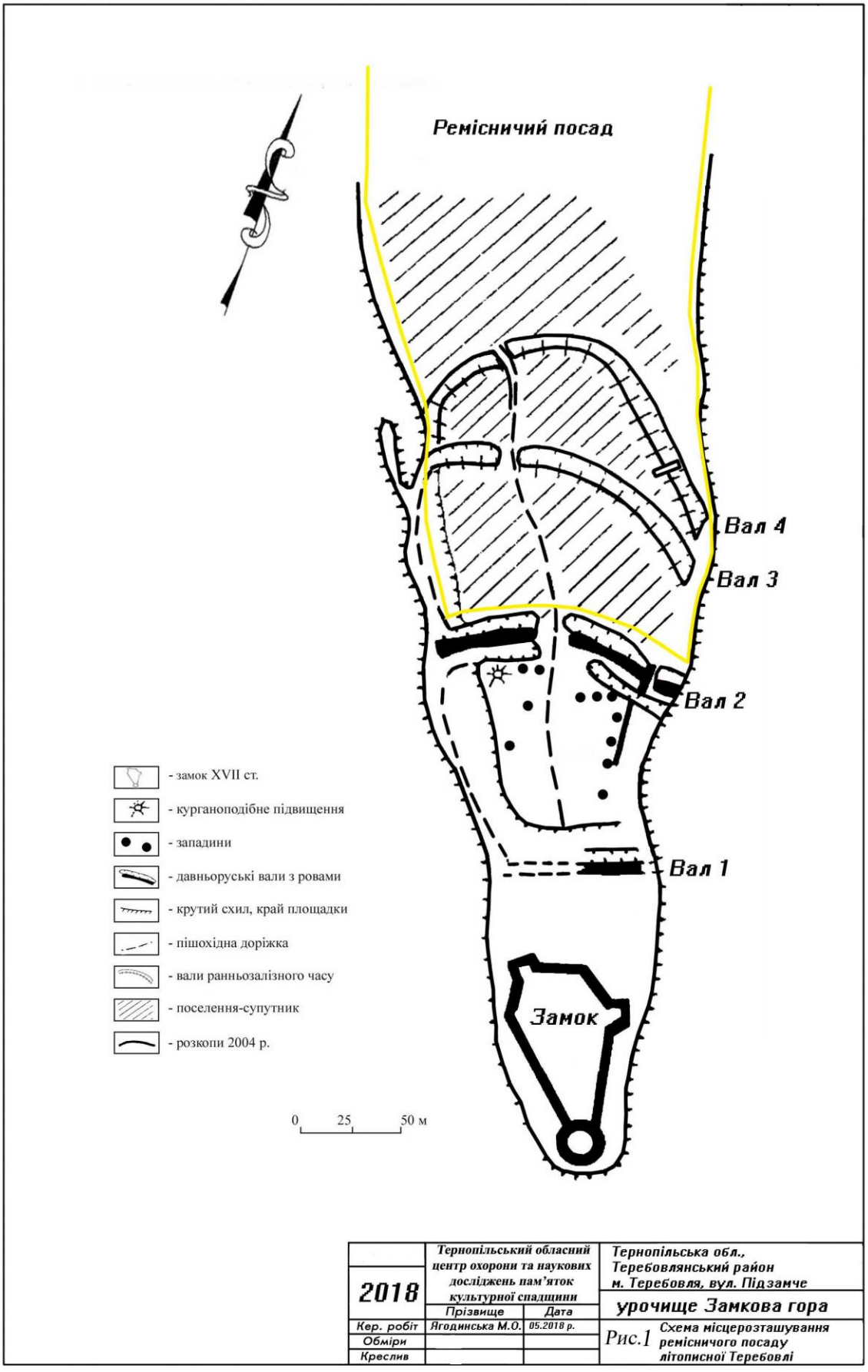
Загальний стан пам'ятки – задовільний.

Інспекційний нагляд за пам'яткою здійснюється *Тернопільським обласним центром охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини*

Начальник управління культури
Тернопільської облдержадміністрації _____ Г. П. Шергей
(підпис, печатка)

Ремісничий посад
Вал 4
Вал 3
Вал 2
давньоруське городище -
дитинець літописної
Теребовлі
Вал 1
Замок
- замок XVII ст.
- курганоподібне підвищення
- западини
- давньоруські вали з ровами
- крутий схил, край площадки
- пішохідна доріжка
- вали ранньозалізного часу
- поселення-супутник
- розкопи 2004 р.
0
25
50 м

ремісничий посад, супутник
дитинця літописної Теребовлі
давньоруське городище -
замок

2018	Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини		Тернопільська обл., Теребовлянський район м. Теребовля, вул. Підзамче
	Прізвище	Дата	урочище Замкова гора
Кер. робіт	Ягодинська М.О.	05.2018 р.	Рис.1 Схема місцерозташування ремісничого посаду літописної Теребовлі
Обміри			
Креслив			